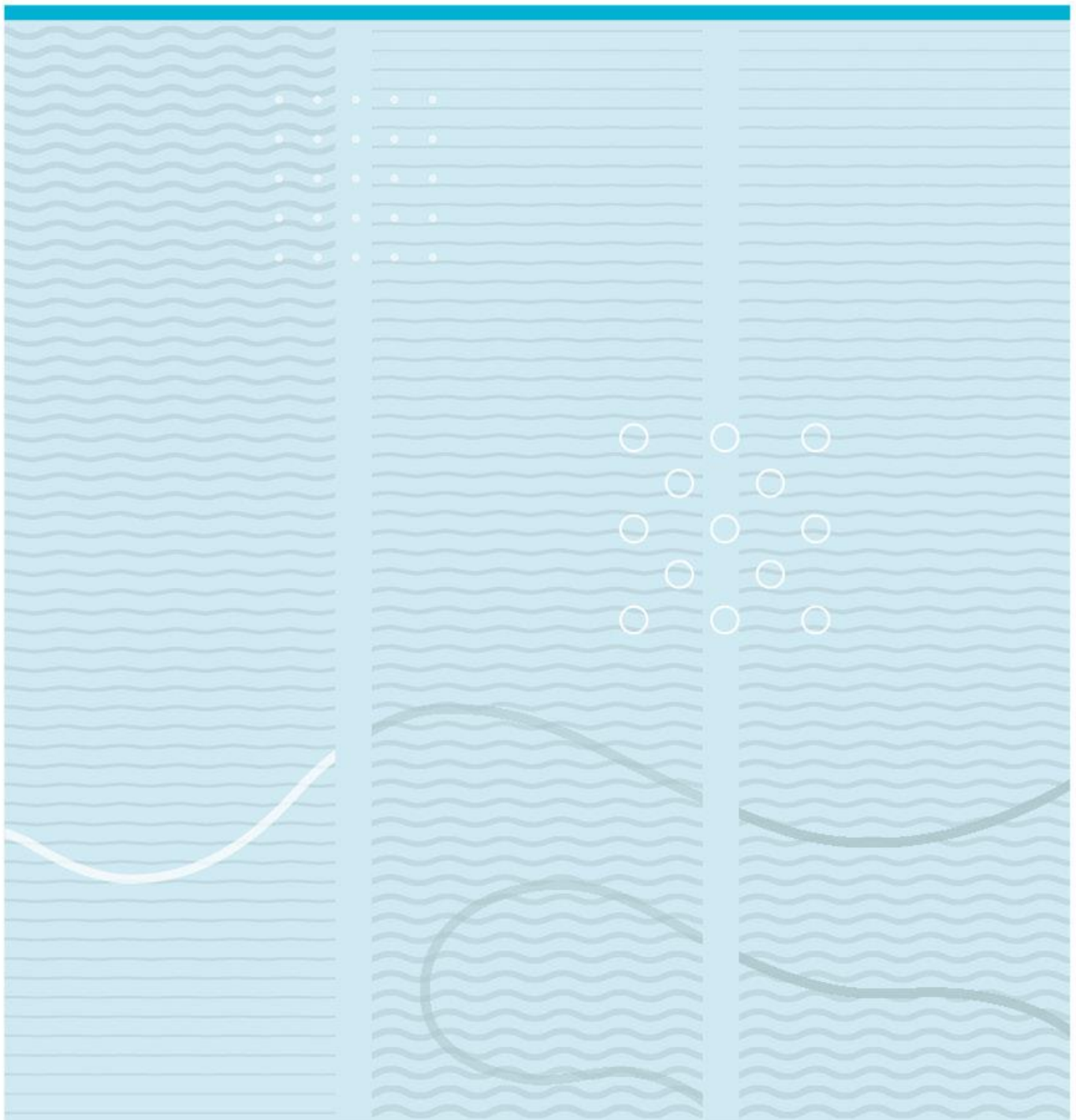

Jeanine van Halteren

The sound of silence

Karriereveiledning for inkludering: utforskning av karriereutviklingen hos Jane, som overlevde moderne slaveri

Universitetet i Sørøst-Norge
Fakultet for humaniora, idretts- og utdanningsvitenskap
Institutt for kultur, religion og samfunnsfag
Postboks 235
3603 Kongsberg

<http://www.usn.no>

© 2018 Jeanine van Halteren

Denne avhandlingen representerer 30 studiepoeng

Sammendrag

Norge kan betegnes som et kunnskapssamfunn hvor karriereveiledning blir brukt for å sikre utdannings- og arbeidsinkludering. Mennesker (i alle aldre og stadier i livet) skal få hjelp til å ta meningsfulle (karriererelaterte) valg, men noen, som ofrene for moderne slaveri, er tilnærmet «usynlig» for karriereveilederne og kan betraktes som en forsømt gruppe. Dette prosjektet har utforsket karriereutviklingen hos én av dem, Jane. Hensikten var å få innsikt i moderne slaveri, ofrenes situasjon og behov. Prosjektet ble gjennomført ved hjelp av en kvalitativ, kreativ metode og hermeneutisk, fenomenologisk tilnærming. Innsamlingen og produksjonen av data har hovedsakelig foregått primo 2018 hos Marita Women i Oslo, ved hjelp av en eklektisk innsamlingsstrategi. Analysen av den visuelle og narrative livsfortellingen fikk fram «stemmer» i Janes fortelling: Pippi (glad, viljesterk), Trollet (pliktoppfyllende, ansvarsbevisst), Kilden (beroligende, veiledende) og en overdøvende stillhet: *The sound of silence* (følelser, for stor til å bli uttalt). Analysen avdekket hvordan seks bestemte faktorer påvirket Janes karriereutvikling. Fire påvirket som forventet: personlige forutsetninger, ambisjoner, self-efficacy og khrono; To mer enn forventet: kultur og kontekst. To uventende, men meget betydningsfulle faktorer var emosjonelle og spirituelle. Livsfortellingen, med arbeidsrelaterte og livs-roller, betraktes som karriereutvikling, på tross av Janes manglende bevissthet rundt (eller manglende begreper for å beskrive) utviklingsprosessen. Fortellingen viser hvordan livet og karrieren utvikles simultant, noe som tolkes slik at karrieren (som livet) er uforutsigbar og bare kan planlegges i liten grad, da den blir formet av vår reaksjon på «tilfeldigheter» og faktorer som ligger utenfor vår kontroll. To viktige tema gjennom hele fortellingen er ordets (definisjons-) makt og (verdien av) relasjoner, noe som knyttes til begrepene inkludering og sosial rettferdighet. Diskusjonen av sentrale funn antyder at karriereveiledning kan være endringsagent, da investeringen i human kapital skaper bærekraftig utvikling og sosial rettferdighet. Det foreslås alternative, kultursensitive veiledningsmetoder og oppfordres til kritisk refleksjon rundt dysfunksjonelle narrativer og uttrykk. Det anbefales økt fokus på sosial inkludering (human being) framfor utdannings- og arbeidsinkludering (human doing). Karriereveilederne oppmuntres til å forlate komfortsonen for å møte, lytte til og bygge relasjoner med «den Andre» som er ekspert på eget liv; anerkjenne betydningen av kreative, emosjonelle og spirituelle faktorer og bruke forskjelligheten som en ressurs for å sam-skape muligheter for (total) inkludering i (lokal)samfunnet.

Abstract

In Norway, a knowledge-based society, career counselling is a tool used to ensure educational and work-inclusion. People (of any age and at any stage in life) are entitled professional help to make meaningful (career-) choices, but some people (e.g. victims of modern slavery) seem «invisible» and neglected. This project explored the career development in one of them: Jane, a survivor of modern slavery. The object was to gain insight in modern slavery, the victims' lives and needs. Research design included qualitative, creative methods and a phenomenological, hermeneutic approach. The project received no funding. Data was gathered and produced (primo 2018 at Marita Women Oslo, Norway), using an eclectic strategy (ethnography, interviews and creative workshop). Analysis of Jane's visual and narrative life-story revealed several «voices»: Pippi (happy, strong-willed), the Troll (conscientious, responsible), the Source (soothing, guiding) and the deafening *Sound of silence* (emotions too large for words). Further analysis revealed to which degree six specific elements influenced Jane's career development. Some influenced as expected (personal conditions, ambitions, self-efficacy and chrono), others influenced more than expected (culture and context) and two unforeseen elements (the emotional and spiritual dimension) appeared to be determinants. Jane's life-story, with work- and life-related roles, is perceived as career development, despite her unawareness of (and lack of vocabulary to describe) the process. The story shows how career and life develop simultaneously, interpreted as such, that neither can be planned in detail, as they are shaped by our response to coincidental and external elements beyond our control. Further analysis reveals two major themes: the power of words and relationships, both related to "inclusion" and "social justice". The discussion of core findings concludes career counselling may be an agent of change as investing in "human capital" contributes to sustainable development and social justice. Recommended practice includes the use of holistic, culture-sensitive counselling methods, critical reflection on dysfunctional narratives and prioritizing social inclusion (human being) before educational- and work-inclusion (human doing). Practitioners are encouraged to leave their comfort-zone and meet, listen and build relationships with the Other who is expert on his/her own life; to acknowledge the crucial role of creative, emotional and spiritual elements and use diversity as a resource to co-create opportunities for (total) inclusion in (local) communities and society.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	3
Abstract.....	4
Innholdsfortegnelse	5
Forord	7
1 Innledning	8
1.1 Be the change you want to see in the world.....	8
1.2 Et tidsaktuell tema for et samfunn i endring.....	9
1.3 Kostbart utenforskap	11
1.4 Karriereveilederen som endringsagent	12
1.5 Gjennomgang av tidligere relevant forskning	13
1.5.1 Counselling & human trafficking.....	13
1.5.2 Sex trafficking.....	13
1.5.3 Menneskehandel	14
1.5.4 Modern slavery	15
1.5.5 Career Development & Refugee	16
1.6 Hensikt og problemstilling.....	16
1.7 Begrepsavklaring for noen sentrale begreper.....	17
1.7.1 Menneskehandel og moderne slaveri	17
1.7.2 Equilibrium	18
1.7.3 Lineært og nonlineært tankesett og kommunikasjonsstiler.....	18
1.7.4 Den Andre	19
1.8 Avgrensning og disposisjon	19
2 Teori.....	21
2.1 Karriere og karriereutvikling.....	21
2.2 Karrierevalg og beslutningstaking.....	24
2.3 Karriereveiledning.....	25
2.4 Narrativ karriereveiledning	26
2.5 Interkulturell kompetanse	27
2.6 Kultur og inkludering	27
2.7 Nestekjærlighet og den Andre	29
2.8 Karriereveiledning og sosial rettferdighet	31

3	Metode	32
3.1	Bakenforliggende paradigmer, teorier og modeller	32
3.2	Metodisk tilnærming	33
3.2.1	Etnografi.....	33
3.2.2	Fenomenologi	34
3.3	Livshistorieforskning.....	35
3.4	Forskningsdesign	36
3.5	En eklektisk innsamlingsstrategi	37
3.6	Utvalg og rekruttering av deltakerne	40
3.7	Temabaserte dybdeintervjuer (karrieresamtaler)	41
3.8	Forprosjekt og hovedprosjekt.....	42
3.9	Behandling av lydopptak og billedmaterialet	45
3.10	Den hermeneutiske dansen	45
3.11	Analyse av narrative og visuelle fortellinger	47
3.12	Kvalitetssikring, pålitelighet og naturlig generalisering.....	50
3.13	Etiske refleksjoner	52
4	Janes livsfortelling og karriereutvikling	55
4.1	With God, all things are possible!.....	56
5	Refleksjoner rundt faktorenes betydning.....	76
5.1	Ytre faktorer (kultur, kontekst, khrono)	76
5.2	Indre faktorer (biologiske forutsetninger, ambisjoner, self-efficacy).....	77
5.3	Karriereutviklingen	77
5.4	The sound of silence.....	78
5.5	Ordets makt	79
5.6	Karriereveiledning som endringsagent	80
5.7	Ut av komfortsonen.....	82
6	Avsluttende kommentarer.....	85
	Referanser/litteraturliste	87
	Vedlegg.....	93

Forord

Denne mastergradsavhandlingen beskriver min «hermeneutiske dans» gjennom Oslos vinterkledde gater på leten etter «stemmene» til «de usynlige» som er utsatt for slaveri. Du trenger ingen spesielle forkunnskaper for å lese den, men det er en fordel om du er nysgjerrig og åpen for nye inntrykk. Jeg har forsøkt å bruke et mindre akademisk språk enn vanlig i håp om å nå flere. Jeg håper at Janes livsfortelling rører deg slik at du ønsker å bidra til sosial rettferdighet for forsømte grupper. Enten gjennom politisk aktivitet, forskning, (karriere-) veiledning, ved å dele hennes historie, støtte frivillige organisasjoner eller bli «abolitionist»¹ som meg.

Takk til alle som har inspirert og støttet meg i løpet av denne spesielle forskningsreisen: Takk til kollokviegruppen (Sabine Berg, Maren Skarra og Amy Tanum), Kjartan Kversøy og veilederne (Petra Røise og Peter Plant) ved USN, campus Drammen, og Ingrid Bårdsdatter Bakke og Erik Haug Hagaseth ved INN, Lillehammer, for heftige diskusjoner om viktige tema. Takk til Hæge Nore, kolleger, studenter og FOU-ledelsen ved OsloMet – storbyuniversitetet som tok seg tid til å lytte. Thanks to the three musqueteers, Ronald Sultana, Tristram Hooley, Rie Thomsen, Gideon Arulmani, Anne Chant and Barrie Irving, for constructive feedback. Takk til ansatte og frivillige ved Pro Sentret, Marita Stiftelsen og Kirkens Bymisjon. Takk til Kevin Bales, Catharina Drejer, Stig & Therese Sandland, Hege Kaspersen, Jeanette Cheng og Ottar Ness for å være venner i nød og sist, men ikke minst:

Thank you dear Jane, takk til alle deltakerne i for- og hovedprosjektet! Jeg er takknemlig for deres tillit, åpenhet og raushet. Takk for alt dere har delt med meg. Uten deres bidrag hadde dette prosjektet ikke blitt til! Jeg beundrer deres mot, kreativitet og utholdenhet og ønsker dere bon voyage, lykke på ferden, alt godt for fremtiden.

Drammen, desember 2018,

Jeanine van Halteren

---

¹ Kara introduserte dette begrepet i boken *Sex trafficking: inside the business of modern slavery* (2009:xv)

1 Innledning

1.1 Be the change you want to see in the world

Denne avhandlingen markerer slutten på min masterutdanning i karriereveiledning som startet høsten 2014 på Høgskolen i Lillehammer (HIL) hvor vi, tidlig i utdanningsløpet, ble utfordret til å finne et forskningstema ved å spørre «Hva engasjerer deg? Hva er du nysgjerrig på?». For å kunne besvare disse valgte jeg å se tilbake på livet mitt, da livserfaringene hadde formet min forståelseshorisont, mine holdninger, verdier som ville påvirke valget mitt. Så lenge jeg kan huske har undertrykkelse og urettferdighet alltid gjort meg opprørt. Jeg vokste opp i en hvit middelklassefamilie med far, mor og to eldre brødre, i et tettbefolket, demokratisk land med kristne røtter: Nederland. Som tenåring ble jeg oppmerksom på klasseforskjeller og brudd på menneskerettigheter. Jeg ønsket å «redde verden», stå på barrikadene og forsvare de svake. Mitt tankesett var nærmest kulturel relativistisk². Jeg delte verden i «inn-grupper» og «ut-grupper» og viste politisk ukorrekt toleranse. Bøhn og Dypedahl (2017) forklarer at slikt skjer når en person blir styrt av populære oppfatninger i samtiden i stedet for å være kritisk reflekterende og utvikle egne meninger. I møte med en antatt «svak» gruppe (for eksempel hjemløse) anvendte jeg (bevisst) selvsensur og viste denne gruppen mye toleranse. Mine møter med en antatt «sterk» gruppe (for eksempel hvite middelklassemenn) utløste en instinktiv, ubegrunnet, negativ reaksjon som rammet uskyldige gruppemedlemmer. Datidens oppførsel kan forklares slik at jeg var en umoden, idealistisk, hvit middelklassejente som opplevde ubehag i møtet med hjemløse. Ubevisst ønsket jeg å gjenopprette mitt indre equilibrium (Arulmani 2018) ved å hjelpe (svake) hjemløse til å få de samme privilegiene som meg (les: bli inkludert i min «sterke» gruppe). Målet var sosial rettferdighet for alle, men jeg hadde ikke råd til å reise og løsningen ble dermed et medlemskap i Amnesty International³. Som voksen studerte jeg kunst og utdanningsvitenskap, bodde i flere land og havnet til slutt i Norge, med bolig, barn og bil. Jeg sluttet ikke å være opptatt av sosial rettferdighet. Etter mange års erfaring som

---

² *Alle normer, verdier og handlinger er akseptable så lenge de er definert som riktige og akseptable innenfor en kultur* (Bøhn, H. & Dypedahl, M. 2017:36).

³ Amnesty International er en internasjonal NGO som krever frihet, rettferdighet og likeverd for alle <https://www.amnesty.org/en/>

spesial- og faglærer i praktiske estetiske fag ble jeg spurt om å bli skolerådgiver og så mitt snitt til å jobbe med det jeg likte best: å støtte og hjelpe mennesker. Min kronglete livs- og karrierevei førte meg fra jobber i videregående skole og Oppfølgingstjenesten til etableringen av karrieresenter og eget firma, samt Norges første masterutdanning i karriereveiledning. Her fikk jeg en unik mulighet til å lære av erfarne forelesere, utforske teorier, metoder og føringer for karriereveiledning i Norge, men hadde fortsatt et ønske om å være «the change I want to see in the world»⁴. Høsten 2017 ble jeg invitert til å delta i protestdemonstrasjonen «walk for freedom» i regi av A21⁵ og ble dermed oppmerksom på et graverende eksempel på sosial urettferdighet. Som masterstudent ble jeg introdusert for temaet «Arbeid, utdanning og sosial inkludering»⁶ og lærte at karriereveilederen kunne være endringsagent, men hørte aldri om det som kalles det moderne slaveriet; det usynlige arbeidsmarkedet. Dette forundret meg. Jeg ble derfor veldig interessert i hvordan karriereveiledning kunne være en arena for å fokusere på dette temaet. Var karriereveiledning forbeholdt noen få utvalgte med lovfestet rett til veiledning, slik som skoleelever, arbeidssøkere eller flyktninger? Hvor var karriereveiledningstilbudet for andre, forsømte og antatt «svake» grupper i samfunnet?

1.2 Et tidsaktuelt tema for et samfunn i endring

Tematikken er både tidsaktuell og relevant interessant av flere grunner. Globale trender og endringer knyttet til digitalisering, ny teknologi og Artificial Intelligence (Ai) har skapt forskyvninger i arbeidsmarkedet. Dette har gjort det vanskeligere for mennesker med lav eller mangelfull kompetanse til å bli sysselsatt og få et stabilt arbeidsforhold. Digitaliseringen, Ai og internettet kan brukes til å knytte mennesker sammen og skape et inkluderende⁷, tryggere, mer effektiv og renere (miljømessig) samfunn, men også til å skape og øke skiller og avstander mellom mennesker, mellom de som har råd og de som ikke har råd, mellom de som har og de som ikke har digital kompetanse. Den industrielle og teknologiske revolusjonen har gitt oss muligheten til å produsere, prosessere og

---

⁴ Min tolkning av «Be the change you want to see in the world.» (tilskrives Mahatma Gandhi, dato ukjent)

⁵ A21: internasjonal NGO som ønsker å bidra til avskaffelse av moderne slaveri. <http://www.a21.org/index.php?site=true>

⁶ Emne 3, hentet fra <http://www.hil.no/layout/set/print/content/view/full/47771/language/nor-NO>

⁷ Det norske selskapet No Isolation utviklet blant annet robotten AV1 for å hjelpe langtidssyke barn til å holde kontakt med jevnaldrende på skole og i fritiden. <https://www.noisolation.com/no/av1/>

konsumere raskere enn for hundre år siden. Velferdsstaten⁸ sikrer oss en rekke type offentlige velferdsordninger, men vi klarer nesten ikke å nyte livet, da vi er for opptatt av å være nyttig. Vi måler og tallfester produktivitet og effektivitet, blir styrt av klokka, opplever tidsklemma og lever for å jobbe. Lignende situasjon ble allerede beskrevet av Emmanuel Levinas i 1968:

«A nostalgia for logical formalism and mathematical structures for understanding man overflows methodological precautions and magic tricks, and surpasses the positivist imitation of triumphant archetypes of number and measures in physics.»
(2006:59)

Vårt samfunn blir også påvirket av endringer i klima og demografi, som for eksempel den store flyktningestrømmen mot Europa. Årets (2018) fredsprisvinner Nadia Murad ble holdt som slave av IS, i Mosul, Irak, men klarte å flykte til Tyskland. Hun har gjort verdenssamfunnet oppmerksom på fenomenet slaveri ved å dele sin egen historie om seksuell vold i konflikt- og krigsrammede områder, men slaveri eksisterer også i Europa og i Norge. Den norske Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel (KOM, 2018)⁹ rapporterer at antallet anmeldelser av menneskehandel har gått ned siden menneskehandel-forbudet ble innført i 2013. Det kan tolkes slik at regjeringens strategiplan og politiets innsats for å bekjempe menneskehandel har lyktes, men jeg ønsker å påpeke at denne tolkningen kan være feil. Vi står ovenfor en usynlig, kriminell og korrump virksomhet, hvor få slaver overlever, anmelder eller tørr å vitne mot bakmenn. Vi mangler eksakte tall, men det antas å være rundt ni tusen slaver i Norge som, mot sin vilje, blir brukt og utnyttet av andre for å utføre tjenester og produsere varer. Mange er papirløse, enslige og ofte mindreårige som, om de klarer å flykte, har et stort behov for hjelp. Det nevnes i NOU 2016:7 at: *«Karriereveiledning har betydning for flere store samfunnsmessige utfordringer så som utenforskap, frafall i både videregående opplæring og høyere utdanning, integrering og inkludering, befolkningens fleksibilitet og omstillingsberedskap, manglende match mellom etterspurt og tilbudt kompetanse og*

---

⁸ Velferdsstaten sikrer blant annet retten til utdanning og garanterer samfunnets medlemmer (i stor grad) hjelp ved tap av inntekt, sosial nød eller helsesvikt. <https://snl.no/velferdsstat>

⁹ Tilstandsrapport 2017 (KOM 2018) <https://www.politiet.no/globalassets/03-rad-og-forebygging/menneskehandel/kom-tilstandsrapport-2017.pdf>

behov for livslang læring.» (2016:125). Jeg betrakter karriere som en utviklingsprosess gjennom livet og karriereveiledning som et verktøy som skal sette mennesker i stand til å mestre livets overganger og ta kontroll over egen utvikling.

1.3 Kostbart utenforskap

Karriereveiledning skal, på den ene siden, ivareta menneskers personlige interesser og behov. På den andre siden skal karriereveiledning være «...*et virkemiddel for samfunnets utnyttelse av tilgjengelig arbeidskraft.»* (NOU 2016:7:9). Dagens Norge kan betraktes som et moderne velferds- eller kunnskapssamfunn og de fleste innbyggere er både utdannet, sysselsatt og sosialt engasjert, men ikke alle. Norge oppleves ikke som et klasse- eller kastesamfunn, men når mennesker opplever å stå utenfor et arbeids-, utdannings- eller sosialt fellesskap, blir sosioøkonomiske forskjeller mellom mennesker og samfunnsgrupper forsterket.¹⁰ For å opprettholde velferdssamfunnet er Norge nødt til å ha innbyggere som både deltar og bidrar, demokratisk, økonomisk, med kompetanse og arbeidsinnsats. Det er kostbart å ha mange som ikke bidrar, da dette gir lavere skatteinntekter og høyere utgifter, noe som medfører en ekstra belastning på statskassen. Prisen for å stå utenfor fellesskapet (når man ønsker å være innenfor) er også høy for individet, da både trygghet, tilhørighet og anerkjennelse er grunnleggende menneskelige behov (Maslow 1987). St.meld.nr.9 (2006-2007) *Arbeid, velferd og inkludering* minner leseren om at utenforskap over lengre tid, medfører stress og øker sannsynligheten for fattigdom, ensomhet, angst, hjerte- og karsykdommer og forverring av psykiske lidelser. Å få være aktiv deltaker og bidragsyter, ikke bare passiv tilskuer, å kunne bety noe for andre gir livet mål og mening og er helsefremmende. Sosialisering bidrar til kognitiv, emosjonell og språk-utvikling (Bandura 2001), noe som kommer arbeids- og utdannings-felleskapet til gode, mens deltakelse i utdannings- og arbeidsfellesskapet legger til rette for økt sosialisering. Globale trender og endringer fører også til endringer i etterspørselen av varer og tjenester i Norge. Dette får ikke bare konsekvenser for kompetansebehovet og sysselsettingen i arbeidslivet og for utdanningsinnholdet og –tilbudet, men også for menneskers self-efficacy (Bandura2001),

---

¹⁰ St.meld.nr.9 (2006-2007) *Arbeid, velferd og inkludering*.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-9-2006-2007-/id432894/sec1>

deres karriereutvikling og opplevelse av muligheter for inkludering. Endringene påvirker også etterspørselen og tilbud av karriereveilednings-tjenester og «varer» (i form av selvhjelpsbøker og testverktøy). Globale trender og endringer kan føre til store vitenskapelige, politiske og sosiale utviklinger og utfordrer den tradisjonelle karriereveiledningen. Trenger vi en vesentlig endring, et paradigmeskift, i vår oppfatning av begreper som «karriere», «karriereutvikling» og «inkludering»?

1.4 Karriereveilederen som endringsagent

«Livslang karriereveiledning omfatter en rekke aktiviteter som setter mennesker i alle aldre og stadier i livet i stand til å bli kjent med sine styrker, kompetanser og interesser, gjøre meningsfulle valg knyttet til utdanning, opplæring og arbeid, og gjennom hele livsløpet håndtere læring, arbeid og andre situasjoner der styrker og kompetanser utvikles og brukes.» (NOU 2016:7:17)

Denne teksten over, beskriver tydelig både målgruppen (mennesker i alle aldre og stadier i livet), tidspunktet (alle aldre og stadier i livet) og hensikten med karriereveiledning. Dette handler om å sette målgruppen i stand til å (1) bli kjent med sine styrker, kompetanser og interesser, (2) gjøre meningsfulle valg knyttet til utdanning, opplæring og arbeid, og (3) håndtere læring, arbeid og andre situasjoner der styrker og kompetanser utvikles og brukes. Jeg tolker teksten slik at karriereveiledningen også skal omfavne forsømte grupper, men mener at den tradisjonelle karriereveiledningen ikke holder mål i møte med samfunnets utfordringer. Jesus sa "Elsk din neste som deg selv." (Lukas 10,27), noe som innebærer at vi må elske oss selv før vi kan elske andre i like stor grad. Levinas (1996, 2006) går enda lengre, ved å si at det handler om mer enn egen- eller nestekjærlighet. «*No one can stay in himself; The humanity of man, subjectivity, is a responsibility for others, an extreme vulnerability.*» (Levinas 2006:67). Han beskriver en iboende forpliktelse, et ansvar for å elske «den Andre», vise omsorg og ta hensyn til andre, da det er dette som gjør oss til menneske, gir oss energi og mening. «*The other's material needs are my spiritual needs.*» (2006:xxxiv). Gjennom A21 ble jeg gjort oppmerksom på kvinner som har vært utsatt for slaveri og mener at jeg er etisk forpliktet å bruke min kompetanse til å hjelpe dem, men mangler kunnskap om deres behov.

1.5 Gjennomgang av tidligere relevant forskning

Det er fram til dags dato forsket betraktelig på enten menneskehandel, moderne slaveri eller «karriereveiledning» hver for seg, men så vidt meg bekjent, ikke på kombinasjonen av disse og lite på kombinasjonen «counseling & human trafficking». Kan hende noen har forsket på kombinasjonen «karriereveiledning & moderne slaveri», men at denne ikke er gjort tilgjengelig på nettet eller ble lagret med andre søkeord enn jeg brukte. Jeg søkte med flere kombinasjoner (som for eksempel «karriereveiledning & prostitusjon» og «career guidance & sex trafficking») uten å øke antall treff. Eksempelene på tidligere forskning som introduseres her, ble funnet på ERIC og Oria med følgende søkeord: counseling & human trafficking, sex trafficking, modern slavery, menneskehandel, career development & refugee.

1.5.1 Counselling & human trafficking

Den første artikkelen som jeg fant i starten av prosjektet var: "*Human Trafficking: A Call for Counselor Awareness and Action*" av Stotts, Jr. & Ramey (2009). Forfatterne deler menneskehandel i to kategorier: *sex trafficking* og *labour trafficking*. Styrken ved denne inndelingen er at den er oversiktlig og anvendelig, svakheten er at vi kan overse tilfeller av menneskehandel (for eksempel organtøyveri) som tilsynelatende ikke passer inn. Artikkelen utdyper nærmere hvilke sektorer som er rammet mest (for eksempel, landbruk, hotell- og restaurant, byggfag, prostitusjon), hvilke mennesker som står i fare for å bli rekruttert eller bortført (ofte sårbare ungdommer som søker identitet og tilhørighet), hvilke mekanismer som opprettholder menneskehandel (blant annet trusler, vold, narkotika) og hvilke tiltak som kreves for å forebygge, frigjøre og rehabilitere ofrene (folkeopplysning, øke oppmerksomhet, identifisere ofrene, bevisstgjøre og utdanne flere i hjelpeapparatet, tilrettelegge for brukervennlig og effektiv veiledning og rehabilitering).

1.5.2 Sex trafficking

Siddharth Kara (2009) har forsket på moderne slaveri og sex trafficking i flere år og beskriver i boken «*Sex trafficking: Inside the business of modern slavery*» hvordan det

kapitalistiske ønsket om lønnsomhet og økonomisk globalisering¹¹ bidro til utviklingen av sex trafficking, ved å flytte rikdom og ressurser fra fattige områder til rikere områder. Dette skapte katastrofalt store ulikheter mellom rike og fattige mennesker, en sosial urettferdighet, på verdensbasis. Kara sammenligner moderne slaveri med business og påpeker at de mest effektive tiltak for å utrydde moderne slaveri er «...*those that reduce the aggregate demand*¹² for sex slaves by slave owners and consumers through an attack on the industry's immense profitability.» (2009: xiv). En aggregate demand (AD) registreres som en AD-kurve. Den viser sammenhengen mellom etterspørselen og pris. Når prisen på en vare (eller slave) stiger, er dette en indikasjon på at aggregate supply (AS), det vil si tilgang på varer (eller slaver) i markedet, ikke klarer å tilfredsstille etterspørselen (AD). Dette får bedriften (moderne slaveri) til å utvide virksomheten og skaffe flere varer (slaver) som kan levere flere tjenester (sex og arbeid). Jeg har ikke tenkt å gå nærmere inn på makro-økonomi, men nevner dette kort for å illustrere at moderne slaveri er en verdensomfattende virksomhet som kjøper, selger og utnytter mennesker som varer for profitt. De driver en verdensomfattende og meget lønnsom kriminell virksomhet, men bryter grunnleggende menneskerettigheter.

1.5.3 Menneskehandel

I Norge brukes begrepet menneskehandel i stedet for «moderne slaveri», både i offentlige strategi- og handlingsplaner og forskning, selv om det utgjør bare én side av moderne slaveri. Dette søkeordet gir flest treff innen medisin og humaniora. Annette Brunovskis (2007) har forsket på menneskehandel i flere år og blant annet skrevet «*Hjemme best? Situasjonen for hjemvendte ofre for menneskehandel på Balkan og i Øst-Europa*», hvor hun tar opp problematikken rundt (manglende) oppfølging av tidligere ofre for menneskehandel som reiser hjem. Brunovskis (2007) har publisert flere artikler relatert til menneskehandel, blant annet «*Når ofrene for menneskehandel sier nei til hjelp*», som tar opp et viktig tema som alle i hjelpeapparatet kan oppleve: at en som ved lov er berettiget hjelp og (karriere-)veiledning, takker nei til tilbudet. Dette er en etisk

---

¹¹ Økonomisk globalisering: the development of an increasingly integrated global economy marked especially by free trade, free flow of capital, and the tapping of cheaper foreign labor markets. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/globalization>

¹² Aggregate demand (AD, begrep fra makro-økonomi): totalsummen av etterspørsel av varer og tjenester innenfor et bestemt markedet. (<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/aggregate-demand>)

utfordring som både forskere og karriereveiledere bør være forberedt på. Line Ruud Vollebæk (2009) har skrevet en erfaringsbasert rapport som het: «*Oppsøkende sosialt arbeid i et internasjonalt gatemiljø. Arbeid med unge asylsøkere, irregulære migranter og mulige ofre for menneskehandel.*». I forordet nevner avdelingsdirektøren for kompetansesenter rus i Oslo, Ragnhild Audestad at denne er ment å fungere som håndbok «*ikke bare for de som arbeider som oppsøkende sosialarbeidere, men også for alle andre som i sitt arbeid kommer i kontakt med mennesker som har innvandret til Norge.*» Begge publikasjonene fokuserer mer på helse, velferd og justis enn veiledning, som sjelden blir nevnt, men kan skimtes mellom linjene i begrepene «bistand» og «hjelp». Begrepet «Karriereveiledning» er fraværende.

1.5.4 Modern slavery

På slutten av prosjektperioden ble jeg kjent med Catharina R. Drejer og Kevin Bales, som i november 2018 publiserte boken *#Slavetech: a snapshot of slavery in a digital age*. Her beskriver de hvordan slaveri har utviklet seg over flere tusen år ved hjelp av teknologi. Slik som slavedrivere på 1700-tallet brukte datidens teknologi for å frakte tusenvis av slaver over havet til USA, bruker dagens slavedrivere moderne teknologi, kryptering på deep og dark web for å kontrollere og styre virksomheten. Sosiale medier (på surface web) blir brukt for å finne, rekruttere, lure og misbruke sårbare, ensomme (ofte unge) mennesker, med løftet om kjærlighet, ekteskap eller arbeid. «*In the technological innovation that brought hardware and software, slaveholders have introduced what might be called fleshware –malleable, disposable, expendable human inputs to criminal online businesses.*» (2018:36). Forfatterne utdyper også hvordan moderne teknologi (som Ai, App¹³s, blockchain og satelitter) kan bli brukt for å lokalisere, redde og hjelpe slaver. Bales og Drejer forsket ikke på (karriere-) veiledning, men på relasjonen mellom moderne teknologi og slaveri, som jeg mener er viktig å nevne, tatt i betraktning at dagens slaver vanligvis blir fremstilt som ofre, en antatt «svak» gruppe av fargede, fattige kvinner, lenket sammen i mørke rom. Dette bildet er misvisende, da det bare skildrer en brøkdel av virkeligheten og ikke viser at moderne, ressurssterke, utdannede, velkledde menn, kvinner og barn også kan bli utsatt for moderne slaveri. «*If it were not for these*

---

¹³ Journalisten Yusuf Omar var co-founder av Hashtag Our Stories, som har gitt overlevende muligheten til å dele historiene sine anonymt ved hjelp av Snapchat briller <https://hashtagourstories.com/about-us/>

slaves and the hardware they produce, there would be no global digital reality.» (2018:137). Bales og Drejer minner om at alle som ønsker å bidra til rehabilitering, økt inkludering og sosial rettferdighet er nødt til å innse at moderne slaveri i kan ramme og involvere alle, om indirekte, også intetanende forbrukere som krever høy kvalitet til lav pris.

1.5.5 Career Development & Refugee

Et eksempel på forskning på karriereutvikling blant flyktninger er prosjektet til Abkhezr, McMahon, Glasheen og Campbell (2018), som brukte narrativ forskning for å undersøke karriereutviklingen hos unge Afrikanske kvinner med flyktningebakgrunn. De konkluderte blant annet at *«Narrative career interviews that facilitated the exploration of participants' career development in this research manifested as a voice giving process that enhanced recently resettled youth with refugee backgrounds sense of agency.»* (2009). Det er uklart om kvinnene i prosjektet ble utsatt for menneskehandel, men det var heller ikke i fokus for denne forskningen. Artikkelen avsluttes med en oppfordring til forskning med større utvalg, mannlige deltakere og unge mennesker fra flere forskjellige kulturelle bakgrunner og migrasjonsruter. Dette inspirerte meg til å bruke narrativ forskning og lete etter et bredt utvalg av deltakere, men det viste seg å være umulig å få til i mitt kortvarige, lokale prosjekt uten forskningsmidler.

1.6 Hensikt og problemstilling

Tidligere forskning viser stor bredde og flere perspektiver på moderne slaveri og menneskehandel, men mangler forskning på karriereveiledning av eller karriereutvikling hos kvinner utsatt for moderne slaveri. Flere av ovennevnte publikasjoner oppfordrer til videre forskning og handling i kampen mot moderne slaveri og sosial urettferdighet. Kara (2009) etterlyser større og felles innsats på flere nivå, særlig i møte med ofrene. Han mener at alle involverte bør ha grunnleggende kunnskap om moderne slaveri. Jeg håper at dette prosjektet og denne avhandlingen kan bidra til dette. Bales & Drejer (2018) retter krass kritikk mot politikere og hjelpeapparatet som, med få unntak, planlegger lokale eller nasjonale tiltak som er fragmentert, utdatert, lite hensiktsmessig eller blir iverksatt for sent i kampen mot slaveri. De oppfordrer, i likhet med Kara, til økt forskning og nettverkssamarbeid, mens Stotts Jr. & Ramey (2009) etterlyser flere veiledere som bryr

seg, forsvarer, behandler og forsker på disse, ofte usynlige, ofrene. Stotts Jr & Ramey (2009:45) hevder at: «*Future studies are needed to address all these topics – identification, use of services, and treatment outcomes. The issue of human slavery begs for caring counsellors to advocate for, treat, and study these often invisible victims.*»

Hensikten med prosjektet mitt var å få innsikt i og kunnskap om relasjonen mellom livserfaringer og karriereutviklingen hos en forsømt gruppe, nemlig mennesker utsatt for moderne slaveri. Oppfordringene til mer forskning på ofrene, identifisering, bruk og effekten av hjelpetjenester, kombinert med mitt ønske om å hjelpe forsømte grupper, førte til valg av temaet Karriereveiledning av forsømte grupper og følgende problemstilling: ***Hvordan opplever kvinner som har overlevd slaveri egen karriereutvikling? Hvordan beskriver kvinnene utviklingen av eget livsløp, egen evne til å mestre overganger og betydningen av disse for egen fremtid?*** Forskningsdesignet og metodetilnærmingen blir nærmere beskrevet i kapittel 3.

1.7 Begrepsavklaring for noen sentrale begreper

Både problemstillingen og avhandlingen inneholder noen sentrale begreper som jeg ønsker å forklare nærmere. Flere begreper blir beskrevet fortløpende i avhandlingen.

1.7.1 Menneskehandel og moderne slaveri

Menneskehandel er (ifølge Bales & Drejer 2018, Kara 2009) ikke det samme som slaveri. All menneskehandel er svart arbeid og forbud ved lov, men ikke all svart arbeid er nødvendigvis menneskehandel. Menneskehandel (slave trading) kan knyttes til tilbud av varer og tjenester (supply). «*The process of acquiring, recruiting, harboring, receiving, or transporting an individual, through any means and for any distance, into a condition of slavery or slave-like exploitation.*» (Kara 2009:5) Slaveri derimot knyttes til etterspørselen av varer og tjenester (demand): «*The process of coercing labor or other services from a captive individual, through any means, including exploitation of bodies or body parts.*» (Kara, 2009:5). Begge betegnes som grov kriminalitet og et brudd på grunnleggende

menneskerettigheter.¹⁴ Norge har ratifisert Palermo-protokollen¹⁵ og Europarådets konvensjon om tiltak mot menneskehandel¹⁶, og er dermed forpliktet til å bekjempe og forebygge menneskehandel. KOM er koordineringsenheten for ofre for menneskehandel, som utarbeidet nylig en årlig tilstandsrapport for Justis- og beredskapsdepartementet (JD). Her gir de utfyllende informasjon om tematikken og skriver: «Etter Europarådskonvensjonen skal alle myndigheter som kan komme i kontakt med ofre ha medarbeidere med kompetanse i å identifisere mulige ofre og en prosedyre som legger til rette for slik identifisering.» (2018:62). Rapporten nevner aldri begrepet «karriereveiledning», men NAV Grünerløkka sosialtjeneste er med i «Oslo-piloten». Forskjeller i begrepsapparat kan være én av forklaringene for et malfungerende internasjonalt samarbeid i bekjempelsen av denne verdensomfattende virksomheten.

1.7.2 Equilibrium

Gideon Arulmani (2014, 2018) forklarer begrepet som «likevekt, indre ro» og anvender den i *The cultural preparation process*, som er basert på ideen at globale trender (eksterne faktorer på makro nivå) påvirker mennesker (uten at de har noe særlig kontroll over dette). *Enculturation* er prosessen hvor gruppemedlemmene absorberer gruppekulturens tanke sett og kommunikasjonsstil. «*Enduration creates a unique state of balance and internal stability, reflected in the person's engagement with the world. This internal stability is described as the **cultural preparation status equilibrium.***» (2018:4). Når mennesket møter en *acculturative force*, (for eksempel et gruppemedlem fra en annen kultur) blir equilibrium forstyrret. For å gjenopprette den indre balansen må situasjonen analyseres og eget tanke sett og kommunikasjonsstil tilpasses.

1.7.3 Lineært og nonlinear tankesett og kommunikasjonsstiler

Vi har alle forskjellige tanke sett og kommunikasjonsstiler, påvirket av vår tidsforståelse. Halls (1990) utviklet en skala for klassifisering av monokron og polykron tidsforståelse (Edward T. Halls i Bøhn & Dypedahl 2017:99). Jeg velger å anvende begrepene lineært

---

¹⁴ Artikkel 4 fra Verdenserklæringen om menneskerettigheter sier «Ingen må holdes i slaveri eller trelldom. Slaveri og slavehandel i alle former er forbudt.»

¹⁵ Palermoprotokollen.

<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/protocoltraffickinginpersons.aspx>

¹⁶ Europarådskonvensjonen <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/about-the-convention>

(monokron) og non-lineært (polykron), da disse også kan dekke tankesett og kommunikasjonsstiler.

1. Lineært: Opplever tiden som målbar, bruker begrep som «tiden «går» og «ta ansvar». Fokus på sekvensiell oppgaveløsning og måloppnåelse. Opptatt av budskapet «kom til poenget». Vektlegger selvrealisering og individuell valgfrihet.
2. Non-lineært, sirkulær eller sløyfeformet. Tiden oppleves som en evigvarende syklus. Relasjoner og tradisjoner er viktigere enn tidsfrister. Kontekst er viktigere enn ord som blir uttalt, familiens behov er viktigere enn egne ambisjoner.

1.7.4 Den Andre

Emmanuel Levinas (1996, 2006) bruker begrepet for å beskrive våre medmennesker. Han mener at vi har et iboende ansvar for å se, anerkjenne og ta vare på andre (uten å forvente noe tilbake), da det er dette som gjør oss til mennesker. «*The Ego is infinitely responsible in face of the Other.*» (2006:33). “The Other” eller «den Andre», må ikke forveksles med begrepet «de andre» som ofte brukes for å skille mellom inn-grupper (oss) og ut-grupper (de andre) for å ekskludere noen.

1.8 Avgrensning og disposisjon

På grunn av prosjektets rammefaktorer og begrensede ressurser (deltidsstudier ved siden av full jobb) har jeg valgt å avgrense prosjektet både geografisk (Østlandet, Norge), tidsmessig (to semester), tematisk (karriereutviklingen hos forsømte grupper), i utvalg (et fåtalls deltakere) og teoretisk. Teorier og perspektiver fra flere fagfelt (jus, medisin, politikk, økonomi) ble vurdert som relevant, men valgt bort. Jeg har forsøkt å begrense meg til teorier om karriereutvikling, men var nødt til å trekke inn elementer fra både pedagogikk, psykologi, sosiologi, estetikk og filosofi. Jeg ønsket ikke å fordype meg i migrasjonspolitikk, traumepsykologi eller psykoanalyse, men å utforske relasjonen mellom deltakernes livserfaringer og karriereutviklingen. Forprosjektet ble gjennomført hos Kirkens Bymisjon med tre deltakere og én leder, hovedprosjektet hos Marita Stiftelsen med én deltaker, samt hennes kvinnegruppe-medlemmer og gruppelederne.

Mitt publikum er sannsynligvis en heterogen gruppe som består av studenter, forskere og ansatte i akademia, profesjoner innen utdanning og veiledning, policy makers, samt

familie og andre som vil bli kjent med forsømte grupper (heretter kalt deltakerne eller Jane, når det gjelder henne). Jeg har valgt å bruke et enklere språk enn som forventet i akademia, i håp om å nå flere lesere uten å miste forskningsverdien. Da jeg ønsker å dele Janes historie som en sammenhengende fortelling, i stedet for å dele den opp i mange små tema og kategorier, velger jeg å presentere og diskutere livsfortellingen og karriereutviklingen (ved hjelp av visuelle og narrative elementer) samtidig.

Dermed blir denne avhandlingen som følger: **Kapittel 1** forklarer prosjektets grunnlag, presenterer problemstillingen og gir en kort begrepsavklaring av sentrale begreper. **Kapittel 2** introduserer mine «teoretiske lenser» som dannet grunnlaget for temalisten og feltarbeidet, tolkningen og diskusjonen av innsamlet og produsert data. **Kapittel 3** beskriver den metodiske tilnærmingen og analytiske prosessen som ble anvendt for å besvare problemstillingen, samt mine etiske refleksjoner rundt prosjektet. I **Kapittel 4** presenterer og diskuterer jeg Janes livsfortelling og karriereutvikling i forhold til problemstillingen ved hjelp av mine «teoretiske lenser» og analysert data, mens **Kapittel 5** blir brukt for å diskutere noen sentrale funn og betydningen av disse for karriereutvikling og karriereveiledning av forsømte grupper. **Kapittel 6** avslutter med noen få kommentarer, etterfulgt av referanser/litteraturliste og vedlegg.

2 Teori

Dette kapittelet introduserer mine «teoretiske briller» for prosjektet. Jeg ønsket ikke å teste hypoteser, men studere fenomenet ved hjelp av en åpen og undrende holdning og grounded theory tilnærming for å utvikle forståelse og ny kunnskap.

2.1 Karriere og karriereutvikling

Det finnes flere perspektiver på begrepet «karriere», tradisjonelt brukt for å beskrive raskt og lønnsomt avansement i arbeidslivet. Pryor og Bright (2003, 2011:5-6) bruker metaforer for å beskrive de to perspektivene som har dominert det siste århundret:

1. «*Career as fit*» som var opptatt av å begrense antall valgmuligheter (ved hjelp av kartleggingsverktøy) for å «matche» arbeidssøkere til bestemte yrker. Denne assosieres med teoriene til Frank Parsons (1909) og John Holland (1997).
2. «*Career as resource*» som betrakter karriere som en stabil enhet, én av flere ressurser som bidrar til verdiskapingsprosessen, mens (organisasjons-) endringer blir planlagt og ledet ved hjelp av strategi- og handlingsplaner.

Forfatterne hevder at: *“The dominant metaphors of fit and resource have not encouraged us to deal with the complexity of shift. Most existing career development theories fail to account adequately for one or more of four crucial contemporary elements in career development and choice.”* De påpeker flere mangler ved disse to metaforene: tar ikke hensyn til det store mangfold av potensielle påvirkningsfaktorer i menneskets karriere, evner ikke å komme forbi matching-stadiet, klarer ikke å forestille ikke-planlagte og uforutsigbare hendelser eller opplevelser som er meget viktig eller avgjørende for menneskers karrierehistorie, samt *«Failure to go beyond acknowledging to incorporating into theory the tendency of humans to construe and construct experiences and perceptions into meaningful and often unique interpretive structures for understanding themselves, their experiences and their world.»* (Pryor & Bright 2011:7).

Gideon Arulmani påpekte nylig på en forelesning i Drammen (10.10.18) at “karriere” er et vestlig begrep som vektlegger valg, vilje og beslutningstaking: *«All careers are forms of work but the reverse might not always be true.»* Vårt syn på og forståelse av begreper som «arbeid» og «karriere» påvirker vår oppfatning av «karriereutviklingen». Jeg

foretrekker følgende definisjon for å utforske karriereutviklinger hos deltakerne i prosjektet mitt: «*Karriere forklares da som individers arbeidsroller og andre livsroller i et livsløpsperspektiv, balansen mellom betalt og ikke betalt arbeid, samt deltakelse i læring, utdanning og arbeidstrening*». (ELGPN i NOU 2016:7: 25-26). Norge kan betraktes som et samfunn med en lineær kommunikasjonsstil. Innbyggerne får valgfrihet, men blir forventet å følge en kronologisk sekvensiell karriereutvikling, et planlagt løp «fra vugge til grav». Samfunnet belønner kvalifisering, effektivitet, måloppnåelse og iverksetter tiltak for å forebygge eller reparere «brudd» på linjen (som arbeidsledighet, frafall og omvalg i utdanningsløp). Nonlineære eller alternative opplærings- og arbeidsformer (livets skole, frivillig eller omsorgs-arbeid), blir i liten grad, eller ikke anerkjent.

Det finnes flere tradisjonelle lineære karriereutviklingsteorier, som Parsons (1909) og Hollands (1997) matchingteorier og Donald Supers (1980) vekstteorier og regnbuemodell med flere livsroller fra barn til pensjonist. Disse preget karriereveiledningsfeltet i mange år, til det oppstod et paradigmeskift i fagfeltet: «*Our paradigm has shifted away from stability, order, uniformity, and equilibrium towards a new order of instability, disorder, disequilibrium, and non-linear relationships where small inputs trigger major effects*». (Amundson, 2003:91). To viktige karriereutviklingsteorier som oppstod i etterkant av dette er karrierekonstruksjonsteorier, representert ved Savickas (2011, 2012, 2015) som bygget videre på Supers ideer; og et systemisk perspektiv: «*The systems theory framework of career development and counseling*» av Patton & McMahon (1999), som bygger videre på Bronfenbrenner økologiske systemteori (2005). Styrken ved Patton og McMahons modell er at de har implementert de fleste variablene (faktorene) som er identifisert (av andre teorier og forskning) som potensielle påvirkningsfaktorer for karriereutvikling. Denne modellen vektlegger både indre og ytre faktorer og relasjonen mellom systemene. Svakheten ved den konstruktivistiske og narrative tilnærmingen er at de oppmuntrer veisøkere til å vektlegge det lineære, logiske karrieremønsteret og ikke det nonlineære, tilfeldigheter og ikke planlagte påvirkninger. Svakheten ved den systemiske teorien er at den er mer ramme (framework) og taksonomi enn teori. Den anerkjenner tilfeldigheter som en påvirkende faktor og plasserer den i modellen, men forklarer ikke hvorfor og hvordan den påvirker de andre (sub-)systemene. Prior & Bright (2011) mener at alle postmodernistiske tilnærminger fortsatt vektlegger og overvurderer

individets rolle og ansvar for egen karriereutvikling, som om de kan ha kontroll over livet og karrieren. De etterlyser en teori som kombinerer noe av det tradisjonelle med det nye, innovative og meningsøkende, men *«not neglect the realities of complexity and its limitations on humans' capacities for control and predictability»* (2011:23).

Mennesker kan ha vokst opp med en nonlineær, kanskje mer sirkulær eller sløyformet kommunikasjonsstil og tankesett (Bøhn & Dypedahl 2017). Hvor livet ikke planlegges, men «utfolder» seg, utdanning ikke er tilgjengelig for alle, du arbeider for å overleve og har aldri hørt om “karriere”. Det kan være en kamp å overleve og det siste du tenker på er å planlegge utdanning og selvrealisering. Arulmani (2014) vektla betydningen av kulturen da han utviklet en *«Cultural Preparation Process Model»* (CPPM) og *«The Cultural preparedness model of aspiration and engagement»* (2018) for å beskrive dynamikken og utfordringer knyttet til innvandring og inkludering. Arulmani foreslår, inspirert av naturen, at vi betrakter karriereutvikling som en spiral, mens Pryor & Bright (2011) foreslår en sommerfugl-lignende modell: *«The model serves as a simple way of explaining the interplay between planned and unplanned events in careers and reminds students of the need to be contingent in their career development planning. The model is also dynamic in that careers emerge from a continual cycling through periods of planful and periods of unplanned behaviour.»* (2011:86). En annen modell, om ikke like dynamisk, er CLD-brua (Bassot, Barnes & Chant 2014) som kan betraktes som en gap-analyse, men uten det kronologisk sekvensielle aspektet og medfølgende kravet om individets ansvar for å kvalifisere og mestre livet. CLD står for «career learning and development», noe som ifølge forfatterne ikke er begrenset til skole, men skjer gjennom hele livet. Modellen er basert på sosialkonstruktivistiske prinsipper som vektlegger menneskets evne til å samskape karrieren gjennom relasjonell interaksjon med mange forskjellige typer mennesker og ved å delta og bidra i samfunnet. Bassot og kolleger (2014:5) hevder videre at: *«Individuals --- need ongoing experiences and opportunities for discussion in order to construct this knowledge within their changing social and cultural context»*. De påpeker viderer at brua fungerer *«because of the tensions on opposing sides that keep it in balance»*. (2014:6) Den ene siden fokuserer på individets behov, mens motsatt side fokuserer på samfunnets (ofte representert ved arbeidsgivere, diverse aktører i næringslivet og regjeringen) behov. Karriereutviklingen, karriereveien eller «career

growth», som de kaller det, er forankret i «career happiness» på venstre siden og «career resilience» på høyre siden. Ved manglende balanse mellom disse to kollapser brua. Karriereutviklingen forutsetter «Active Problem-based Learning» og Lifelong learning, men også oppmerksomhet på sosioøkonomiske og politiske faktorer. CLD-brua tillater trafikk i begge retninger (fra utdanning til arbeid og tilbake til utdanning, med tanke på arbeidsplassbasert trening eller livslang læring) etter behov og i respons til endringer i samfunnet, personlig økonomi, helse eller andre uforutsette og usikre momenter i livet. To viktige aspekter er: «the career narrative» og «the zone of proximal development (ZPD)». Karriere-narrativer eller narrativ karriereveiledning (Cochran 1997, Savickas 2011, 2012, 2015), er beslektet med fenomenologisk livshistorieforskning (van Manen 1997) og overbevisningen at vi ved å beskrive retrospektivt kan få økt selvinnsikt og se muligheter for fremtiden. Som Bassot, Barnes & Chant sier: «*By talking about our experiences (self with history) we begin to think about the future (self with possibility)*»(2014:15). ZPD handler om hvordan du kan utvikle deg til å bli mer selvstendig ved å lære på en praktisk måte: vanskelighetsgraden i utfordringene eller spørsmål øker gradvis, mens hjelpen fra den mer erfarne (vei-)lederen gradvis minker. Forfatterne avslutter med en metafor hvor de sammenligner mennesker og deres karriereutvikling med en plante, som trenger næring, vann, lys, beskjæring og rikt jordsmonn for å vokse: Når planten er beskåret kan du tro den er død, men veksten fortsetter under overflaten.

2.2 Karrierevalg og beslutningstaking

Vårt perspektiv på karriereutvikling påvirker vår oppfatning av karrierevalg og beslutningstaking. Vi kan betrakte den som en livslang prosess, en individuell aktivitet, eller anledningen til å gjøre noe meningsfullt. Karrierevalg og påfølgende karriereutvikling, foregår aldri i et vakuum, men i en setting, påvirket av mange faktorer, av Højdal & Poulsen (2012) beskrevet som individuelle forutsetninger (I) og miljø relaterte påvirkninger (m). Prosjektets størrelse tatt i betraktning har jeg valgt å begrense meg til noen få selvvalgte faktorer som jeg mener er betydningsfulle for beslutningstaking. Jeg har gruppert disse som «indre faktorer» og «ytre faktorer», med tre faktorer hver:

1. Indre faktorer (IF): biologiske forutsetninger (alder, kjønn, helse), self-efficacy (oppfatning av egen evne til å mestre oppgaver) og ambisjoner (indre lengsel etter å lykkes).

2. Ytre faktorer (YF): kultur (familie, utdanning, religion og media), kontekst (sosiopolitisk setting) og khrono (historisk perspektiv)

De indre faktorene påvirkes av egne tanker, grunnleggende verdens- og menneskesyn, meninger, holdninger og verdier, og ytre faktorer, som den rådende diskurs eller paradigmer i samfunnet du er en del av. Dette usynlige, allment aksepterte og rådende system av ideer og tanker blir formidlet gjennom «kulturbærere». Begrepet khrono er spesielt viktig for å forstå betydningen av fysisk og mental utvikling, modning og erfaringsbasert læring.

2.3 Karriereveiledning

I NOU 2016:7 *Norge i omstilling – karriereveiledning for individ og samfunn*, blir karriereveiledning beskrevet som et sentralt kompetansepolitisk virkemiddel. «*Karriereveiledning handler om å sette individer i stand til å gjøre valg og til å håndtere egen karriere.*» (NOU 2016:7:17). En kultur som vektlegger lineær tenkning, kommunikasjon og kronologisk sekvensiell karriereutvikling, bruker karriereveiledning for å forebygge eller reparere brudd på linjen. I NOU2016:7 blir karriereveiledning videre beskrevet som «*et effektivt virkemiddel for omstilling - kan ha betydning for den enkelte i valgsituasjoner, og er et virkemiddel for samfunnets utnyttelse av tilgjengelig arbeidskraft.*» (2016:9) I et samfunn tuftet på lineær kommunikasjon, verdenssyn og perspektiv på karriereutvikling er det naturlig å være opptatt av å forebygge eller «reparere» brudd på den kronologisk sekvensielle karriereutviklingen. Mennesker som «dropper ut», avbryter eller ikke er tilstrekkelig kvalifisert for å delta i utdanningsløpet eller arbeidsmarkedet, får hjelp av profesjonelle karriereveiledere til å bli «(re-)kvalifisert, ved hjelp av lineære karriereveiledningsmetoder, -verktøy og –teknikker.

NICE (2016:42-43) utdyper begrepet karriereveiledning nærmere ved å beskrive tre forskjellige karriereveilederroller (advisor, professional, specialist) og fem forskjellige fagområder: (1) karrierelæring, (2) informasjon og vurdering, (3) karriereveiledning, (4) planlegging, koordinering og markedsføring, (5) intervensjon i og utvikling av sosiale systemer. Dette siste punktet handler om «*Å kunne bistå folk ved å gjøre en forskjell i utdannings- og arbeidsmiljøer (både forebyggende arbeid og kritiske situasjoner) gjennom nettverksarbeid, konsultasjonsarbeid og som talsperson for personer med behov*

for veiledning.» (NOU 2016:7 s.39). Det finnes flere faktorer som påvirker kvaliteten i karriereveiledning, blant annet det sosiopolitiske nivået, det organisatoriske nivået og praksisnivået (NICE 2016). Ifølge NICE har sistnevnte nivå størst betydning. Den omfatter både karriereveilederens praksis, atferd og verdier, kompetanse og profesjonalitet, bruk av metodikk og fersk kunnskap. Jeg tolker denne teksten slik at karriereveiledning ikke er forbeholdt noen få grupper med lovfestet rett (slik som elever, arbeidssøkere og flyktninger), men at **alle** har rett på min hjelp til å mestre livet og egen karriere. Om en ønsker å gi karriereveiledning til forsømte grupper og mennesker utsatt for slaveri er det viktig å kjenne til deres eksistens og deres behov.

2.4 Narrativ karriereveiledning

Livshistorier spiller en viktig rolle i karriereveiledningssamtaler der mennesker forteller om (brøkdeler av) egne levde liv i håp om å finne veien videre. Både Cochran (1997) og Savickas (2011, 2012, 2015) har fokusert på bruk av storytelling og narrativ karriereveiledning. Narrativ (karriere-) veiledning handler, kort forklart, om hvordan veilederen hjelper mennesker med å beskrive og dermed organisere fortiden, bli bevisst nåtiden og oppdage muligheter til å påvirke fremtiden, gjennom konstruksjon, dekonstruksjon, rekonstruksjon og sam-konstruksjon av livshistoriene og karriereveien. Narrativ karriereveiledning kan hjelpe mennesker med å bli bevisst på fastlåste og passiverende offerroller og hjelpe med å finne mer hensiktsmessige agent-roller. Mennesker er mer enn det vi ser, rollen de påtar, yrket de utøver eller egenskapene vi tilskriver dem. De er komplekse vesener og ingen er lik, men alle har levde liv. Dette er særlig relevant for prosjektet mitt, da jeg har blitt advart mot å forske på «stakkars, svake ofre». Cochran (1997) beskriver faren ved å forbli i en «scripted» offerrolle og hvordan narrativ karriereveiledning kan hjelpe vedkommende med å finne en annen rolle. Personer som har opplevd noe traumatisk, får vanligvis en sterk følelsesmessig reaksjon og kan oppleve en generell følelse av kaos, fulgt av en viss periode der en er (handlings-) lammet og mer offer/pasient enn aktør/agent i eget liv.¹⁷ De fleste trenger tid og hjelp til å bearbeide dette, for å unngå å forbli i offerrollen. «*Basically, a victim script involves a*

---

¹⁷ Traumer og traumebehandling <https://www.psykologforeningen.no/publikum/videoer/videoer-om-psykiske-lidelser/hva-er-traumer-og-traumebehandling>

presumed wrong to which a person can attribute one's misfortunes.” (Cochran 1997:145). Det kan være vanskelig å bryte ut av denne rollen, da den gir en unik gruppe-identitet *«to be wronged is to belong»*. (Cochran 1997:145) Forskning på narrativ karriereveiledning foregår for tiden ved USN, hvor stipendiaten Kirsten Marie Norendal forsker på Savickas Life Design (2011,2012, 2015) og hans bruk av Career Construction Interview som inneholder 6 spørsmål, knyttet til tema som er viktig for karriereutviklingen.

2.5 Interkulturell kompetanse

Fortellerens tankesett, kommunikasjonsstil og konteksten påvirker livshistoriens form (verbal, visuell eller gjennom tekst) og innhold (budskap). Publikums tankesett (forforståelser), kommunikasjonsstil og konteksten påvirker mottagelsen (fysisk og kognitiv), tolkningen og forståelsen av budskapet. Kommunikasjon er relasjonell, en dynamisk og kompleks prosess, særlig om fortelleren og publikum har forskjellige bakgrunn, men er mulig med interkulturell kompetanse: *«evnen til å tenke og kommunisere hensiktsmessig i møte med andre mennesker med andre tankesett og/eller andre kommunikasjonsstiler enn seg selv.»* Bøhn & Dypedahl (2017:14). Interkulturell kompetanse forutsetter en generell kommunikasjonskompetanse, dekker både holdninger og atferd, handler om kontekstbevissthet, evnen til å skifte perspektiv og en interkulturell bevissthet, *«evnen til å analysere og justere egne tanker og egen kommunikasjon med andre underveis i en samtale»* (Bøhn & Dypedahl 2017:17). Interkulturell kommunikasjon, samtaler preget av åpenhet, empati, genuin respekt og toleranse, skaper en «tredje kultur» (Kramsch 1993 sitert i Bøhn & Dypedahl 2017:164) hvor vi kan være åpen for andre perspektiver. Økt kulturforståelse bryter ned fordommer og stereotyper, bidrar til utviklingen av tillitsfulle relasjoner, samspill og inkludering.

2.6 Kultur og inkludering

Begrepet «kultur» kan være vanskelig å definere og kan bety forskjellige ting, avhengig av kontekst. Jeg velger å bruke følgende definisjon: *«Kultur er et system av felles trosoppfatninger, verdier, skikker, handlingsmønstre og artefakter, som medlemmer av et samfunn benytter for å forholde seg til verden og til hverandre. Kultur formidles fra generasjon til generasjon gjennom innlæring.»* (Bates & Plog 1990 i Bøhn & Dypedahl

2017:53). Hver kultur har synlige (språk, mat, ritualer) og usynlige elementer (verdenssyn, verdier og normer), som blir formidlet og videreført av kulturbærere. Kultur ikke er statisk, væremåter forandrer seg og mennesker er ikke låst til den kulturen de er født i. Norge kan beskrives som en nasjonskultur som inneholder flere delkulturer, grupper, som overlapper hverandre. Nasjonalkultur er egentlig misvisende, da mennesker identifiserer seg med forskjellige grupper og delkulturer. Eksempler på delkulturer er «kvinnekultur», «fotballkultur», «innvandrerkultur» og «bartekultur», og jeg har gruppetilhørighet og er inkludert i noen av disse (kvinnekultur, innvandrerkultur), men ikke i andre (fotballkultur, bartekultur). Det er mulig å bo i en nasjonalkultur, være inkludert og delta i én delkultur, inkludert og bidra i en annen delkultur, men hverken delta eller bidra i arbeids- eller utdannings-kulturen og bli definert som ekskludert. Dette oppfattes som misvisende og jeg ønsker derfor å skille mellom frivillig valgt utenforskap (personlig makt, ikke ekskludering) og ufrivillig tildelt utenforskap (personlig avmakt, ekskludering). Noen mennesker har ressurser til å trekke seg tilbake, frivillig, fra nasjonalkulturen eller én eller flere delkulturer i en viss periode for å søke ro, innsikt eller helse. Kan hende de ønsker en filosofisk, meditativ eller kreativ pause fra en krevende hverdag og oppsøker en annen (del)kultur i håp om å finne eller skape mening, velvære og nytte «et godt liv». Denne typen tilbaketrekking, frivillig valgt utenforskap, er lystbetont og kan være et «sabbatsår», en «dannelsesreise» eller «yogacamp», men også en tur på hytta, å reise i kloster eller på sydentur. Vedkommende har «makten» og blir ikke ekskludert av andre. Alle kan oppleve å bli avvist av andre, på grunn av saklige faktorer (ingen ledig stilling, mangelfull kompetanse eller ingen ledig plass i bilen) eller personlige faktorer (alder, funksjonsevne, etnisk opprinnelse, psykisk eller fysisk sykdom osv.). Den kulturelle konteksten og de involvertes tankesett og kommunikasjonsstiler påvirker både avvisningen og tolkningen av avvisningen. Avvisningen kan tolkes som en saklig, rimelig og akseptabel avvisning, en personlig avvisning, ekskludering, diskriminering, rasisme, eller som en tilfeldighet, et skjebne eller Guds plan som du er nødt til å akseptere. Avvisningen er ufrivillig tildelt utenforskap, personen opplever avmakt og ekskludering.

Menneskets selvoppfatning, identitet og selvbylde blir formet i en kulturell kontekst, gjennom livserfaringer og sosialisering. En person som ønsker og prøver å bli inkludert, men gjentatte ganger blir avvist og ekskludert, kan tolke situasjonen slik at de selv har

mislykket og utvikler ifølge Bandura (2001) negative self-efficacy-beliefs, negative resultatforventninger. Dette er negative oppfatninger om seg selv og egen evne til å mestre og utføre en oppgave som er nødvendig for å oppnå et bestemt resultat. Både Self-efficacy (troen på seg selv og egen evne til å mestre oppgaven som er nødvendig for å oppnå et bestemt resultat) og negative resultatforventninger påvirker (karriere-) valgene vi tar, hvordan vi har det, hvor mye vi anstrenger oss for å nå mål og hvor lenge vi holder ut når vi møter motstand. Hvis noen inviterer og forsøker å inkludere en person, som har møtt mye motstand, er utslitt, har negative resultatforventninger og mistet troen på seg selv, kan det hende at personen ikke klarer å ta valg eller takker nei. Initiativtakere kan tolke dette som en avvisning og, med mindre de er empatisk, har forståelse for den kulturelle konteksten, interkulturell kompetanse og tålmodighet til å prøve på nytt noe senere, betrakte dette som et mislykket inkluderingsforsøk. Den som ønsket å bli inkludert kan tolke dette som en bekreftelse på egen manglende evne til å lykkes (med å bli inkludert), påta seg skylden, oppleve skam og trekke seg tilbake, gjemme seg og bli «usynlig». Vedkommende eksisterer fortsatt, men blir regnet som del av en marginalisert gruppe som ikke deltar eller bidrar aktivt i samfunnet. I denne gruppen finner vi forsømte grupper. «Inkludering» kan beskrives som en mekanisme og bør sees i sammenheng med «ekskludering». Begge er preget av et asymmetrisk maktforhold, hvor den mektigste bestemmer over gruppetilhørigheten til en annen. I hvert samfunn eller kultur er det som oftest de antatt «sterke» «inn-gruppene» som utgjør majoriteten som har større makt enn minoriteten, som oftest er de antatt «svake» «ut-gruppene».

2.7 Nestekjærlighet og den Andre

Alle verdensreligioner, tro- og livssyn vektlegger, så vidt jeg vet, betydningen av en såkalt «gylden regel»¹⁸ hvor kjernebudskapet er «elsk din neste som deg selv». I Bibelen (Lukas 10, 26-37) finner vi fortellingen om mannen som spør Jesus hvordan han kan få evig liv. Jesus svarer ved å spørre ham «*Hva står skrevet i loven? Hvordan leser du?*» Mannen siterer: «*Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele din sjel og av all din kraft og av all din forstand, og din neste som deg selv.*» Hvorpå Jesus gir ham ros og råd:

---

¹⁸ «Elsk din neste som deg selv» https://no.wikipedia.org/wiki/Den_gylne_regel

«Du svarte rett. Gjør det, så skal du leve.» Fortellingen slutter ikke her. Mannen ønsker å vite hvem hans «neste» er? Jesus svarer ham med en historie, en narrativ fortelling:

En mann var på vei fra Jerusalem ned til Jeriko. Da falt han i hendene på røvere. De rev klærne av ham, skamslo ham og lot ham ligge der halvdød. Nå traff det seg slik at en prest kom samme vei. Han så ham, men gikk utenom og forbi. Det samme gjorde en levitt. Han kom, så mannen og gikk rett forbi. Men en samaritan som var på reise, kom også dit hvor han lå, og da han fikk se ham, fikk han inderlig medfølelse med ham. Han gikk bort til ham, helte olje og vin på sårene hans og forbandt dem. Så løftet han mannen opp på eselet sitt og tok ham med til et herberge og pleiet ham. Neste morgen tok han fram to denarer, ga dem til verten og sa: 'Sørg godt for ham. Og må du legge ut mer, skal jeg betale deg når jeg kommer tilbake. (Lukas 10, 30-37)

Jesus spør så mannen «Hvem av disse tre synes du nå viste seg som en neste for ham som ble overfalt av røvere?». Mannen svarer «Den som viste barmhjertighet mot ham.» og Jesus gir ham rådet «Gå du og gjør som han.» Ved å lese fortellingen med et sosiokulturell og historisk perspektiv får denne gamle bibelfortellingen betydning for prosjektet mitt. Jeg har fått forklart at Levittene var datidens kulturbærere, betraktet som antatt «sterk» gruppe med høy status i samfunnet, mens Samaritanene var datidens marginaliserte minoriteter, betraktet som antatt «svak» gruppe med lav status i samfunnet. Fortellingen viser at både presten og Levitten går forbi mens Samaritanen stopper opp og viser barmhjertighet. Alle tre overrasker ved å oppføre seg annerledes enn forventet: Samaritanen viser seg å være sterk, risikovillig, raus og barmhjertig, mens Presten og Levitten passerer, ignorerer eller avviser offerets behov og oppfattes som egoistisk. Samaritanen bruker interkulturell kompetanse for å vise respekt og barmhjertighet for andre. Emmanuel Levinas (1996, 2006) mener at vår reaksjon på medmenneskers behov handler om noe mer: «*The other's material needs are my spiritual needs.*» (2006:xxxiv). Det handler ikke om å gjøre andre godt for å vise oss fram eller føle oss bedre, men om en iboende forpliktelse. Vi kan ikke la være å vise omsorg for andre (uten å forvente noe tilbake), da det er dette som gjør oss til mennesker, gjør oss unik (skiller oss fra dyrene).

The Ego is through and through, in its very position, responsibility or diacony, as in chapter 53 of Isaiah. To be Me/Ego thenceforth signifies being unable to escape from responsibility, as if the whole edifice of creation stood on my shoulders. But the responsibility that empties the Ego of its imperialism and egoism – be it egoism of salvation- does not transform it into a moment of the universal order; it confirms the uniqueness of the Ego. (Levinas 2006:33).

2.8 Karriereveiledning og sosial rettferdighet

Sosial rettferdighet er et begrep som er vanskelig å definere, men kan oppfattes som motsatsen av urettferdighet. Urettferdighet er vanskelig å forklare, men blir synlig når du betrakter verden gjennom linsen til menneskerettighetserklæringen.¹⁹ På denne måten kan du avdekke brudd på menneskerettigheter, knyttet til ujevn fordeling av ressurser som vann, makt og penger, både i verdens-, nasjonal- og lokalt samfunn. Kara (2009) påpekte at sex trafficking kunne utvikles så raskt på grunn av den økonomiske globaliseringen, at rikdom og ressurser ble flyttet fra fattige områder til rikere områder. Roberts (2005, 2009) mener at sosial urettferdighet er resultatet av klasseforskjeller og at karriereveiledning ikke er rette «våpen» i kampen for sosial rettferdighet. «*Challenging the powerful is not a realistic agenda for early twenty-first century career guidance.*» (Roberts 2005:141). Ronald Sultana (2014) mener at karriereveiledning kan bidra, men at sosial urettferdighet er et meget kompleks fenomen, knyttet til økonomiske og politiske strukturer, som krever innsats på både makro-, meso- og mikro-nivå (Bronfenbrenner 2005). Sultana (2011, 2014) oppmuntrer til å synliggjøre behovet for sosial rettferdighet gjennom lobbyvirksomhet og i utdanningsinstitusjoner, samt utvikle tilbud som tar utgangspunkt i lokalsamfunnet og individers, særlig utsatte gruppers, behov, slik Gideon Arulmani og *The Promise Foundation* tilbyr i India. Barrie Irving mener at betydningen av «karriere» og «karriereveiledning» blir formet av mektige ledere (som for eksempel politikere, næringslivstopper og filantroper) og organisasjoner som OECD og Verdensbanken: «*where reference to social justice is couched in economic terms, and individual wellbeing is measured against economic outcomes.*» (Irving 2016:7-8). Han mener at dette overskygger vår forpliktelse til en transformativ, sosial rettferdig modell, «*which seeks to promote equity, fairness, compassion, respect, and justice for all, whatever their economic status.*» (Irving, 2016:8). Jeg ønsket å ta med disse perspektivene inn i prosjektet for å få avklart om karriereveiledning kunne være en endringsagent som bidrar til sosial rettferdighet for kvinner som har overlevd moderne slaveri (sosial urettferdighet).

---

¹⁹ Menneskerettighetserklæringen <https://www.fn.no/Om-FN/Avtaler/Menneskerettigheter/FNs-verdenserklæring-om-menneskerettigheter>

3 Metode

I dette kapittelet presenteres metodevalget som er basert på en kombinasjon av flere faktorer: kompleksiteten i fenomenet, konteksten (settingen) og egne antagelser om fenomenet og deltakerne basert på egen forståelseshorisont (mine personlige erfaringer, meninger, perspektiver, teoretiske ståsted og paradigmer).

3.1 Bakenforliggende paradigmer, teorier og modeller

Paradigmer kan forklares som et verdenssyn, overordnede eller omfattende teorier som uttrykker ideer om hvordan alt i verden henger sammen og hvordan vi kan oppdage, komme fram til eller utvikle ny kunnskap. Mitt verdenssyn kan beskrives som sosialkonstruktivistisk (Creswell 2014:8) da jeg mener at hvert menneske er ansvarlig for egne handlinger; at kunnskap skapes i samspill mellom mennesket og den (kulturelle, historiske og sosiale) settingen den er et del av; og at ord oppfattes som meningsløse, med mindre mennesker tolker, finner mening i, bruker og former ord og ytringer. Som jeg beskrev innledningsvis er jeg opptatt av sosial rettferdighet og har noe som Creswell (2014) kaller et transformativt verdenssyn. Dette paradigmet oppstod på 1980-90-tallet da forskere mente at konstruktivistene ikke gikk langt nok i å forsvare marginaliserte grupper. Her er stikkordene urettferdighet, empowerment, asymetriske maktforhold, dominans og fremmedgjøring; og forskerne studerer livserfaringer, (særlig strategier som ble brukt for å motstå, utfordre og overvinne begrensningene) og bruker politikk og sosial aksjon for å konfrontere urettferdigheten. Teoretiske perspektiver blir flettet sammen med problemet som undersøkes, menneskene som studeres og forandringene som ønskes. Hovedfokuset er på «...*the needs of groups and individuals in our society that may be marginalized or disenfranchised.*» (Creswell 2014:10). Det konstruktivistiske og transformative verdenssynet er tilsynelatende nokså lik, men den viktigste forskjellen er at sistnevnte ikke bare studerer urettferdighet, men kobler på politikk og sosial (re-) aksjon, går rett på sak, og involverer den utsatte gruppen for å unngå videre marginalisering. Involvering av deltakerne varierer fra lite, som forsker-initiert og deltakerprodusert data i form av kollasjer, tegninger eller foto (Mannay2016) til mye: i aksjonsforskning hvor deltakerne bidrar med å utforme spørsmål, samle inn og analysere data. Uansett grad av deltakermedvirkning er målet det samme: at deltakerne får nytte

resultatene av forskningen. Forskerne ønsker å oppnå reform og endring ved å gi en stemme til grupper som er, eller står i fare for å bli marginalisert eller utestengt fra samfunnet. Som jeg beskrev innledningsvis har undertrykkelse og brudd på menneskerettigheter alltid gjort meg opprørt. Mitt ønske om å utforske karriereutviklingen hos kvinner som overlevde moderne slaveri (for å forstå deres behov og få avklart om og hvordan karriereveiledning kunne bidra til økt sosial rettferdighet) kunne knyttes til begge verdenssyn. Disse påvirket utviklingen av problemstillingen, valg av metodisk tilnærming, forskningsdesignet og gjennomføringen av forskningsprosessen. Jeg var klar over egen forståelseshorisont som ledsaget meg gjennom hele prosjektet.

3.2 Metodisk tilnærming

Forskningsdesignet har tatt utgangspunkt i problemstillingen og hensikten med forskningsprosjektet, ovennevnte verdenssyn, teorier og forståelseshorisont. Kvantitativ metode ble vurdert som lite hensiktsmessig, da den vektlegger kvantitet, mengde av data, ofte innsamlet fra et større, anonymt, utvalg, for å teste hypoteser, generalisere og produsere statistikk. Jeg ønsket å gi statistikken et ansikt, såkalt «humanizing numbers». Det kunne ha vært mulig å samle inn verdifull informasjon ved hjelp av spørreundersøkelser eller diskursanalyse av styringsdokumenter, men jeg foretrakk et personlig møte med kvinnene. Jeg ønsket å anerkjenne deres eksistens, lytte, skrive og dele detaljerte beskrivelser av deres levde liv, i håp om å styrke dem. Dermed falt valget på en kvalitativ forskningsmetode, som jeg oppfattet som mest hensiktsmessig. Innenfor denne finner vi metodiske tilnærminger som ikke bare grenser til, men også kan overlappe hverandre: fenomenologi, etnografi og kasusstudier.

3.2.1 Etnografi

Etnografi, med røtter i antropologien (der forskeren, studerer, beskriver, klassifiserer og sammenligner atferd i kulturer), har som formål å beskrive (grafi) en kultur (etno). For å få fram flere sider, både sanselig atferd og mer abstrakte ideer og livssyn, tilknyttet kvinnenens karriereutvikling, ville jeg være nødt til å både observere og samtale med menneskene i kulturen. I planleggingsfasen vurderte jeg etnografi som meget interessant men alt for risikofullt for en enslig, kvinnelig forsker som meg. Jeg anså et lengre opphold i dette «usynlige arbeidsmarkedet» som uforsvarlig og forventet ingen muligheter til å

være en (deltakende) observatør. Jeg manglet både forutsetninger og etiske forpliktelser til å infiltrere denne kulturen og valgte i utgangspunktet bort etnografi. Da jeg etter flere måneder fortsatt ikke hadde deltakere ble jeg invitert til Marita Women, under forutsetning at jeg skulle være flue på vegg: «*Du er hjertelig velkommen, men kan ikke tilnærme dem. Du må vente til de er trygg på deg og tar kontakt!*» Dermed ble det semi-deltakende etnografi allikevel: 9 ukentlige møter fra januar til mars, totalt cirka 30 timer.

3.2.2 Fenomenologi

Fenomenologi har røtter i både filosofi og psykologi og er opptatt av meningen som mennesker legger i opplevelsen av erfaringer med et bestemt fenomen. Røttene fører tilbake til Husserls (Postholm 2010, s.42) som mente at forskeren burde studere «konsentrerte studier av erfaringer» ved hjelp av «reflekterende selv» og vektla verdien av «*å la selvet oppdage erfaringenes grunnleggende mening eller essens*». (Postholm 2010 s. 42). Han mente at et fenomen eksisterer i menneskets bevissthet og at den objektive virkeligheten egentlig er en subjektiv virkelighet. Objektet som oppleves kan være fysisk (et maleri) eller mental (sorg, glede) og opplevelsen er en blanding av det som objektivt er tilstede og det som finnes i forestillingen, formet av subjektive oppfatninger. Det er for eksempel slik at du, når du ser på et maleri, mener at maleriet eksisterer og samtidig får en indre opplevelse av dette maleriet. Det er opplevelsen av maleriet (ikke maleriet i seg selv) som er fenomenet. Vi kan se på det samme maleriet, men får forskjellige indre opplevelser, avhengig av vår individuelle forståelseshorisont (erfaringsbakgrunn, kultur og verdier) Denne tilnærmingen ville være meget aktuell for min utforskning av karriereutviklingen. Basert på hans resonnement kan jeg påstå at karriereutviklingens (objektets) virkelighet alltid er knyttet til menneskets bevissthet om karriereutviklingen (objektet), samt at det er interaksjonen mellom mennesket (selvet, self-efficacy) og andre mennesker (verden rundt) som skaper mening og forståelse. Mennesker opplever, erfarer og utvikler mening og forståelse gjennom hele livet. Alle kvalitative studier er opptatt av mennesker og ønsker å utforske hverdagslige handlinger eller pågående prosesser mens fenomenologiske studier ønsker å forstå deltakernes opplevelser av erfaringer med hverdagshandlinger (eller prosesser) som er avsluttet før forsknings-arbeidet startet. Denne tilnærmingen ville være meget relevant for meg som ønsket å forstå menneskers opplevelse av karriereutviklingen (prosessen) i eget (levd) liv.

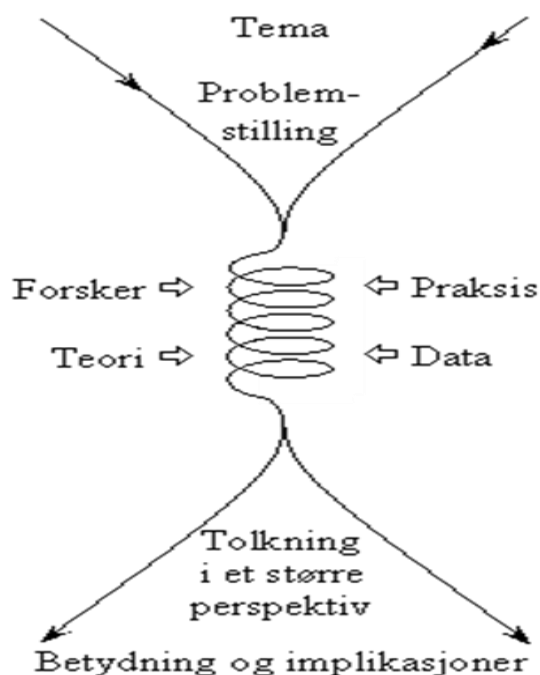
En fenomenologisk utforskning kunne sannsynligvis gi meg økt forståelse av situasjonen og karriereveiledningsbehov, noe som ville være verdifull for praksisfeltet.

3.3 Livshistorieforskning

Narrativ og livshistorieforskning har eksistert i mange år, men er fortsatt aktuell, særlig med tanke på begrepene «livslang læring» og karriereveiledning i et «livslang perspektiv». Et eksempel på et livshistorieforskningsprosjekt er «*Learning lives: learning, identity and agency in the life course*» (2003-2008) som ble gjennomført ved Universitetet i Brighton, UK. Dette prosjektet var unikt på flere måter: etthundre-og-femti deltakere mellom tjuet og sekstifem+ år ble intervjuet og observert og svarte samtidig på spørreundersøkelsen i løpet av tretti måneder. Forskerne samlet inn både retrospektive livshistorier og svar fra samtiden gjennom spørreundersøkelsen. Hensikten var å utforske hva læring betyr og gjør i voksne menneskers liv og dermed få en dypere forståelse for kompleksiteten i læring i løpet av livet. Utgangspunktet var en vid forståelse av begrepet «læring» som inkluderte både læring i sammenheng med formell utdanning og arbeid, men også læring i det daglige liv. Prosjektet resulterte i flere publikasjoner, blant annet *Improving lives through the Lifecourse* (Biesta m.fl.2011). Deres forskning var mer omfattende enn min kunne bli, men fikk meg til å innse hvordan livshistorier kunne gi deltakerne mine økt selvinnsikt og forståelse for egen karriereutvikling og meg økt innsikt i deres opplevelse av karriereutviklingen. Dessuten kunne jeg, ved å samle inn livshistorier fra flere deltakere, få innsikt i hvordan erfaringer med samme fenomenet opplevdes av forskjellige kvinner. «*Life stories enable individuals to organise their memories of past experiences and events and establish a sense of self-continuity and self-understanding.*» (Habermas & Bluck 2000, sitert i Maree m.fl. 2011, s.65).

3.4 Forskningsdesign

Jeg valgte å anvende en induktiv tilnærming ved å la settingen (kvinner utsatt for moderne slaveri, bosatt i Oslo, primo 2018) utforme forskningsdesignet i stedet for å utarbeide variabler på forhånd. Ved å ta utgangspunktet i forskningsfeltet ville jeg kunne få fram det usynlige (hverdags-)livet og få anledning til å utforske deltakernes perspektiv og meninger, gjennom refleksjon og samspill med eget forskerperspektiv.

Jeg valgte en hermeneutisk tilnærming og såkalt «kritisk realistisk versjon» av Grounded Theory²⁰ slik at jeg kunne samle inn data og analysere parallelt, i stedet for å teste hypoteser. Dette ville bli tidskrevende, men jeg var villig til å bruke mye tid, tåle uvisshet, fokusere på få settinger med mange variabler og kontinuerlig fortolke. Carol Gilligan mener at det handler om å være villig til å slippe kontrollen og oppleve ubehag.

Figur 1. den «hermeneutiske dansen» (egne ord)

«The place of not knowing is a risky place, it involves making oneself vulnerable to discovery, letting go of control in the sense of being willing to be surprised or to be wrong, and people have all sorts of fears about what will happen, about being out of control and overwhelmed.» (Gilligan, intervjuet av Kiegelmann, 2009:7). Denne fremgangsmåten ville gi meg anledning til å møte kvinnene og fenomenet åpent og undrende, flette nye observasjoner med eldre data og oppdage relasjoner mellom disse underveis. Dette samspillet mellom induksjon og deduksjon velger jeg å kalle «den hermeneutiske

---

²⁰ Kritisk realistisk Grounded theory: «explanatory theory tracing the line of a tendency from its deepest known generative mechanism to its realised effect in an open social system,» (Oliver 2012:383).

dansen», og det var i denne «dansen» mellom antagelser og data at jeg utviklet forståelse. Jeg samlet inn data til jeg ikke lenger fant ny kunnskap, men bare bekreftelser på tidligere kunnskap. Forutsetningen for at slikt fungerer er et nært og godt samarbeid med deltakere. En ganske tids- og energikrevende prosess som resulterte i mange «biter» som jeg kunne sette sammen til et helhetlig, kompleks bilde, en detaljert, beskrivende tekst. Ved å velge denne tilnærming ble jeg, ifølge Postholm (2010) en *bricoleur*, en som setter sammen flere filtbitar til et bilde, *bricolage*, en metafor som jeg, med kunstfaglige bakgrunn, forstår utmerket godt.

Jeg skulle være det viktigste forskningsinstrumentet gjennom hele prosjektet og var nødt til å være bevisst på (og villig til å justere) egen forståelseshorisont som påvirket forskningsfokuset, innsamlingen, analysen, tolkningen og formidling av data. Mine antagelser og forforståelse, førte til problemformulering og utfyllende forskningsspørsmål, men ble endret flere ganger i løpet av prosjektperioden, på grunn av min «hermeneutiske dans», mellom observasjoner og eldre data.

Figur 2 Forskerinstrumentet (forskerselfie)

3.5 En eklektisk innsamlingsstrategi

Som jeg nevnte tidligere valgte jeg en fenomenologisk, hermeneutisk tilnærming. Både det å fortelle, bli lyttet til og lytte er viktige refleksjons- og bevisstgjøringsprosesser som kan være rensende og terapeutisk, men også fremkalle sterke følelser og forsterke traumer. Narrativer, livshistorier og fortellinger kan bidra, men jeg er klar over at jeg aldri kan finne «sannheten». Både dikt, teater, musikk, bilder og filmscener kan formidle forskningstemaer på utmerket vis. Hvorfor skulle jeg da velge å forske på levde liv, på

livserfaringer? Tidligere livshistorieforskning, som beskrevet innledningsvis, inspirerte meg til å samle inn narrative fortellinger ved hjelp av dialogbaserte intervju. Samtidig var jeg klar over at språk ikke alltid strekker til. Du kan mangle ord når du må bruke et språk som ikke er morsmålet ditt, når du skal beskrive en traumatisk opplevelse eller fordi du vokser opp i et «ocularcentric» (Mitchell 1994, i Mannay 2016:1) og digitalt samfunn som legger til rette for visuell informasjonsdeling og meningsytring gjennom sosiale medier (f.e. Snapchat, Instagram og Youtube). Traumatiske opplevelser påvirker pusten og stemmen, både bokstavelig talt og i overført betydning. *«Speaking and listening is like breathing out and breathing in, and psychological troubles come when people start holding their breath, when they cannot take in what others are saying or let out what they are feeling and thinking.»* (Gilligan, intervjuet av Kiegelmann, 2009:10). Gilligan er psykolog og terapeut, ikke karriereveileder, men jeg mener allikevel at hennes utsagn er relevant for deltakerne mine. Karriereveiledningsutdanning er i flere land, som USA, Canada og Australia, knyttet til helse- og sosialvitenskap, psykologi og atferds-studier, men i Norge knyttet til utdanningsvitenskap. Dette medfører blant annet at mange publikasjoner som var relevant for prosjektet mitt er skrevet av psykologer, da det ved dags dato ikke foreligger relevante publikasjoner av norske eller nordiske forfattere. På grunn av min kunstfaglige bakgrunn ønsket jeg å bruke kreative forskningsmetoder, men fikk inntrykket at dette ikke ville bli vitenskapelig anerkjent, slik Dawn Mannay skriver: *«Visual researchers have worked hard to overcome a pervasive textual bias and the argument that the social sciences are «a discipline of words» (Mead 1995) in which there is no room for pictures, except as peripheral, supporting illustration.»* (Mannay 2016:1). Mens Theo Stickley (2012) skriver *«Qualitative research can be made creative, non-intrusive and fun. Furthermore, some qualitative approaches are artistic themselves...»* (Stickley 2012:viii). Han påpeker allikevel utfordringen ved å “bevise” at kunst er viktig i helsearbeid, da *«what constitutes evidence in terms of scientific inquiry is often beyond the reach of Arts and Health projects and researchers.»* Alle mennesker nyter og verdsetter (ubevisst) forskjellige typer kunst (musikk på radioen, tv, bøker). Du måler ikke verdien, men forstår intuitivt at det gjør deg godt. Hans bok presenterer forskning på relasjonen mellom kunst og psykisk helse, noe som jeg oppfatter som meget relevant for prosjektet mitt, selv om karriereveiledning i Norge tradisjonelt sett knyttes til utdanningsvitenskap og ikke til helsevitenskap. Karriereveiledningsfeltet er, som jeg

beskrev tidligere, interdisiplinært og jeg er et kunstfagsutdannet forskningsinstrument som ønsker å anvende kreative metoder for å utforske karriereutvikling. I senere år har kreative metoder og det visuelle blitt mer anerkjent som en «*immediate and authentic form, which verbal accounts are unable to fully encompass*». (Spencer (2011:32) i Mannay 2016:1). Dette kan være en utfordrende metode og Mannay advarer mot å fokusere for mye på bildene, som om sosial vitenskap er en «discipline of pictures».

*The visual has to be embedded in the narratives of its inception,
reception, interpretation and impact. (Mannay 2016:1)*

Det finnes mange forskjellige tilnæringsmåter og teknikker for data-innsamling, men Mannay presenterer hovedsakelig visuelle, billedskapende metoder (som for eksempel tegning, mapping, collage, video og photovoice) og går ikke nærmere inn på musikk, dans eller teater, som ofte brukes i kunstterapi eller estetisk veiledning (Juell Ødegaard & Meyer DeMott 2008). Alle disse tilnæringsmetodene vektlegger relasjonen mellom det kreative, visuelle og narrative, og integrerer verbal, tekstuell og visuell data. Det er viktig å huske at bilder aldri er nøytrale eller «innocent», men bærer på en underforstått relasjonell maktstruktur (hvem er synlig, hvordan blir de oppfattet og hvem ser), som jeg kan avdekke gjennom billedanalyse og tolkning. Jeg vurderte flere tilnæringsmåter, men valgte bort musikk, dans, teater, deltakerproduserte foto, film, video og sosiale medier, da disse medførte for stor risiko. Offentlig publisering ville kunne føre til identifikasjon og dermed utgjøre en fare for deltakerne og deres nærmeste. På grunn av mitt engasjement og transformative verdenssyn ønsket jeg å velge en tilnæringsmetode som kunne gi noe tilbake til deltakerne, til bevisstgjøring rundt egne styrker og muligheter for inkludering og rehabilitering. Stickley påstår at kunst-deltakeraktivitet (participatory arts provision) kan bidra til grunnleggende elementer i «recovery approach»: *The fostering of hope, creating a sense of meaning and purpose, developing new coping mechanisms and rebuilding identities –which are so hard to standardise and measure.*» (Stickley 2012:xi) Dette er elementer som er gjenkjennelig fra karriereveiledningen (se kapt.2). Jeg valgte en tilnæringsmåte som kunne ivareta deltakernes anonymitet i stor grad og gi meg deltakerprodusert billedmaterialet som ville være relevant for prosjektet mitt: en kreativ gruppe-workshop med collageteknikker. Collageteknikker kunne på den ene siden gi deltakerne en ny uttrykksform (modalitet) for

egne følelser, erfaringer og opplevelser; på den andre siden kunne jeg studere hvordan deltakerne oppfatter og skaper seg selv (egen self-efficacy og identitet) i form av «selv-ønske-bilder». Dessuten ville en kreativ gruppe-workshop gi meg anledning til å studere deltakerne gjennom den kreative prosessen, fra å skape til å fortelle hverandre om bildet (intermodale overganger). Kombinasjonen av visuelle og narrative fortellinger ville gi mer utfyllende og innholdsrik data (se vedlegg) om deltakernes meninger enn bare ord eller tall kunne ha gitt. Dette komplekse fenomenet krevde en kompleks tilnæringsmåte, noe som førte valg av eklektisk tilnærming: en blanding av deltagende observasjon (etnografi og fenomenolog) og temabaserte dybdeintervju (karrieresamtaler) med kvinnene og profesjonelle og frivillige hjelpere i miljøet rundt kvinnene, samt en kreativ gruppeworkshop for kvinnene og helperne for å samle visuelle og narrative fortellinger.

3.6 Utvalg og rekruttering av deltakerne

Mine antagelser var at det ville være vanskelig å finne deltakere; at de var «svake ofre som trengte hjelp; at jeg var ekspert som kunne hjelpe; at de hadde kort CV med mangelfull utdannings- og arbeidserfaring; at jeg skulle styre prosjektet, at jeg skulle være objektiv, at jeg skulle være profesjonell; at karriereveilederen kunne være endringsagent; at karriereveilederen kunne bidra til sosial rettferdighet. Det sjokkerte meg at antagelsene mine viste tegn på et hierarkisk samfunnsperspektiv, med deltakerne som medlemmer av en antatt «svak» gruppe og meg som medlem av en «antatt» sterk gruppe. Ved å oppdage hierarkiet, oppdaget jeg samtidig “avgrunnen”, som jeg var nødt til å innse at dette usynlige arbeidsmarkedet var. Carol Gilligans utsagn «... *I write about the implications for the design of research, how when you create a hierarchy, you also create an underground, and how by making contact with the underground, we came to discover what girls know.*» (Gilligan, intervjuet av Kiegelmann, 2009:9) bekreftet for meg at jeg var nødt til å ta kontakt med «avgrunnen» for å oppdage hva kvinnene mente selv om egen karriereutvikling. Med tanke på tematikken, min livssituasjon og rammene for prosjektet var jeg nødt til å begrense meg i utvalg av deltakere og satt, i samråd med veilederen, opp følgende kriterier: voksen (over 18 år), bosatt på Østlandet (Norge), kunne uttrykke seg på engelsk, nederlandsk, norsk, svensk eller dansk, oppleve utenforskap (forprosjektet) eller være identifisert som et offer for menneskehandel (hovedprosjektet). Jeg valgte å bruke en «snøball-metode» i det internasjonale

nettverket mitt og kontaktet flere personer for å komme fram til relevante «døråpnere» som kunne introdusere meg til potensielle deltakere. Håpet var å finne tre til fem deltakere, en heterogen gruppe med variasjon i kjønn, etnisk opprinnelse, alder og livserfaringer. Det viste seg å være vanskeligere enn antatt å finne deltakere som tilfredsstilte alle kriteriene. Jeg mente at jeg var godt forberedt, men etter flere måneder med avvisninger og uten deltakere vurderte jeg å endre strategi og målgruppe. Avvisningen og den tidskrevende leten etter deltakerne minnet meg om noe Brunovskis skrev i 2007 «*Når ofrene for menneskehandel sier nei til hjelp.*» (Jessen (red.)). Noen ganger kan «ekspertene», karriereveiledere og forskere ha gode intensjoner og til og med være pålagt å hjelpe, men får nei allikevel. Jeg valgte å ikke ta det personlig, men respektere deres avgjørelse om å takke nei. De var tross alt eksperter på eget liv.

3.7 Temabaserte dybdeintervjuer (karreresamtaler)

På grunn av mitt transformative verdenssyn ønsket jeg i utgangspunktet å involvere deltakerne i utformingen av temalisten og/eller intervjuguiden, men det var vanskelig å gjennomføre, da jeg ikke fikk tak i deltakere før jeg skulle melde prosjektet til NSD. For å kunne melde prosjektet til NSD var jeg nødt til å legge ved en intervjuguide og/eller temaliste og valgte å lage en midlertidig temaliste, inspirert av narrativ livshistorieforskning. Jeg ønsket å intervju deltakere ved hjelp av noen samtaleverktøy (tidslinje og en enkel temaliste), men ikke ha en strukturert og «korrekt» intervjuguide som fulgte IMRAD-metoden. Gilligan ble intervjuet av Kiegelman (2009:6) og hun sa da:

If you are asking a question you are not interested in then you are playing a role and the other person will play the corresponding role. You can actually feel the shift from that kind of role-playing to a real conversation, driven by a genuine curiosity and directed towards trying to understand or discover something with another person.

Carol Gilligan satt ord på det jeg tenkte. Jeg ønsket ikke standardsvar, men å samle livshistorier. Hensikten var å få innsikt i og forståelse for relasjonen mellom deres livserfaringer og karriereutviklingen. Planen var å være sensitiv, respektfull og varsom, la deltakerne velge møtested og ikke forvente mer enn én samtale (med påfølgende «member check» der de kunne kommentere transkriberte lydopptak slik at jeg kunne

opprette eventuelle misforståelser). Jeg forventet å starte intervjuene høsten 2017, men fikk ikke startet forprosjektet før i januar 2018 og hovedprosjektet i februar 2018.

3.8 Forprosjekt og hovedprosjekt

Desember 2017 fikk jeg svar fra Kirkens Bymisjon. Ledelsen var interessert i å samarbeide med meg, under forutsetning at deltakerne kunne få konkret utbytte av dette, i form av en CV. Jeg vurderte situasjonen slik at både deltakerne og jeg ville tjene på dette og endret intervjuformatet til «temabaserte samtaler» som jeg kalte «karriere-samtaler», da vi skulle ha samtaler om karriereutviklingen. Deltakere skulle bli spurt om å fortelle om eget liv ved hjelp av en tidslinje og en intervjuguide med få bestemte tema (se vedlegg). De skulle få to samtaler med en ukes mellomrom slik at de fikk tid til å fordøye den første samtalen og få anledning til å kommentere det transkriberte intervjuet i en «membercheck» i den andre samtalen. Den andre samtalen skulle også bli brukt til å diskutere framtidsmuligheter ved hjelp av SØT-modellen (se vedlegg), som kunne danne utgangspunktet for en konkret handlingsplan og/eller CV. Jeg inngikk et samarbeid med «Ny Start»-prosjektlederen Stine, som skaffet tre deltakere: norskfødte rusavhengige voksne som hadde kommet langt i rehabiliteringen, men trengte hjelp til å reetablere seg i samfunnet. Forprosjektet ble gjennomført i løpet av januar og februar 2018 (se vedlegg for mer utfyllende informasjon). Her fikk jeg teste temalisten og intervjuguiden, slik at jeg kunne foreta noen justeringer i temaene og forenkle språket og formuleringene. Det viste seg at noen begreper, som «karriere», ble oppfattet som ganske abstrakt, mens begrepene «arbeid, utdanning og CV» ble brukt av både deltakerne og prosjektlederen Stine. Da alle mente at det var lett å snakke med meg og var overrasket over utbyttet de fikk av samtalerne endret jeg ikke noe på karrieresamtale-formatet. Jeg forventet at deltakerne i hovedprosjektet ville ha mindre norskferdigheter enn deltakerne i forprosjektet og valgte å forenkle språket i temalisten og utvikle noe nytt: den kreative workshopen med collageteknikker, som skulle gi meg deltakerproduserte «selv-ønske-bilder». Deltakerne i forprosjektet fikk bruke noen visualiserings-samtaleverktøy som SØT-modellen, tidslinje og CV, men laget ingen selv-ønske-bilde. Dette angret jeg på i etterkant. Jeg burde ha testet den i forprosjektet for å unngå unødvendige småfeil i den kreative workshopen hos Marita Women. Jeg lette fortsatt etter deltakerne for hovedprosjektet mens forprosjektet pågikk.

I januar fikk jeg svar fra Kristin, lederen for prosjektet Marita Women²¹, med invitasjonen til å komme på besøk som ikke-deltagende observatør: «Du er hjertelig velkommen, men kan ikke ta kontakt med dem. Du er nødt til å vente til de kommer til deg.» Jeg hadde laget en liste med deltakerkriterier for hvem jeg mente var kvalifisert til å delta og bidra (bli inkludert i) prosjektet mitt. I praksis var det Kristin og kvinnene som hadde makten og egne kriterier for å avgjøre om de ville inkludere meg i gruppen sin. Dette var et asymmetriske maktforhold som jeg var nødt å godta, selv om jeg risikerte at de ville avvise meg, slik at jeg ville sitte igjen uten prosjektdeltakere. Som jeg nevnte tidligere ønsket jeg å møte deltakerne med nysgjerrighet og åpenhet, men jeg var også nødt til å tåle «ubehaget», usikkerheten og avmakten. Jeg var nødt til å respektere deltakernes autonomi. Dette førte til mange timer med venting, avtaler, avlyste og nye avtaler, vandring gatelangs i vinterkulden for å finne deltakeren jeg skulle møte, misforståelser, samtaler med telefonsvarere, deltakere med tomme kontantkort og influensa, men også mange observasjoner fra sidelinjen (som en flue på veggen), overraskende samtaler med veilederne og kvinnene som besøkte kafféen. I løpet av feltarbeidet tok jeg mange bilder av kvinnenes oppholdsrom og miljø, men aldri av kvinnene. Jeg førte også logg og noterte mine observasjoner og refleksjoner. Kristin introduserte meg for flere kvinner, potensielle deltakere, som takket nei, men én av dem, Jane, takket ja og ble dermed hovedkilden i dette prosjektet.²² Det er hennes livsfortelling som utgjør grunnlaget for masteravhandlingen. I løpet av ti uker hadde jeg cirka tretti timer feltarbeid på Marita Women og gikk fra å være ikke-deltagende til deltagende observatør i gruppen (med varierende antall deltakere, fra cirka fem til femten), gjennomførte én karrieresamtale og én membercheck (på cirka én time hver) og én «auteurcheck» (for å snakke om hennes selv-ønske-bilde) med Jane, en individuell dialogbasert intervju med to ansatte og én frivillig (på cirka én time hver). Vi brukte visualiseringsamtaleverktøy som beskrevet tidligere og hadde en kreativ gruppe-workshop. (se vedlegg for utfyllende informasjon om innsamlet data fra hovedprosjektet).

---

²¹ Marita Women er et tiltak i regi av Marita Stiftelsen, Oslo og inneholder både kaffé og bofellesskap.

²² I utgangspunktet samtykket to kvinner til deltagelse, men i november 2018 fikk jeg nye opplysninger som gjorde at hun ikke lenger tilfredsstilte kriterier. Datamaterialet hennes er fjernet fra avhandlingen.

Feltarbeidet ble avsluttet i mars, med både deltakelse i 8-mars tog (sammen med ansatte og frivillige fra Marita Women, ROSA og Pro Senteret) og en påskelunsj med kvinnegruppen. Jeg var klar over faren ved å «go native» og vurderte nøye i hvor stor grad jeg burde involvere meg i disse kvinnenes liv. Jeg konkluderte at jeg fortsatt ønsket å være «the change I want to see in the world» Som lektor, forsker og student i karriereveiledning kunne jeg være en endringsagent ved å gi ofre for menneskehandel en «stemme».

Figur 3 banner i 8.marstog 2018 (forskerfotografert)

Denne (re)aksjonen er nok forankret i mitt transformative verdenssyn og mitt ønske om å bekjempe urettferdighet: at ofrene ikke automatisk får oppholdstillatelse, men må leve i uvisshet i cirka seks måneder og risikerer å bli sendt ut av landet, sannsynligvis tilbake i hendene på de som utsatt dem for menneskehandel og slaveri. Brunovski (2007) har tidligere skrevet om faren for re-trafficking, noe som forklarer «Vivians» frykt for hjemreisen, som presentert i Østlandssending på NRK, den 22. november.²³ Det er interessant at organisasjonene som var involvert i prosjektet mitt, Marita stiftelsen og Kirkens Bymisjon, er frivillige organisasjoner som ønsker å praktisere Jesu ord. Begge organisasjonene må hvert år søke om driftsmidler til neste år og har en usikker fremtid. Det var de to som hadde minst som tok deltakerne og meg inn i varmen.

---

²³ <https://www.nrk.no/ostlandssendingen/romte-fra-menneskehandlere--kastes-ut-av-norge-1.14281155?fbclid=IwAR3-gSTF2Ar0Zx62cmTdYo9V6Frr5vG6MYOdllqdqBFN1u68S4j9OT5Vvk8>

3.9 Behandling av lydopptak og billedmaterialet

Jeg kjøpte inn en Sony IC Recorder, SD-kort og ekstra batterier for å kunne ta og lagre lydopptak som skulle transkriberes etterpå. For å forsikre meg at jeg skjønnte hvordan jeg skulle bruke utstyret øvde jeg hjemme før jeg gikk ut i feltet for å intervju noen. Alle intervjuene ble tatt opp digitalt, lagret på SD-kort, transkribert, member-checked og revidert ved behov. Data innsamlet fra forprosjektet ble ikke nærmere analysert eller diskutert, men blir destruert på lik linje som datamaterialet fra hovedprosjektet, ved prosjektets slutt. Lydfilen fra hver første karrieresamtale ble transkribert kort tid etterpå. Samtidig noterte og loggførte jeg egne refleksjoner som en kryssreferanse for å unngå å miste verdifull informasjon. Den transkriberte karrieresamtalen ble brukt i den andre karrieresamtalen (cirka en ukes tid senere), som utgangspunktet for deltakerens refleksjon rundt egne erfaringer, kompetanse, og fremtidsmuligheter (ved hjelp av visualiseringssamtaleverktøy som SØT) og membercheck (for eventuell revidering før godkjenning. Selv-ønske-bildet som ble laget med collage-teknikken ble avfotografert med smarttelefon og diskutert med Jane for å ha en auteurcheck.

3.10 Den hermeneutiske dansen

Som forsker er jeg det viktigste forskningsinstrumentet i dette prosjektet og analyse og drøfting av innsamlet data er ingen avgrenset handling, men en pågående refleksjonsprosess med interaksjon mellom teori og data som foregår gjennom hele forskningsprosjektet. «*The logic of the psyche is an associative logic, the logic of dreams and poetry and memory. It's a logic of connection that runs under the cultural radar. And the challenge for research is to tap into this logic. So you float a question and then wait to see where it leads someone, which may be somewhere you would have never imagined.*” (Gilligan, intervjuet av Kiegelmann, 2009:8). Fra mitt første blikk på dokumentet om menneskehandel og utforming av problemstillingen, gjennom observasjoner og intervjuer til transkriberingen og den avsluttende diskusjonen og formidlingen. Jeg kan allikevel skille mellom analyse som ble gjort underveis (som for eksempel reflekterende loggskrivning, transkribering av lydfiler og notatting av observasjoner), for å få av- eller bekreftet antagelser eller oppdage nye momenter som kunne drive forskningen fremover; og den avsluttende analysen, for å strukturere

innsamlet data til noe mer oversiktlig og utvikle nye teorier eller drøfte i lys av substantive teorier, som beskrevet i kapittel 2. Etter tre måneder ut i feltet hadde jeg samlet inn en bred og innholdsrik mengde data (se vedlegg for utfyllende beskrivelse), som skulle analyseres, diskuteres og formidles. Jeg var nødt til å finne en effektiv og hensiktsmessig analysemetode og vurderte flere, både «konstant komparativ analyse» Postholm (2010) som er en intens og nøye gjennomgang av datamaterialet ved hjelp av tre kodingsfaser: en åpen, en aksial og en selektiv fase. Denne analysemetoden er godt anerkjent og kan brukes for å analysere en setning, et avsnitt eller en komplett tekst, men jeg var usikker om den var egnet for analyse av fortellinger. «*In many category-centered methods of analysis, long accounts are distilled into coding units by taking bits and pieces –snippets of an account often edited out of context. While useful for making general statements across many subjects, category-centered approaches eliminate the sequential and structural features that are hallmarks of narrative.*» (Riessman 2008). Riessman foreslår andre metoder som kan være mer anvendelig, som den tematiske analysemetoden, hvor jeg analyserer temaer som trer fram fra fortellingen. Jeg valgte å bruke denne mens jeg var ute i feltarbeid, men brukte Gilligans «*The Listening guide*» (2003) for å analysere Janes livshistoriefortelling. «*The process of analysis is complex and layered because the human psyche is complex and layered. It resists the binary logic of either/or categories.*» (Gilligan, intervjuet av Kiegelmann, 2009:7). Dette er én av grunnene til at jeg valgte en eklektiske, kreativ tilnæringsmåte, metode og analyse. Jeg mener at kvinnene, som har vært utsatt for slaveri, har vært undertrykket og utnyttet i alt for lang tid. Det siste jeg ville gjøre var å begrense dem til enda en kategori. Jeg ville heller få fram stemmene deres, gjennom narrative og visuelle fortellinger. Jeg valgte å tilnærme meg datamaterialet med et åpent sinn og huske at ALL forskning er verdiladet, at det er umulig å bracket (legge til side egne forforståelser, teorier og praksis), slik at innsamlet data kan «tale» for seg selv. En kan aldri være helt nøytral og verdiløs og mine erfaringer, opplevelser og teoretiske ståsted vil alltid påvirke forskningen i mer eller mindre grad. I kvalitativ forskning er hensikten å få fram deltakerens perspektiv og fortellerstemme, ikke bare forskerfortellerstemme. Denne mastergradsavhandlingen er resultatet av sammenflettingen av flere stemmer: deltakernes stemme, språkets og bildenes stemme, min

stemme og musikkens stemme: jeg laget en Spotify-spilleliste for dette prosjektet²⁴, basert på mine assosiasjoner med fenomenet slaveri og møtet med Jane og kvinnene i Marita Women. Det er ikke jeg som har opphavsretten til musikken, men jeg har opphavsretten til foto- og billedmaterialet som er publisert i denne avhandlingen. Jane har gitt tillatelse til å dele selv-ønske-bildet hennes. Den er beskrevet og analysert ved hjelp av grunnleggende kriterier for billed-analyse (kontekst, form og innhold).

3.11 Analyse av narrative og visuelle fortellinger

Janes livsfortelling er analysert ved hjelp av «*The listening guide*» (Carol Gilligan 2003), som kombinerer tematisk og narrativ analyse med elementer fra en grounded theory-tilnærming. Hensikten er å få fram flere lag i fortellinger og dermed fortellerens «stemmer». «*The Listening Guide tunes our ear to the multiplicity of voices that speak within and around us, including voices that speak at the margins and those which in the absence of resonance or response, tend to be held in silence.*» (Gilligan & Eddy 2017:76). Det er flere grunner til at jeg valgte Gilligans modell. For det første tolket jeg det slik at den ville hjelpe meg med å bli bedre kjent med Janes indre tanker og meninger, selv om de ikke ble uttalt. Jeg forventet dessuten at lytte-prosessen kunne avdekke de indre faktorene (og dermed muligens ytre faktorene) som hadde påvirket Janes karriereutvikling. Dessuten var jeg, som beskrevet tidligere, opptatt av å ikke studere Jane som et objekt, men å gi statistikken et ansikt ved å dele hennes historie og formidle hennes «stemme». «*The Listening Guide is both method and a methodology, a way of working with a distinctive logic or epistemology. It reframes the research process as a process of relationship, guiding both data collection and data analysis. Seen in this light, authentic relationship and responsive listening become integral to the process of discovery.*» (Gilligan & Eddy 2017:80). Dette utsagnet bekreftet for meg at denne metoden ville tillate meg å fortsatt være åpen og undrende, samt ivareta både Jane, meg og dataen vi hadde sam-skapt i løpet av prosjektet. *The Listening Guide* kan forklares som en lytteprosess med tre faser «*as a way of entering and coming to know another person's inner world, in the context of the research relationship.*» (Gilligan, intervjuet av

---

²⁴ Om du ønsker å høre musikken som jeg har lyttet på i løpet av prosjektet er det tilgjengelig på Spotify: https://open.spotify.com/playlist/1fisFETvNkbHZ8kGOZkBDl?fbclid=IwAR3b3EWHh1dKpEqdBLSznYJArOGQd0463k1VJh6p5cQXcrQWCvHZ_BRwtic&si=Ax1wltR2Th6Fbl1Qwm66NA

Kiegelmann, 2009:7). Hver fase krevde at jeg leste gjennom Janes fortelling, om og om igjen, for å oppdage flere lag og finne Janes «stemme(r)», men også min egen «stemme», noe som er uvanlig i mer tradisjonelle analysemetoder. *«Objectivity then becomes a matter not of avoiding relationship but paying attention to relationship, not silencing yourself but distinguishing your voice from that of the other person, not ignoring the surrounding culture but being aware of how it might affect the conversation.»* (Gilligan, intervjuet av Kiegelmann, 2009:8). Som forskerinstrument var jeg nødt til å ikke være «enten-eller», men «både-og», være profesjonell distansert og personlig involvert. De tre fasene i *the listening guide* er som følger (for mer informasjon om analyse, se vedlegg):

1. Det handler om å lytte til «plottet» og finne «landskapet» for fortellingen: finn handlingen (hva skjer hvor, når, hvorfor og med hvem), metaforer og tema, eventuelle motsigelser og stillhet, samt den sosiale/kulturelle konteksten for fortellingen (Gilligan 1982, Gilligan & Eddy 2017).
2. Her skal man lytte til «jeg-et» og «rytmen» i fortellerstemmen i fortellingen, for å høre hvordan Jane (ubevisst) snakker om seg selv og fange opp det som ikke blir direkte uttalt, men som er selveste kjernen i budskapet av fortellingen hennes. Denne stillheten har jeg valgt å kalle «the sound of silence», det som forblir usagt, men noe alle «caring counselors» (Stotts Jr. & Ramey 2009) må være oppmerksom på. Jeg valgte noen tema fra den første fasen og understreket alle «I» og tilhørende verb og relevante ord for å få «fraser». Disse frasene ble plassert direkte under hverandre, med hver frase på en ny linje, som setninger i et dikt, for å danne såkalte «I-poems» (Gilligan, 2003). *«The I-poems often prove to be remarkably revealing, picking up an associative logic that runs under the logic of the sentence and capturing what people know about themselves, often without being aware of communicating it. It's like a sonogram of the psyche.»* (Gilligan, intervjuet av Kiegelmann, 2009:8). Disse jeg-diktene ble sammenlignet for å avdekke tema, disharmoni og skift og ble brukt som referansepunkt i analyse og diskusjon av Janes selv-ønske-bildet.
3. I denne fasen skal forskere ikke lete etter tema eller innhold, men lytte til fortellerens stemmebruk for å finne to eller flere «contrapuntal voices». Gilligan sammenligner disse med musikk, hvor flere «stemmer» eller melodier kan skape harmoni eller dissonans. Dette er en kreativ fase hvor forskeren skal finne

stemmer som kan knyttes til problemstillingen. «*This step not only picks up on what is being said or what may be silenced. Listening for different voices and their counterpoint further nuances our understanding of the data by resisting binary categories or dichotomies.*» (Gilligan & Eddy 2017:79). Dette var en krevende, men også spennende fase som fikk fram flere stemmer, «tråder» som jeg kunne knytte til forskningsspørsmålene mine. Med bakgrunn i temalisten for karrieresamtalene og teorien om faktorer som påvirker karriereutvikling valgte jeg to «contrapuntal voices»:

- «Å være meg selv og realisere egne drømmer» (markører: jeg + vil, skal, drømmer, ønsker, liker, har lyst) som jeg velger å kalle **Pippi**. Denne kjennetegnes av høyt volum og tempo, latter og tydelig uttalelse, ledsaget av livlig kroppsspråk.
- «Å gjøre min plikt og møte andres behov» (markører: jeg + skal, må, bør, ikke, plikt, ansvar, ta straff) som jeg kaller **Trollet**. Denne kjennetegnes av et lavere tempo, en mer slepende, nølende, nærmest hviskende stemme med lange pauser, ledsaget av et passiv kroppsspråk.

Jeg valgte å gi stemmene egne navn for å markere deres tilstedeværelse. Navnene Pippi og Trollet ble valgt da jeg assosierer disse med sterke personligheter (med forskjellige karaktertrekk) som jeg antar er kjent for de fleste norske lesere. Jeg ble overrasket da jeg oppdaget en tredje stemme i stillheten, «rommet», mellom disse Pippi og Trollet: en slags indre beroligende «stemme» som jeg velger å kalle **Kilden**. Dette navnet assosierer jeg med kilden til liv, visdom og kraft, men også med en usynlig, åndelig dimensjon.

Disse tre fasene gav meg “*a chain of evidence*” som jeg kunne sette sammen til en presentasjon. Jeg var nødt til å gå tilbake til problemstillingen og spørre meg selv om det var noe som overrasket i samtalen eller i lytte-prosessen. Hvis ja, skulle jeg bruke forskerstemmen til å beskrive og forklare lenken mellom “*evidence*” og “*tolkningen*”. «*By making explicit the connections between evidence and interpretation, other researchers can see how you arrived at the understanding you have come to and also explore different paths.*» (Gilligan, intervjuet av Kiegelmann, 2009:8). Resultatet av analysen av fem timer med lydopptak (med Jane) presenteres i de neste kapitlene. For å forstå dybden i Janes

illustrerte livsfortelling valgte jeg å ta hensyn til både kontekst, relasjonen og emosjoner, som Gilligan (2002, Kiegelmann, 2009) beskriver som verdifulle bidragsytere i forskningen. Jane produserte også et bilde ved hjelp av collage-teknikken. Dawn Mannay (2016) minner om at bilder ikke kan transkriberes og analyseres som tekst, men kan «leses», tolkes og fortolkes, uten å forvente å finne «sannheten» eller et bestemt budskap. «*Images never «contain a singular or true meaning» (Hall 1997) and all readings employ forms of creative analysis.*» (Mannay, 2016:1-2) Bilder blir alltid «lest» og tolket av flere personer og ved flere anledninger: produsenten (i den kreative, skapende prosessen) og publikum (etter publikasjonen). Janes «selv-ønske-bilde» ble både «lest» og analysert underveis i feltarbeidet (gjennom hennes, gruppens og mine observasjoner, ved auteurcheck, i form av samtalen under arbeidsprosessen) og etter avsluttet feltarbeid: ved hjelp av grunnleggende elementer i billedanalyse: kontekst (kultur, tid), form (komposisjon) og innhold (konnotasjon) (Mannay 2016).

3.12 Kvalitetssikring, pålitelighet og naturlig generalisering

«Å være et offer for menneskehandel innebærer å være i en situasjon der man sjelden definerer seg selv som offer etter eget initiativ overfor myndigheter eller organisasjoner.» (KOM 2008). En mannlig kollega spurte meg hvordan jeg kunne være så sikker, at deltakerne hadde vært ofre for menneskehandel. Dette opplevdes som maskulin hersketeknikk, men var egentlig et godt spørsmål som er like vanskelig å besvare som spørsmålet om kvinnene som identifiserte seg med #MeToo²⁵ høsten 2017, var utsatt for seksuell trakassering og overgrep. Det finnes ingen objektiv «sannhet», men det var mulig å kvalitetssikre prosjektet og finne «naturlig generalisering» i deltakernes subjektive fortellinger. I dette prosjektet ble «døråpnere», prosjektlederne, informert om deltakerkriteriene på et ganske tidlig tidspunkt. Da de etter hvert introduserte deltakerne for meg stolte jeg på deres utvalg. Jeg hadde blitt frarådet å snakke med kvinnene om erfaringene med slaveriet, med mindre de tok initiativet selv. Jeg fulgte dette rådet, tok hensyn til deltakernes behov og spurte aldri direkte «Har du vært slave?». Jeg var redd for å såre dem, forsterke traumene, å bli avvist eller at de skulle trekke tilbake samtykket

---

²⁵ MeToo bevegelsen ble verdenskjent i Oktober 2017, da #MeToo ble brukt i sosiale medier for å skape økt oppmerksomhet rundt seksuell trakassering og overgrep, særlig i arbeidslivet. <https://metoomvmt.org/>

slik at jeg satt igjen med ingenting. Ved å la deltakerne styre samtalen i stor grad fikk jeg overraskende svar, uventede temaer, følelsesladde, detaljerte livshistoriefortellinger som inneholdt mange tegn på menneskehandel, slik blant annet beskrevet i «*Veileder-identifisering av mulige ofre for menneskehandel*». (KOM 2008). Ingen av kvinnene jeg møtte hadde norsk som morsmål, men noen snakket litt norsk og/eller engelsk, slik at vi kunne føre en samtale. Språkvansker kunne bli en mulig feilkilde, noe jeg var oppmerksom på og har prøvd å unngå så langt som mulig. Jeg ønsket ikke å bruke tolk, da jeg hadde fått vite at de ikke alltid tolket «respektfullt», men nedlatende og dømmende, eller ikke tolket til korrekt minoritetsspråk/dialekt, noe som ville ha vært enda en feilkilde. En annen mulig feilkilde var min relasjon med deltakerne og deres veilederne. Vi kjente hverandre ikke fra før, deltakerne ønsket tid til å bli kjent med meg for å avgjøre om jeg var en person de kunne stole på, men kan hende de svarte slik de trodde jeg ville høre, fortalte mindre eller noe annet enn de ønsket å fortelle på grunn av relasjonen de hadde med andre i samme bygningen. Våre karrieresamtaler ble også påvirket av (prosjekt-)lederne, selv om de ikke var tilstede: noen ledere mente at deltakerne kunne stille opp om de fikk «en belønning» fra meg (CV, karriereveiledning). Både kultur (deltakerne og jeg kunne ha forskjellige kommunikasjonsstiler), konteksten (samtaler i små rom uten dører, gruppemøter i en organisasjon med kristent verdigrunnlag) og tidspunktet (sent på dagen, kort tid etter en traumatisk hendelse som påvirker hukommelsen og gjør det vanskelig å reflektere over fortiden og fremtiden) påvirket forskningsprosessen. Både lydopptaket, transkriberingen, tolkningen, diskusjonene og formidlingen, hver av disse fjernet meg et skritt fra den opprinnelige samtalen med Jane, slik at de dannet flere «slør» som kunne føre til feiltolkninger. Men det var viktigere å spørre enn å anta. Som Camilla fra Pro Senteret sa «*Assumption is the mother of all fuck ups!*». Jeg har ingen garanti for at Jane fortalte meg alt jeg trengte å vite, kan hende hun ikke orket, klarte, maktet å sette ord på hele livshistorien. Janes fortelling beskriver ingen «nøyaktige» hendelser, men brukte sine egne indre «stemmer» for å formidle opplevde erfaringer med migrasjon, slaveri og marginalisering. Fortellingen handler ikke om en «objektiv sannhet», men om en «subjektiv sannhet», påvirket av hennes personlige, kulturelle og historiske erfaringer og livsverden. Hun har ikke presentert en eksakt kopi av fortiden, men sine egne tolkninger av fortiden, som jeg har bearbeidet og presenterer for dere. Jeg har vært et forskningsinstrument (med egne

subjektive teorier som beskrevet tidligere), som i nært samarbeid med deltakerne (med sine egne subjektive teorier), har forsøkt å samle inn tilstrekkelig mengde data på eklektisk vis til jeg ikke lenger fant ny kunnskap. Jeg har forsøkt å sikre autentisiteten i fortellingen ved å ta opp og lagre lydopptak, transkribere, foreta «member check» og «auteurcheck» og analysere fortellingen i lys av data fra andre informasjonskilder (som styringsdokumenter og intervjuer med representanter fra hjelpeapparatet). Dette for å forsikre meg om at jeg hadde fått med meg så mye som mulig som kunne gi deg en detaljert «tykk» beskrivelse av det som ble fortalt på et bestemt tidspunkt (vinter 2018), på et bestemt sted (Oslo) av en bestemt kvinne (Jane, som overlevde slaveri). Jeg mener at det er mulig å kjenne seg igjen i historien hennes, at noe kan sammenlignes med din egen situasjon (såkalt naturlig generalisering). Dette har vært et lite forskningsprosjekt med kort varighet (9 måneder) og få deltakere, men kan ha stor verdi for både deltakerne, (karriere-) veiledere, forskere, politikere og andre som ønsker mer innsikt i tematikken.

3.13 Ethiske refleksjoner

Jeg mener at forskere har en etisk forpliktelse til å lytte og formidle disse livshistoriene, slik at også andre kan høre, reflektere og (forhåpentligvis) lære av andres erfaringer, av fortiden. Både det å fortelle, bli lyttet til og lytte er viktige refleksjons- og bevisstgjøringsprosesser som kan være rensende og terapeutisk, men også fremkalle sterke følelser og forsterke traumer. Som forsker må jeg alltid være (språk-) sensitiv, respektfull, ha evnen til å reflektere og aldri presse noen til å fortelle detaljerte historier, men heller være åpen for erfaringer.

En av de største etiske utfordringene ved dette prosjektet var knyttet til definisjonsmakten og rolleforståelse. Da jeg nevnte forskningstemaet for veilederen, kolleger og medstudenter var det flere som frarådet meg å gjennomføre studiet og mente at temaet enten var irrelevant for karriereveiledningsfagfeltet eller at jeg ikke burde studere disse «stakkars ofrene» som dyr i bur. Jeg tolket deres reaksjon slik at de opplevde kvinnene som en «svak» gruppe og at min forskning ville kunne betraktes som en asymmetrisk relasjon, nærmest et maktmisbruk og utnyttelse av traumatiserte mennesker. Deres reaksjon overrasket meg, da den var diametralt motsatt min mening og begrunnelse for valg av tema. Jeg mente, mitt transformative verdenssyn tatt i

betraktning, at jeg kunne bidra med å avsløre urettferdigheten og styrke kvinnene ved å anerkjenne, møte og lytte til de som hadde blitt undertrykket, misbrukt og silenced over lang tid. Litt naivt sagt trodde jeg at dette var en universell verdi hos alle, men innså at jeg var nødt til å være veldig tydelig på mine hensikter, begrunnelse og rolle i dette prosjektet. Jeg ønsket å være en ydmyk, profesjonell samtalepartner som var genuint interessert i å høre deres livshistoriefortellinger. *«The process of inquiry has its own integrity when driven by a genuine curiosity, and it differs from the process of assessment, which has more to do with judgment and ranking.»* (Gilligan, intervjuet av Kiegelmann 2009:7). Jeg ønsket ikke å «leke forsker», men visste at kvinnene ville ha sin egen oppfatning av «forskerrollen» og av mine forventninger til dem, slik at de kunne «leke deltaker» og fortelle det de trodde jeg ville høre. Dette ville kunne hindre meg fra å høre og forstå deres egne meninger. Jeg ønsket å vinne deres tillit og etablere en maktbalanse ved å vise respekt for deres ekspertise på eget levd liv og moderne slaveri. Mitt ønske om å være profesjonell uten å bli for personlig, være ydmyk uten å bli passiv, samt frykten for å såre deltakerne ved å stille «feil» spørsmål førte til at jeg brukte lang tid på å formulere temalisten og intervjuguiden. Jeg forsøkte å unngå spørsmål om traumatiske opplevelser, å invadere deres privatliv, legge ord i munn på dem (ved ledende spørsmål) eller være terapeut. Gilligan mener at vi bør la være å stille spørsmål som ikke interesserer oss eller lete etter «de rette spørsmålene» Vi bør heller spørre oss selv hva vi vet og ikke vet, men gjerne vil vite mer om. Hun råder studentene sine til å si *«I'm here asking you for some of your time, your life, because there is something I really want to know and I think you can help me.»* (Gilligan, intervjuet av Kiegelmann 2009:6). Hennes oppmuntring til å gå ut og møte mennesker med en genuin respekt, nysgjerrighet og åpenhet førte blant annet til valg av en «grounded theory» tilnærming.

Noe annet som overrasket meg var responsen fra potensielle «døråpnere» i feltet (offentlige og frivillige hjelpeorganisasjoner), særlig fra høyt utdannede profesjonelle yrkesgrupper i samfunnet. Etter å ha valgt temaet for prosjektet, med utgangspunkt i publikasjoner av tidligere forskning og forfatterens oppfordring til mer forskning på tematikken, var jeg relativt optimistisk og forventet å bruke én til to måneder på å finne deltakerne til prosjektet mitt. Det viste seg dessverre at min rolle som «masterstudent i karriereveiledning» eller «forsker på karriereutvikling» ikke var så tydelig eller hadde

lavere status enn forventet. Jeg fikk kontakt med mange hyggelige, profesjonelle «døråpnere», men opplevde at «hjelperne» ikke betraktet meg som «hjelper». De hadde makten til å introdusere meg for deltakerne, men oppfattet meg muligens som en «utgruppe» som ikke hadde tilstrekkelig kompetanse til å møte «deres» mennesker. Som karriereveileder og lektor er jeg vant til at mennesker kommer til meg for hjelp. Som forsker var jeg nødt til å spørre andre om hjelp, med risikoen for å bli avvist. Forskningsetikken ble plutselig profesjonsetikk og det virket som om det var vannrette skott mellom profesjonene som burde samarbeide for å bekjempe moderne slaveri og hjelpe ofrene. Hjelperne oppfattet meg ikke som hjelper og avviste meg, ofte på vegne av deltakerne «*De er for svake til å snakke med noen.*» Jeg var nødt til å respektere dette, men ble overrasket da jeg senere møtte deltakerne som spurte «*Hvorfor kom du ikke tidligere?*» Dette kan tolkes slik at hjelperne hadde definisjonsmakten og tildelte kvinnene en «offerrolle», noe som forsterket den asymmetriske maktbalansen i relasjonen deres.

En annen viktig etisk utfordring var knyttet til anonymisering av deltakerne. Jeg ønsket å samle inn en tilstrekkelig mengde data som kunne danne grunnlaget for detaljerte beskrivelser av deltakerne og konteksten. Dette kunne komme i konflikt med forskningsetiske hensyn jeg var nødt til å ta, knyttet til anonymisering og personvern. Jeg mener å ha ivaretatt både deltakernes og prosjektets behov ved å begrense registreringen av antall personopplysninger til kjønn, alder, opprinnelsesland og botid i Norge, samt passord-beskytte alle dokumentene og lydopptak og destruere disse ved prosjektets slutt, etter avtale med NSD. Deltakerne fikk selv velge et fiktivt navn og tittelen på egen livshistorie og ble aldri fotografert. Janes illustrerte livsfortelling blir nærmere presentert og diskutert i de neste kapitlene. Jeg har valgt å fjerne alle deltakerproduserte samtaleverktøy (SØT-modellen, tidslinje, CV) og personopplysninger som kunne gjøre henne identifiserbar. Informasjons- og samtykkeskjema ble utformet (se vedlegg), prosjektet meldt til og godkjent av NSD før jeg sendte ut informasjon til «døråpnere» og potensielle deltakere. I løpet av prosjektet sendte jeg inn to endringsmeldinger: den ene da jeg byttet veileder, den andre da jeg var nødt til å utsette forventet sluttdato. De som ønsket å delta i prosjektet fikk informasjon på forhånd og var nødt til å gi skriftlig samtykke.

4 Janes livsfortelling og karriereutvikling

Jeg ønsket å utforske karriereutviklingen hos kvinner som hadde overlevd moderne slaveri ved å spørre: *Hvordan beskriver kvinnene utviklingen av eget livsløp, egen evne til å mestre overganger og betydningen av disse for egen fremtid?* I dette kapittelet presenterer og diskuterer jeg Janes livsfortelling og karriereutvikling samtidig for å belyse problemstillingen, ved hjelp av mine «teoretiske lenser» og sentrale funn fra analysen (se vedlegg). Fortellingen ble fortalt nonlinear, men presenteres som lineær fortelling for å vise utviklingen. Ord skrevet med kapitaler er ord hun la ekstra trykk på. Den er illustrert med hennes «selv-ønske-bilde» og mine foto og inneholder flere «SHIFT» som markerer situasjoner i Janes liv (overganger) som krevde beslutningstaking og handling.

Figur 4. gårdsrommet som gir ly for vinterkulden (forskerfotografert, januar 2018)

Snøen laver ned. Det er bitende kaldt i byen, men jeg finner ly i gårds-rommet ved kaféen der jeg skal møte en av jentene. Jeg føler meg som en plump, liten Michelin-mann, pakket inn i flere lag med praktisk, men lite estetisk, ull-undertøy, vann- og vindavvisende ytterlag og tunge støvler med profilerte såler. Jeg ser misunnelig på kvinnen som passerer. Hun er det motsatte av meg: høyreist, lettkledd, elegant og med et kroppsspråk som oser av selvsikkerhet. Det viser seg å være Jane, en av jentene jeg skal møte i dag.

4.1 With God, all things are possible!

Jane ble født og oppdratt i Nigeria, nær kystbyen og hovedstaden Lagos²⁶, én av verdens raskest voksende byer: «*People from different countries, a lot of things going on, there are shops, business, so many things, a very busy, crowded area.*» Barndomshjemmet var i en boligblokk med mange barnefamilier og lå i et «vanlig» nabolag som hun sier selv. Janes far kom opprinnelig fra Europa, men var ikke tilstede i hennes liv. Hun vokste opp uten far, men med mor, stefar og flere søsken. Hjemmet var ikke stort, det var ett rom der flere mennesker sov sammen og på et visst tidspunkt bestod familien av ti personer. Det ble for mange munnar å mette og mor så seg nødt til å sende seks år gamle Jane til en tante for å jobbe.

I still lived with my mother and stepfather

I left, after some years

I left, it's not

I wouldn't say, it's not like a house-help

I had to move from my family to live with my auntie

I was about 6-7 years

No, I was 6 years

I was 6 years old

I was but,

I was like, needed to have my mother

I had to move out, go to school, could benefit from my auntie

(Janes Jeg-dikt #1)

---

²⁶ Lagos var opprinnelig en havneby bygget på en øygruppe. Den var hovedstad i Nigeria fra 1914 og i Lagos State da den ble dannet. I 1976 overtok Ikeja og i 1991 ble Abuja hovedstaden i Nigeria. Lagos er en av verdens største byer med cirka 20 millioner innbyggere. <https://en.wikipedia.org/wiki/Lagos>

Dette Jeg-diktet (I-poem) reflekterer essensen i denne delen av fortellingen som gjorde sterkt inntrykk på meg. Jeg kunne nesten føle smerten til den lille seks-åringen som ble sendt til «auntie». Jeg hører Janes egne behov gjennom Pippi (ivareta egne behov): «*I needed to have my mother*», men også en annen stemme krever å bli hørt, Trollet (ansvar for andres behov) når Jane sier: «*I had to move out,*» og nærmest forsvarer foreldrenes valg om å sende henne bort. Dette var, så vidt jeg vet, første gang Jane prioriterte andres behov foran sine egne, men i fortellingen tilføyer (den voksne Jane) noe som kan tolkes som self-efficacy: «*could benefit from my auntie*». Kanskje Jane gledet seg til å bo hos tante (som hadde færre barn og kanskje mer mat enn foreldrene) og gå på skole (et sted som hun likte veldig godt). Den voksne Jane som forteller retrospektivt, vet nå at det ikke ble et hyggelig familiebesøk, men starten på en periode hvor Janes behov ikke alltid ble møtt. Jeg kjenner meg igjen i flere av stemmene: seksåringen som gledet seg til å reise og gå på skole, som ville vise respekt og være lydig, men helst bli hos mor. Mor var i en vanskelig situasjon og forsøkte nok å ivareta seksåringen ved å sende henne til en tante, som kan ha vært en tante eller en god venninne som ble oppfattet som en del av storfamilien. I mange land, muligens også i Nigeria, veier gruppens behov tyngre enn individuelle behov. Jane tar ikke noen karrierevalg, det er foreldrene som sender henne bort til tante. Jane kunne ha valgt å nekte eller rømme, men jeg tolker situasjonen slik at hun ville være respektfull og lojal og adlyde foreldrene.

-SHIFT-

I Nigeria er utdanning ikke gratis, men Jane fikk lov til å gå på skole. Hun hadde lang skolevei, men først måtte hun ta seg av tantes to (og senere fire) barn, hjelpe i huset og i bakeriet. Tante bakte og Jane solgte, både brød, kaker og noe som kalles «Poof Poof»²⁷. Om Jane var heldig fikk hun spise litt av restene som var igjen på slutten av dagen: «*I liked to eat those ones*». Som liten jente drømte hun om å bli forretningskvinne og mor bekreftet senere at Jane allerede hadde kremmerånd som smårolling. «*My mother would say: I hope you succeed in your business, because when you were a kid, you would pick up some things and would look...hmmm, who could buy that from me? I loved to sell things. She says I was like 1-2-3- years and I did that. I don't even remember, but business has always been me!*» Jane drømte om å studere, gjorde det bra på skolen og var nøye med

---

²⁷ Poof Poof er en luftig, søt og fet bakst som ligner på Donuts, når deigen er ferdig stekt popper den opp og lager en lyd «poof», derav navnet (Janes forklaring).

å ha ren skoleuniform «*Blue, blue and white, like a dress, with cloth inside.*» Inspektøren sjekket hver onsdag at elevene var velstelte og uniformen ren og plettfritt. Om det ikke var slik fikk eleven fysisk avstraffelse, men Jane slapp unna. På tross av lange arbeidsdager hos tante, lang skolevei og leksearbeid på kvelden, klarte hun å være velstelt og var en av de flinkeste elevene i klassen. Hun pleide å konkurrere mot venninna om å være best og turte nesten ikke gå hjem om hun ikke var det. Hun viste at hun ville bli straffet for det. «*Then my mom would say (endrer stemmen for å imitere mor) «Come!» She understood, because she knew!*» Dette avsnittet kan være forvirrende, særlig når vi vet at Jane hadde flyttet hjemmefra, men nå forteller om «mor» som kaller henne hjem. Snakker Jane om sin biologiske mor eller om tante? Jeg tolker det slik at Jane tar et «tidshopp» tilbake til perioden da hun bodde hjemme hos mor og stefar. I denne fortellingen hører vi flere stemmer som er flettet sammen, både motsier og forsterker hverandre: **Pippi**-stemmen gir klar beskjed: «*I didn't want to go home*» **Trollet**: «*Because I would be beaten by my father*» **Pippi**: «*I would be crying. I would stay outside.*» **Trollet**: «*And I didn't want to be beaten.*» **Pippi**: «*I would stand at the corner of the house.*» Jane er redd, men prioriterer eget behov, på tross av stemmen som oppfordrer henne til å være lydige og ta konsekvensen av å ikke oppføre seg som forventet. Fars oppførsel virker preget av verdien «universelle regler» hvor reglene er absolutt og til for å holdes, i motsetning til «situasjonsbestemte regler» (Trompenaars & Hampden-Turner i Bøhn & Dybedahl 2017:119), hvor lojalitet til familie og venner er mye viktigere enn regler. Jane er fast bestemt på å ikke gå inn, hun venter heller gråtende ute enn å gå inn og få straff. Så dukker mor opp: «*Come*» og Jane adlyder henne. Dette kan tolkes på flere måter, Jane viser mor respekt, mor får status av Jane, men også at Jane føler seg trygg hos mor, som viser omsorg og har evnen å prioritere Jane foran reglene. Jeg oppfatter den voksne Janes følelsesmessige reaksjon slik at det var noe spesielt med mors ord, som fikk henne til å reise seg og gå inn.

Janes fortelling skildrer både den ambisiøse, individualisten Jane som liker å være best, men også det ansvarsfulle, plikttoppfyllende skolebarnet som gjør trippelarbeid: skole-, butikk- og hus-arbeid. På tross av sine unge alder klarer hun tilsynelatende å mestre livet, men det må ha vært energikrevende å holde orden på så mange roller. Jeg hører både den sterke selvstendige **Pippi** som liker å vinne, **Trollet** som krever ren skoleuniform

(skolen som kulturbærer) og arbeidsinnsats i bakeriet (familien som kulturbærer) og Pippi som drømmer om et «godt liv». Hun dukker opp når den voksne Jane ler høyt og gestikulerer for å illustrere en bakeprosess «*When you put it in the frying oil it goes POOF, it gets BIG, that's why they call it Poof Poof*» og innrømmer at hun likte å spise dem. Pippi kan også høres når Jane rak i ryggen, med stjerner i øyne og høyt volum sier «*I love to sell things! Business has always been me!*». Jeg tolker det slik at mors positive bemerkning «*I hope you succeed!*» (positiv feedback fra en signifikant annen) og positive erfaringer fra bakeriarbeidet styrker Janes self-efficacy om å mestre salgsfaget, slik at hun identifiserer seg med forretningsvirksomhet. Den unge Jane kunne ikke forutse hvordan drømmen hennes skulle føre til alt annet enn «et godt liv».

Jane jobbet hardt med skolefagene og likte historie “*Because you know more about everything happening in the world*”, religion “*I liked to read the Bible, learn about being Christian*” og engelsk «*because it is so easy and common to communicate*» best. Nigeria, opprinnelig engelsk koloni som ble selvstendig i 1960, har et utdanningssystem som består av nursery-, primary- og secondary school, fulgt av college og university. Elevene får engelskundervisning fra treårsalderen og morsmålsundervisning²⁸ på si. I motsetning til norsk grunnskole som er gratis og obligatorisk i ti år, er Nigeriansk skolegang frivillig, men ikke gratis. Elevenes foreldre må betale for bøker, uniform, skolepenger og skoleskyss, noe som hindrer fattige fra å gå på skole for å lese og skrive. Den voksne Jane virker oppgitt når hun forteller om dette: «*In Africa you see, there are some people that can't write! Can't write their names because they didn't go to school! Because their parents didn't have money.*» De er nødt til å lære et praktisk yrke, som frisør eller skredder for å overleve. Jane ønsket ikke det. Jane ønsket å studere.

-SHIFT-

Da tante ble overført til en annen del av landet, måtte Jane, tolv år gammel, flytte igjen og fortsette utdanningen på en annen skole. Hun var fast bestemt på å fullføre og studere, men droppet ut etter to år. Jane forklarer at det var en kombinasjon av flere faktorer som førte til dette. Tante betalte henne ikke for arbeidet, noe som Jane opplevde som urettferdig. «*No, she wasn't treating me good and I was not getting what I wanted!*»

---

²⁸ Nigeria har engelsk som offisielt språk, tre hovedspråk (Hausa, Igbo og Yoruba) og tjueén minoritetsspråk.

Tantes arbeidsoppgaver måtte bli gjort før skoletid, noe som førte til at Jane ofte kom for sent til timene eller ikke fikk gjort leksene. Tiden strakk ikke til. Skolerådgiveren gav henne et valg: skolen eller hjemmet. Jane ville gå på skole, men følte at hun måtte prioritere arbeidet: *«I had to sell, sell yeah. I lived with her to sell. Instead of going to school, I had to start selling.»* Et år senere, i en alder av femten bestemte Jane å gjenoppta utdanningen: *«I decided NO, I will not, I need to go to school!»* Stefaren ordnet registreringen, slik at Jane kunne ta eksamen i noen fag som hun trengte for å søke universitetsplass. Hun bestod eksamen, men kunne ikke fortsette på grunn av pengemangel. På toppen av det hele ble faren syk. *“There’s no money, it’s very expensive. So, the money stopped all. I didn’t have any hope again to go to school.”*

-SHIFT-

Jane valgte å være lojal, flytte med og arbeide for tante (representerer familien, kulturbærer), men det spørs om hun egentlig hadde noen valgmuligheter tolv år gammel. Fjorten år gammel blir hun tvunget av rådgiveren på skolen (kulturbærer) til å ta et valg. Valgsituasjonen må ha vært ubehagelig for Jane, da både tante og rådgiveren forventet at hun skulle ta det korrekte valget, nemlig lojalitet mot deres familie- eller skolekultur. Samtidig må Jane ha «hørt» diskusjonen i hodet mellom **Pippi** (som ville studere og gå på skole) og **Trollet** (andre, som forventet lojalitet). Denne komplekse situasjonen, som kanskje ikke krevde et karrierevalg, men heller et verdivalg, kan muligens forklare hvorfor Jane skifter mening flere ganger. I vår vestlige verden setter vi stor pris på individualisme, valgfrihet og selvrealisering (Maslow1987), men Janes fortelling vitner om grunnleggende behov for næring, hvile og trygghet. Det er sterkt å høre henne fortelle om fattigdom, at hun som ville ta utdanning ble forhindret på grunn av politiske beslutninger på makronivå, en utdanningsstruktur, en kulturell kontekst. Jeg blir flau når jeg tenker tilbake på tenårings-meg, fra et fint middelklassehjem med kort skolevei og gratis utdanning, som av og til skulket skolen for å være sammen med venner og aldri trengte å bekymre meg for rene klær eller mat på bordet. Ja, jeg hadde også butikkjobb ved siden av skolen, akkurat som Jane, men det var av eget valg (slik at jeg fikk råd til å kjøpe noe jeg ønsket meg). Det var ingen som krevde dette av meg og ikke nødvendig for å overleve, slik som i Janes tilfelle. Vi hører **Trollet** i pliktoppfyllende Jane som er lojal mot tante (familie og sjefen hennes) når hun sier *«I had to sell, sell yeah. I lived with her to sell. Instead of going to school, I had to start selling.»* Men Janes **Pippi** motsier **Trollet** klart og tydelig: *«I decided*

NO, I will not, I need to go to school! For så å bli overdøvet av **Trollet**: «*There's no money, it's very, very expensive. So, the money stopped all.*» Det virker som om luften går ut av den voksne Jane, når hun med bøyd rygg og nesten hviskende **Pippi** forsterker budskapet «*I didn't have any hope again to go to school.*» Jeg sitter med klump i halsen, anstrenger meg for å ikke gråte, i frykt for å forstyrre henne, men husker at jeg, forskningsinstrumentet, ikke er nøytral, men en følsom person og tillater meg å slippe ut et sukk og være stille sammen med henne.

Jane, som drømte om å studere og bli en forretningskvinne ønsket å starte sin egen bedrift. I en alder av sytten år takket hun ja til en kvinnelig sponsor som ville betale for reisen til Hellas, der Jane hadde noen kontakter. Det ble ikke som Jane hadde håpet. «*I traveled from Nigeria to Greece, ehm.... (sukker) ...it was really..... it was a VERY difficult life.*» Sponsoren krevde ikke bare at Jane skulle tilbakebetale reiseutgiftene, men et mye større beløp. «*When I came to Greece, she asked me to pay back. But a BIG, BIG amount, she wanted more money, it got crazy, because it was too much.*» Sponsoren truet med å skade Jane og familien hennes i Nigeria, om Jane ikke gjorde som hun sa. «*But it wasn't the right agreement. Before I came, she said something different and when I came to Greece she said something different. But then, I was like NO! This wasn't our agreement! We had fights and quarrels and (slår hendene hardt sammen) many times.*» Det ble en vanskelig periode i Janes unge liv, preget av vold, trusler og politisaker. «*It involved the police, yeah! ..... (she broke her promise?) She did!*»²⁹

-SHIFT-

I dette avsnittet kan vi høre flere stemmer: «*I traveled from Nigeria to Greece, ehm....(sukker) ...it was really..... it was a VERY difficult life.*» Her hører vi både **Trollet** som beskriver livet i Hellas og en veldig spak, nesten hviskende **Pippi** som forteller at hun reiste fra Nigeria til Hellas. Janes beskrivelse av denne perioden er veldig følelsesladd, noe Janes kroppsspråk og stemmen viser: hun sitter med bøyd rygg, hendene henger slapp ned i fanget, hun snakker lavt, i sakte tempo, med flere pauser og ser meg ikke i øyne. Kroppsspråket hennes forteller det som ikke blir nevnt ved ord. Dette var et av de

---

²⁹ Av hensyn til Jane og familien har jeg ekskludert mange detaljerte beskrivelser som kunne ha identifisert henne og dermed sette deres liv i fare, med tanke på bakmenn i det globale human trafficking-nettverket.

vanskeligste momentene i samtalene våre. Jeg hold nesten pusten og turte ikke å stille oppfølgingsspørsmål når det ble lengre pauser, i frykt for å avbryte hennes tanker og retrospektive beskrivelse. Under intervjuet var jeg nødt til å tåle denne stillheten med henne på tross av ubehaget og la henne styre ordflommen selv, ikke tvinge henne til å si mer enn hun ønsket eller maktet selv. Det opplevdes som om tiden stod stille og rommet «krympet», luften dirret, det ble plutselig veldig nært og intimt mens hennes ord skildret et bilde av dette komplekse fenomenet menneskehandel.³⁰

I forkanten av intervjuet hadde jeg reflektert rundt min egen forskerrolle og hadde bestemt meg for å stille henne noen åpne spørsmål for å få henne til å fortelle om livet og karriere, uten å analysere eller stille diagnoser. Ved å anvende *The listening guide* kunne jeg lytte til Janes fortelling på en ny måte: «*In listening for what is unspoken as well for what is said, for contradiction and for the ways in which one voice can interrupt and silence another, and in recognizing that we often do not say what we mean or say it indirectly, the Listening Guide is a psychological method.*» (Gilligan & Eddy 2017: 76).

«*It is attentive to the logic of psychological processes and also to the social and cultural frameworks that affect what can and cannot be spoken or heard.*» (Gilligan & Eddy 2017:76). Jeg var klar over at det kunne bli «ubehagelig» å høre hennes beskrivelse av menneskehandel, men var ikke forberedt på mengden av ubehag. Denne delen av fortellingen gjorde meg fysisk kvalm, både under intervjuet, under transkriberingen (jeg var nødt til å ta flere pauser for å bearbeide sterke følelsesmessige reaksjoner), da jeg skulle analysere og skrive I-poems og til og med nå, mens jeg skriver denne avhandlingen. Jeg hadde problemer med å være distansert og følte at jeg ble sugd inn i fortellingen. Det var nesten surrealistisk. Etter samtalen var jeg ganske sliten og følte meg nummen, slått ut av hennes sterke historie. I toget på vei hjem klarte jeg gradvis å legge fra meg bildene som hadde formet seg i hodet mitt og kom «tilbake» til virkeligheten som stod i sterk kontrast til hennes fortelling. Den voksne Jane virket smart, hvordan kunne hun bli lurt?

Tenåringen Jane, som var ambisiøs og bestemt på å bli forretningskvinne møtte en barriere i fattigdommen og fars dødsfall og gav opp håpet om å studere i Nigeria. Hun

---

³⁰ Begrepet «menneskehandel» ble aldri nevnt av Jane, men hun tilfredsstilte kriteriene for offer for menneskehandel, nevnt tidligere.

stod på en måte ved en korsvei og som syttenåring hadde hun, sett med norske øyne, mange valgmuligheter. Fortellingen hennes viser at hun var løsningsorientert og lette etter muligheter til å realisere drømmen på en annen måte. Jane kunne ha valgt å bli hjemme, være lojal, akseptere sitt skjebne og følge kulturelle og sosiale tradisjonene ved å bli frisør, gifte seg, få barn og «leve lykkelig alle sine dager». Hun kunne ha reist til Amerika, Asia, Australia eller et annet land i Afrika, men valgte Europa. Dette kan tolkes på flere måter. Jane fortalte at hennes biologiske far, som hun aldri hadde møtt, kom fra Europa og at hun hadde kontakter i Hellas. Dette gjorde Hellas tiltrekkende (PULL-faktor), men fortsatt uopnåelig, da hun ikke hadde råd til å reise. Jane forteller dette ikke selv, men jeg lurte på om hun, som beholdt sin biologiske fars etternavn, hadde et ubevisst ønske om å møte ham og finne sine europeiske røtter? Dette kan tolkes som et behov for kjærlighet og tilhørighet, men reisen kunne også være basert på behovet for anerkjennelse og selvrealisering. Sistnevnte type reise ligner på «dannelsesreisen» som noen tar før de går ut i arbeidslivet eller begynner å studere. Slike reiser, som er ganske kostbare og tidskrevende, var sannsynligvis et ukjent fenomen for Jane, som beskriver en oppvekst i fattigdom. Drømmen om å studere og være forretningskvinne kan tolkes som behovet for selvrealisering og anerkjennelse, men jeg oppfatter de grunnleggende behovene for næring og trygghet som sterkere. Nigeria fremstår i Janes beskrivelse som et samfunn, en kulturell og sosial kontekst, der hun ikke fikk tilfredsstilt behovene (PUSH-faktor). Fortellingen viser to mulige valgalternativer: lytte til **Trollet**, være lojal og bli i den kjente (sannsynligvis vedvarende) fattigdommen i Nigeria eller lytte til **Pippi**, følge drømmen, reise til det ukjente (forhåpentligvis velstående) Hellas. Jeg oppfatter hennes reise ikke som et karrierevalg, men en intuitiv handling, en mulighet som hun grep da hun hadde mistet håpet, i tro om at dette var den beste løsningen.

Før jeg ble kjent med deltakerne hadde jeg en antagelse om at kvinner som ble utsatt for menneskehandel var tilfeldige ofre som ble lurt av menn, låst inn i en mørk kjeller og tvunget til moderne slaveri. Deltakernes, og i dette tilfelle Janes, fortellinger bekrefter noen av mine antagelser, men viser også et annet bilde. Jane ble ikke bortført, hun ønsket å reise, stolte på denne kvinnelige sponsoren og takket ja til tilbudet. Kan hende hun så det som skjebnen eller Guds vilje, at denne løsningen skulle føre henne nærmere drømmen om et «godt liv». Det er også mulig at tilbudet ikke var «tilfeldig», men del av

sponsorens strategi, at Jane var utvalgt og at kvinnen hadde brukt tid på å vinne hennes tillit. Vi kan bare ane hvordan det var for Jane, som hadde tatt en stor risiko og forlatt alt som var trygt og kjent, å oppdage at sponsoren hadde lurt henne. Fortellingen om sponsoren kan tolkes slik at Jane oppfattet tilbudet hennes som kulturell korrekt atferd, at hun viste ansvar og viste omsorg for Jane, i dette tilfelle en med samme delkultur- eller gruppesamhørighet, en «medsøster». Etter ankomst i Hellas opplever Jane kvinnens aggresjon og maktmisbruk, som kan tolkes som «forventet maskulin atferd». Gilligan (2002) påpeker at alle mennesker kan vise både feminin og maskulin atferd, at balansen mellom en kombinasjon av disse to er et tegn på modenhet, men at oppveksten i en kulturell og sosiale kontekst former vår oppfatning av hva akseptabel «kvinnelig» eller «mannlig» atferd er. Jane vokste opp i utkanten av storbyen Lagos, i en tidligere britisk koloni der engelsk var hovedspråket og kristendom et fag i skolen. Jeg antar at oppveksten hennes var preget av et nokså konservativt kvinnesyn der jenter kan få utdanning, men ikke motsi autoriteter, kvinner må kle seg sømmelig, vise måtehold, være stillfarne og omsorgsfulle. Sponsorens endring i oppførsel kan dermed tolkes som «uventet maskulin atferd» og oppleves som et sjokk. Janes kroppsspråk og stemmebruk understreker budskapet når hun forteller om sponsoren som truet både henne og familien. Ryggen retter seg, halsen strekker seg og hun snakker med høyere volum. Den pliktoppfyllende Jane som prioriterer andres behov må vike for en forarget Pippi: «*But it wasn't the right agreement. Before I came, she said something different and when I came to Greece she said something different. But then,*» (Hun hever stemmen og jeg kan nesten se henne stå på barrikaden og slåss for rettferdighet) «*I was like NO! This wasn't our agreement!*» Dette utsagnet både overrasket og gledet meg. Det er lett å oppfatte de som er utsatt for menneskehandel som «svake» når vi kategoriserer dem som «ofre» og står dermed i fare for å gå glipp av deres styrke, vilje og livskraft. Janes fortelling bremser ned når hun sier «*We had fights and quarrels and*» men når Jane slår hendene hardt sammen for å visualisere slåsskampen er Pippi tilbake «*many times!*» Plutselig er det som om hun skammer seg over å ha sagt dette, hun synker sammen igjen og snakker lavere, pliktstemmen er tilbake: «*It involved the police!*»

-SHIFT-

Janes liv i Athene blir beskrevet som en kamp for å overleve og hun mener at hun var heldig, som klarte å rømme og møtte en mann i kirka, som ville gifte seg med henne.

Begge kom opprinnelig fra Nigeria og hun ønsket å gifte seg tradisjonelt «*In Nigeria, we have a lot of traditions. (I) if you are a man and want to marry, in Africa, you have to pay the brideprice, to my parents, you have to buy a lot of things, presents for the family, it was much.*» Kjæresten fikk sjokk da han hørte prisen på brudeskatten (hun mimer hans overraskede ansiktsuttrykk) «*Oh! This is TOO much! I cannot pay this!*» som hun avfeiet med «*It is the tradition!*» Janes fortellerstil er livlig og hun veksler mellom forskjellige “stemmer” og kroppsspråk for å fremstille kjæresten og seg selv. Det er nesten som om **Pippi** og **Trollet** snakker samtidig, selv om hun ikke bruker «jeg», når hun minner kjæresten om kulturelle tradisjoner. Hun framstår både sterk, modig og selvstendig, når hun minner ham om hans plikter til å ta ansvar, «trollet hans». Denne kommunikasjonsstilen er ikke særlig lineær, heller sløyfeformet, med mange detaljer, men viser formidlingsferdigheter (kanskje en skuespillerspire) som Jane ikke var klar over. Dette oppdaget hun først under «membercheck» i oppfølgingssamtalen.

Jane og kjæresten reiste hjem til Nigeria. Han betalte alt og de ble gift på tradisjonelt vis, men flyttet tilbake og ble gift en gang til i Hellas. Det virket som om drømmen om et «godt liv» ble virkelig da hun tjue år gammel fødte en datter, XXXXXX³¹, men lykken varte ikke lenge. To år senere ble det samlivsbrudd, mannen reiste sin vei og Jane var alene igjen, i et fremmed land, med ansvar for seg selv og dattera på to år. Hun hadde ikke råd til bleier eller mat. Mennesker rundt henne mente at hun burde finne seg en mann som kunne ta vare på dem. Jane nektet å gjøre dette, hun håpet og ventet på at Gud skulle reparere ekteskapet. Denne delen av fortellingen er preget av mange kontraster og sterke følelser, fra eufori til desperasjon, fra frihet og tilhørighet til ensomhet. Fra å bli ivaretatt til å være nødt til å ivareta dattera og seg selv. Det er tydelig at Jane lengtet etter å høre til, vise omsorg og ta vare på, men hennes ord og kroppsspråk viser at hun var fortvilet. Hvordan kunne hun forfølge drømmen om å være en forretningskvinne som alenemor, i et fremmedland med høy arbeidsledighet?

-SHIFT-

---

³¹ Navnet er tatt bort av hensyn til Janes datter. Navnet betyr ifølge Jane «God is good».

«It was a difficult life for me, I did have no choice but to send her to Africa. Continue my life.» Den eneste løsningen hun så var å sende dattera hjem, til storesøsteren som hadde barn fra før, slik at hun selv kunne fortsette å leve.

*I didn't have a house
I didn't have money to feed
I was in Greece, and Greece is not like Norway
I tried
I sent her to Africa
When I lived in Greece
I separated from the father
I couldn't take care of her
I had to stand on my own feet
I sent her back
I remember
I sent my daughter home, Oh my God
I could not even afford money for her pampers*
(Janes Jeg-dikt #2)

Jeg-diktet (I-poem) illustrerer hvordan livserfaringer påvirker karriereutviklingen. Jane lengtet etter å lykkes, både som mor, ektefelle og forretningskvinne, men møtte uforutsette utfordringer i systemet (kultur, kontekst, khrono) som ligger utenfor hennes kontroll: Hellas var i en økonomisk krise, arbeidsledigheten var høy og landet hadde ingen trygdeordninger slik som i Norge. Denne delen av fortellingen gjorde sterkt inntrykk på meg, ikke bare på grunn av ordene, men også på grunn av Janes stemmebruk og kroppsspråk: en lav, nesten hviskende, sukkende stemme, hendene ned i fanget og bøyd nakke. Da jeg transkriberte samtalen senere ble jeg minnet på en annen episode i Janes liv, hvor hun selv ble sendt bort til «auntie». Da klarte jeg å høre både **Pippi** og **Trollet**, men har vansker med å høre dem, eller **Kilden**, i denne delen av fortellingen. Jeg-diktet bærer nærmest på en overdøvende stillhet og etter å ha lest og lyttet flere ganger oppdaget jeg: skam, sorg, savn og ensomhet. Janes beslutning om å sende dattera hjem kan i norske øyne bli oppfattet som noe egoistisk og hjerterått, men sett i lys av Janes

oppvekst og non-lineære tankesett var dette den beste løsningen: å sende dattera til familien. Jeg tolker det slikt at valget ikke var basert på hennes egne ambisjoner, konkurranseinstinkt eller behov for selvrealisering (såkalte maskuline trekk), men på hennes iboende lengsel etter å vise omsorg, ta vare på og pleie relasjoner (såkalte feminine trekk). I møtet med motgang velger Jane å gjøre noe som Levinas sannsynligvis hadde beskrevet som uungåelig. «*No one can stay in himself; the humanity of man, subjectivity, is a responsibility for others, an extreme vulnerability.*» (2006:67). Dette var, slik jeg oppfatter det, den andre gangen i Janes fortelling, hvor hun prioriterte andres behov foran sine egne. Som mor kan jeg forestille meg at det må ha vært fryktelig vondt å ta denne avgjørelsen, men den kan forstås slik at hun var villig til å ofre alt for «Den Andre», til å lide i ensomhet for å redde dattera. «*The wisdom of love. A skin turned inside out.*» (2006:xxxiv).

“And then life begins. Hard life. It was tough... it got worse, yes it got worse.” Jane hadde verken bolig eller penger til mat og Hellas, som Jane sier, var ikke som Norge. De delte ikke ut gratis mat eller produkter til de som trengte det. «*It was really tough. When I say tough, I mean really, really tough!*” Redningen ble nettverket av venner og familie. Søsteren, som hadde omsorgen for Janes datter, sendte penger, mat og produkter Jane kunne selge i Hellas. Jane fikk etter hvert noen Afrikanske venner i Hellas og kunne arbeide hos en av dem, som eide frisørsalong, men stod alene og arbeidsledig igjen da vennen reiste hjem på grunn av den økonomiske krisen i 2012. En annen venn, også fra hjemlandet, synes synd på henne og foreslo at hun skulle bli med ham til Norge. Han hadde aldri vært der, men hadde hørt at Norge var verdens beste land å bo i. «*I said GO! If you go there and it is nice, come to pick me up! (ler) I didn't want to go and start to suffer again... because, Oh my God... Sometimes.... Really... Oh my God... This is really... Good to give God thanks! I know... there were problems, even now, but when I look back, I know now that I am more, better now, than before. Really!*” Jane oppfordret ham til å reise selv og heller komme tilbake for å hente henne om det virkelig var så bra som han påstod. Han gav seg ikke og mente at hun burde bli med. Jane var frustrert, visste ikke hva hun skulle gjøre, følte seg ubrukkelig.

-SHIFT-

Janes fortelling viser på den ene siden styrke, resilience, når hun motsier vennene, som mener at hun burde få seg mann, og heller forsøker å livnære seg selv ved å ta små jobber der hun kan, men også en sårbarhet og usikkerhet. Hennes self-efficacy hadde fått et knekk, men vi kan fortsatt ane noen glimt av hennes opprinnelige drømmeyrket: forretningskvinne. Jane elsker å selge, viser risikovilje, ser (og griper) muligheter for å tjene penger, mestrer tilsynelatende utfordrende overganger og tar beslutninger. Hun viser at hun har flere «karrierekompetanser», men det er uklart hvor mye selvinnsikt hun hadde på daværende tidspunkt. Dagens Jane forteller setter selv datidens opplevelse i perspektiv ved å rope ut (som om hun får en åpenbaring): *Good to give God thanks! I know... there were problems, even now, but when I look back, I know now that I am more, better now, than before. Really!* Her får vi noen glimt av **Pippi** som både vet, innser og takker Gud for at hun har det bedre idag. Ved å beskrive fortiden retrospektivt oppdager hun indre faktorer og ytre faktorer som har påvirket hennes liv og karriereutvikling. Det er første gang Jane nevner Guds rolle i hennes liv, selv om hun tidligere har fortalt at hun likte religionsfaget på skolen. Det er uklart hvilket forhold hun hadde til Gud, men fortellingen viser at Jane hadde relasjoner, et nettverk med flere mennesker, både i hjemlandet og Hellas. Jane forteller også at hun var usikker og sliten og «*didn't want to go and start to suffer again*», men allikevel gir etter når vennen dukker opp: «*He bought a ticket. And I followed him. To Norway*». Denne vennen hadde fortalt at han kjente noen i Norge, som kunne hjelpe dem, men da de krysset grensen var det ingen venn. Vennen kom med flere bortforklaringer. «*I don't know if it's true. I don't know if it's a lie. I don't know. (Ier) So I accepted.*» Det endte med at Jane og «vennen» havnet i Oslo, uten bolig, arbeid eller penger. De var nødt til å bo på gata, sov på benken på togstasjonen og fikk verken mat eller dusjet på mange dager. Jane begynte å lengte tilbake til Hellas: «*Please! If I have to sleep in the streets, Greece is better! It is warmer!*» Hun reiste ikke tilbake, men ble i Norge, selv om hun var nødt til å leve på gata. Jane ble lurt igjen. Forrige gang var det ei kvinnelig «sponsor» som lovet henne arbeids- og utviklingsmuligheter i Europa. Denne gangen var det en «venn av en venn». I utgangspunktet var Jane nølende, men kan hende livet i Hellas var så vanskelig at hun forventet å få det bedre i Norge (PULL-faktor). Hun grep muligheten til å få et bedre liv.

Norge ble ikke som forventet og Jane begynte å lengte tilbake til Hellas, hun kranglet og slåss med ham som hadde ført henne hit. «*You haven't been to this land? I was in Greece and suffered there. Done! And coming to Norway, cold country, and here, sometimes for three days I don't even shower?*» Jane forteller med høy hastighet og høyt volum, hennes indre Pippi slåss mot urettferdigheten. Hun var rasende og ville tilbake, selv om det ville medføre fattigdom (mulig PUSH-faktor). Dette minner om Israels-folket som hadde blitt satt fri fra slaveriet i Egypt ved hjelp av Moses. Etter noen måneder begynte de å murre. «*Ute i ørken begynte hele folket å murre mot Moses og Aron og sa «Åh, om vi hadde fått dø for Herrens hånd i Egypt, da vi satt omkring kjøttgrytene og spiste oss mette! Men nå har dere ført oss ut i ørkenen, for at hele denne folkemengden skal dø av sult!*». (2.Mosebok 16,2-3). Det de ikke visste var at ørkenvandringen skulle få en lykkelig slutt, slik som Jane ikke visste hvor livsveien førte.

At the train station

I was sleeping on a chair and security came and told me to go

I knew him through my girlfriend

I went fighting him in Oslo City

I came to Norway

I fought a lot

I had to fight a lot!

I was afraid

I was scared of men

(Janes Jeg-dikt #3)

Jeg-diktet skildrer Janes ensomhet og frykt, der hun vandrer gatelangs i et fremmedland, med et ukjent språk, ukjent kultur preget av et annet tanke sett og kommunikasjonsstil enn i hjemlandet. Ei ny venninne tok henne med til Marita Stiftelsen, som delte ut mat og klær og tok henne inn i varmen. Dette skulle bli et viktig sted for henne, men det ante hun nok ikke da. I dag innser hun at «vennen av vennen» var «*very stupid, you know?*». Det hadde vært en veldig vond og vanskelig tid. Med tanke på hennes tidligere opplevelser med menn er det ikke rart at hun uttrykker frykt, men det forundrer meg at hun sier «*I met a man in Brugata, he was like, because of my babys father, I was afraid, I*

was scared of men, so that... experience... but his guy said «Nei, nei, I want to help you» and I didn't even have a house and he said «det går bra», so that's how I moved in with him.» Jeg er ikke psykolog eller psykiater og har ikke tenkt å analysere denne setningen, men tar den med for å vise hvor viktig denne avgjørelsen ble for hennes karriereutvikling. Jane ønsket i utgangspunktet å bli forretningskvinne, takket ja til sponsor, takket ja til en «venn av en venn» og takket nå ja til en mann som lovet gull og grønne skoger. Hun hadde blitt løyet for, misbrukt og såret flere ganger og kunne ha gitt opp, men ser og griper muligheten for et bedre liv. Tilfeldigheter og utfordringer (ytre faktorer, utenfor hennes kontroll) forstyrer og utfordrer henne til handling. Jane, som vokste opp med et non-lineært tankesett og nettopp fortalte at hun møtte sitt barns far i kirka, kan ha tolket dette møtet som himmel-send. I vår lineære verden, hvor alt skal måles og bevises har vi lett for å kimse av menneskets spirituelle behov. Vi antar at vårt tankesett og våre kommunikasjonsstiler er universelle og glemmer at det finnes millioner av mennesker som bruker horoskop, Tarot-kort, hellige skrift eller gud(er) som (karriere-) veiledere.

Jane og mannen ble kjærester og flyttet sammen. Han hadde arbeidsinntekt og hjalp med å sende penger til familien i hjemlandet, til søstera som tok vare på dattera hennes. Da søsteren døde og kort tid etter også svogeren, overtok Janes venninne omsorgen for dattera, mens søsteras egne seks barn var overlatt til seg selv. Janes norske samboer arbeidet og sendte penger til Nigeria, mens Jane satt hjemme og kjedet seg. Hun ville hjelpe, men visste ikke hvordan og følte seg maktesløs. Da Jane dro ut for å finne noe å gjøre husket hun Marita Stiftelsen. Det viste seg at de ikke bare drev en kafé, men også en bruktbuikk, der Jane fikk lov å hjelpe som frivillig. Det var greit for henne at hun ikke tjente penger, det viktigste var å lære språket og ha noe å gjøre. Etter noen år sluttet den norske samboerens støtte og Jane flyttet ut. Det var ikke lett å finne fram i det Norske velferdssystemet, men Jane fikk hjelp av kvinnene i Marita Stiftelsen, til å finne et sted å bo, begynne på norsk kurs og tjene egne penger. Jane opplever at det er vondt å se tilbake, å huske at livet var tøft, at det var en kamp å overleve, men også godt å se at hun har kommet «opp» og videre. Det er vondt å bli minnet om alle vonde opplevelser som førte til skam, sorg, savn og ensomheten, men hun mener at det er viktig å dele historien sin. *«I do tell people stories, my story, to say in this life: be patient. We need to trust God, have the faith, this too must pass. Believe that and move, yeah, move. If I was in the*

bottom, ground, God is lifting me up. Gradually.” Jane og jeg er begge to innvandrere som vokste opp i et land med kristne røtter. Jeg kjenner flere kristne, men blir allikevel overrasket over hennes budskap:

And I still hope that there will be a time also everything will balance and be able to take care of all of the kids. I believe one day, they will grow up to help me. Because my late sisters kids, they are like my children. So if anything they need, they call to me “mommy we need this! Mommy we need that”. And I’ll be crying if I don’t have any money to send to them, for food or whatever. Oooooooh, my sister, why did you leave your children? Come and take care of them because I can not! You know? Another time I say “Oh thank God”.

Jane mistet mange familiemedlemmer i løpet av oppveksten, av uvisse årsaker, men hele historien hennes viser hvor mye familien betyr for henne. Dette avsnittet viser både **Pippi** som håper på en framtid i «balance» (equilibrium) hvor barna hjelper henne, men også **Trollet** som minner om fortiden, søsters bortgang og Janes ansvar for hennes barn. Jane kunne ha reist hjem, men blir og holder ut, selv om det er krevende å forsørge dem med den lille inntekten hun har i Norge. Hun er resilient og minner litt om den baksten hun laget hos «auntie», POOF POOF, som ikke kunne holdes nede i frityrpannen men «poppet opp» og fikk Jane til å le, hver gang det skjedde. Janes indre **Pippi** nærmest roper til oss at det er mulig om å finne glede (happiness), mål og mening i livet, midt i kaoset. Jeg, som skulle være den «sterke» forskeren, eksperten som kunne tilby hjelp, blir ydmyk i møte med henne. Hun er preget av fortiden og bærer på mye vondt, men fremstår ikke som svakt offer, slik jeg ble forespeilet. Historien viser hennes sår, men også hennes livskraft.

Om det hadde vært mulig å omskrive livshistorien, hadde Jane valgt å gå tilbake til skolen og ta en universitetsutdannelse, noe som var umulig på grunn av fattigdom. Penger spiller fortsatt en viktig rolle for henne, men hun mener at valgfriheten, å få lov til å arbeide og gjøre noe du liker, er enda viktigere. I dag har hun en liten deltidsjobb som hun elsker «*I love it! I love it so much! I love selling, I attend to customers, I love it so much!*” På arbeidsplassen er hun kjent som «jenta som alltid smiler», noe som Jane forklarer med «*When you do a job you love, you do it with your heart!*» Hun driver igjen med salg og rengjøring, slik hun gjorde som barn og ungdom, men denne gangen er det noe som hun har valgt selv. «*Even if I had the money, to be the boss at home? No. I want to do something, sell something, run my own business!*»

Når vi snakker om fremtiden og neste kapittel i hennes liv lyser Janes ansikt opp og hun bryter ut i en fortryllende latter: «*I want to be a billionaire! Owner of this company, a BIG AFRICAN restaurant? Belongs to Jane! That nice car you see? That belongs to her! And... (ler)... that house, of my dreams, I wish that dream may come true!*» Pippi spretter fram når Jane setter ord på drømmene sine. Hun har stjerner i øyne, snakker med høyt tempo og høyt volume, ler, gestikulerer og spiller en rolle, som om hun er en talkshowhost som skal introdusere Jane. Hun drømmer ikke bare om suksess og rikdom, men om muligheten til å være sjef i eget liv, om å eie egen bolig med stort kjøkken, hage, flere rom og nok plass til alle barna. «*I want to do business. I also love to work in the restaurant, I love it. Own my own restaurant with African food.*» Janes barndomsdrøm om å bli forretningskvinne er fortsatt tilstede og, nå som hun er i Norge, ser hun muligheter til å realisere drømmen om å åpne sin egen restaurant med Afrikansk mat, særlig etter å ha oppdaget at det ved dags dato ikke finnes lignende restaurant i storbyen. «*Yes, this has been my dream! I wish that dream will come true!* Hun finner inspirasjon i noen rollemodeller fra hjemlandet: to prester, ei skuespillerinne og barndomsvenninna som har blitt business lady og har omsorgen for dattera. Det Jane beundrer i dem er at de er både suksessrik, velstående og kunnskapsrik. Hun mener at de beviser at det er mulig å reise seg fra vanskene og lykkes, ved å jobbe hardt, være modig, utholdende og ha tro.

I want to be a billionaire!
I wish that dream may come true
I want to do business.
I also love to work in the restaurant
I love it, own my own restaurant with African food!
I have to struggle
I have to work, especially in the kitchen
I need education, for example if
I want to open a restaurant,
I need a course.
I need to work HARD! To get to the GOAL!
I need to work HARD!
(Janes Jeg-dikt #4)

Jane, som har vært veldig begeistret over fremtidsdrømmene blir nærmest «jekket» ned av **Trollet** som minner om plikten og ansvaret som følger med. Kroppsspråket blir roligere, tempoet og volumet blir dempet. Når jeg spør henne hvordan hun kan nå disse drømmene er hun tydelig «*I need to work HARD! To get to the GOAL! I need to work HARD!*» men tror at hun kan få støtte av nettverket sitt, fra Marita Stiftelsen og Kirkens Bymisjon. Jane vil gjerne lage CV og bruker SØT visualiserings-samtaleverktøyet for å finne tiltak for å nå drømmene. Det er interessant at hun, fra en kultur med nonlineær tankesett, ønsker å bruke tradisjonelle lineære modeller som følger kronologisk sekvensiell logikk. Kan hende det hjelper henne med å skape orden i kaos? Hun gir i hvert fall inntrykk av å like samtalene våre, hvor hun får beskrive fortiden, sortere i samtiden og planlegge fremtiden, noe som ligner narrativ karriereveiledning. Hun opplevde sannsynligvis det Bassot, Barnes & Chant sier: «*By talking about our experiences (self with history) we begin to think about the future (self with possibility)*». (2014:15)

Figur 5. Janes selv-ønske-bilde (deltakerprodusert, 21.03.2018)

Fremtidsdrømmene er også synlig i hennes selv-ønske-bilde, som Jane lager mens hun både synger, ler og presenterer bildet for meg. Hun forteller at hun lengter etter å eie sin

egen bil, et «perfekt hjem» med en hage full av blomster og en livsstil preget av komfort, design og velstand. Når jeg spør henne hvorfor hun har valgt bilder av hvite kvinner (til tross for at hun hadde tilgang på bilder av mennesker med forskjellig alder, kroppsfasong, kjønn og hudfarge) svarer hun: «*Because, they are BEAUTIFUL! And I am BEAUTIFUL also! So that is why I choose these beautiful women. YES! Det passer for meg! Det er ELEGANT! (ler) YES, so sweet and cute! Just look at their faces. HmMMM.*» Det er overraskende at hun ikke velger bilder av barn, menn eller mørkere kvinner, men jeg er enig med Jane i at hun er vakker. Som jeg beskrev innledningsvis er hun både slank, velkledd og elegant, som er et ord som hun også bruker selv. Både bildet og presentasjonen hennes er gjennomsyret av en sprudlende, boblende Pippi som gleder seg over å lage noe vakkert og drømmer om fremtiden. Når hun får ros fra de andre eller lederne rister hun på hodet og fniser. Hun tøyser med de andre som kommer for å se på, men på slutten innrømmer hun at hun er fornøyd. «*This is COOOOOL! This one was nice eh? Mmmmmmm. PERFECT HOME! This is my PERFECT HOME! My perfect home! And I wish it, wished it! MY LIFESTYLE! Livsstil*» Hun holder collagen opp foran seg, rak i ryggen og tydeligvis stolt av eget arbeid. «*SO COOL. So cool. Thank you very much!*» Både Trollet og stillheten var fraværende under hele den kreative aktiviteten. Det er flere som nevner verdien av skapende virksomhet (Caspari, 2009, Gilligan & Eddy, 2017, Levinas, 2006, Mannay, 2016 og Stickley, 2012), for å uttrykke noe mer, som ikke kan ordlegges, ligger i underbevisstheten eller er essensen av den vi er.

It is obvious that in this whole conception expression defines culture, culture is art, and art or the celebration of being is the original essence of embodiment. Language as expression is above all the creative language of poetry. So art is not the lovely madness of man who takes it in his head to make beauty. Culture and artistic creation are part of the ontological order itself. (Levinas 2006:16-17).

Jane viser seg å være en kreativ person. Hun forteller at hun også liker å være ute i naturen, noe som ikke vises i særlig grad i selv-ønske-bildet hennes. Bildet viser et interiør, med hvite møbler og glatte overflater, mange rosa-lilla blomster, en svart sedan (bil) og tre blanke, unge, enslige kvinner. Bildet formidler verdien av design og estetikk, den utstråler noe som er rent og pent, som Jane sier hun ønsker å ha, men det er ingen tegn på fellesskap, barna, relasjoner. Bildet utstråler kanskje glamour, som Jane sier, men også ensomhet. Det er det motsatte av det hun nettopp har beskrevet. Når jeg spør henne om hun er en «people-person» eller foretrekker å være alene er hun tydelig:

«Noooo, I don't like to being alone. I like to be with people, not a shy person!». Hun synes det er gøy å delta i skuespill i kirken og kunne godt tenke seg å jobbe med media. Når jeg spør om hun kunne tenke seg å bli skuespiller retter hun ryggen og roper ut «*In a movie? YEAH! In the Tv? YEAH! YEAH! I would LOVE that, if I had the opportunity! I would LOVE that! And be recognized also.*» Pippi er veldig tydelig tilstede i Janes stemme og kroppspråk. Gjennom samtalene fant Jane og jeg flere tema eller begrep som dukket opp i hennes fortelling: wisdom, succes og wealth, men også faith, courage og endurance. Det er interessant at de første tre ordene blir synlig i Janes selv-ønske-bilde, den visuelle fortellingen, mens de andre tre ordene kommer mest fram i narrativ fortelling og handling. Jane forteller at hun blir glad (happiness) av å ha visdom, suksess og velstand. Dette kan knyttes til ønsket om selvrealisering, ambisjoner (indre faktor) og de såkalt «maskuline» verdiene (Gilligan). Mens tro, mot og utholdenhet (resilience) kan knyttes til Janes livssyn og self-efficacy, som blir påvirket av både indre og ytre faktorer.

Janes historie viser hennes lengsel etter tilhørighet og betydningen av relasjoner (feminine verdier), men også ordets makt, for å få eller beholde makt, definere og lure eller trøste og styrke andre. Både på Marita Women og i deltidsjobben er hun mye sammen med andre mennesker, men på fritiden liker hun å bruke sosiale medier som Facebook og YouTube. Hun vil helst se på Afrikanske serier som oppmuntrer, er lærerik og formidler et budskap om håp, Guds omsorg og frelse fra vanskelige situasjoner. Jane mener at disse filmene bekrefter det hun selv har opplevd og hun vil gjerne bruke sosiale medier og skuespill for å nå flere. Mot, utholdenhet, troen på Gud og på en bedre fremtid har gitt henne en indre motivasjon og mottoet «*With God, all things are possible.*», som hun velger som tittelen på livsfortellingen sin. For Jane er Gud ikke et abstrakt, perifert begrep, men en nær relasjon, en som bryr seg, er involvert i alt og hjelper med å lære av fortiden, mestre nåtiden og forme fremtiden. Dette kan tolkes slik at Janes livs- og karriereutvikling ikke bare ble påvirket av indre og ytre faktorer, men også av en usynlig faktor, en metafysisk eller åndelig dimensjon som preget både indre og ytre faktorer.

5 Refleksjoner rundt faktorenes betydning

I dette kapittelet ønsker jeg å reflektere rundt de seks faktorene (som påvirket Janes karriereutvikling) og betydningen av disse for karriereveiledning av forsømte grupper.

Innledningsvis beskrev jeg karriere som en mengde arbeidsroller og livsroller og karriereutvikling i et livsløpsperspektiv. Forankret i Janes livsfortelling og min brede tolkning av begrepet «karriere» ønsker jeg å påstå at livet og karrieren utvikles simultant, påvirker hverandre gjensidig og gjennom hele livet. Jane brukte aldri begrepene «karriere» eller «karriereutvikling», men etter min mening hadde hun flere arbeidsrelaterte roller og livsroller gjennom livet og dermed en karriereutvikling, selv om hun mangler et profesjonelt begrepsapparat for å beskrive utviklingsprosessen. La oss se nærmere på de seks faktorene som jeg antok var betydningsfull for karriereutviklingen:

5.1 Ytre faktorer (kultur, kontekst, khrono)

Jane vokste opp på 1980-90-tallet i Nigeria, en gammel koloni, hvor engelskmenn for flere hundre år siden introduserte kristendom og engelsk som hovedspråk til et land med lange tradisjoner, flere religioner, stammer, minoritetsspråk og flere millioner innbyggere. Den rådende diskurs og det usynlige, allment aksepterte og rådende system av ideer og tanker ble formidlet til Jane gjennom kulturbærere. Fortellingen hennes kan tolkes slik at samfunnskulturen (den sosiopolitiske konteksten) var preget av et vesteuropeisk, lineært tankesett og kommunikasjonsstil. Dette fikk konsekvenser for Janes utdanningstilbud (hun måtte betale skolepenger og bruke skoleuniform), religion (ble undervist i kristendom), media-tilgang (kringkasting, aviser og sosiale medier) og, til en viss grad, for Janes familie. De holdt fortsatt holdt på gamle tradisjoner (brudeskatten) og Jane kjente til trolldom som ble brukt for å true henne som slave. Hun vokste opp i fattigdom, ble sendt hjemmefra for å arbeide hos tante og fikk aldri fullført utdanningen på grunn av manglende penger. Jane vokste opp uten biologisk far (som kom fra Europa), men med mor, stefar og stesøsken. Jane fortalte mye og ofte om familien sin (de med blodsband, nære venner og etter hvert den kristne «familien») som var preget av et nonlineært tankesett og kommunikasjonsstil. Fortellingen viste flere eksempler på modning og erfaringsbasert læring, noe som også ble synlig i løpet av våre møter og samtaler.

5.2 Indre faktorer (biologiske forutsetninger, ambisjoner, self-efficacy)

Indre faktorer omfatter biologiske forutsetninger (alder, kjønn, helse) som vi kan påvirke i noen grad, men, inntil videre, med unntak av alderen (khrono). De indre faktorene (ambisjoner og self-efficacy) blir påvirket av våre egne tanker, grunnleggende verdens- og menneskesyn, meninger, holdninger og verdier, og av ytre faktorer. Som beskrevet tidligere vokste Jane opp med afrikansk (non-lineær) og europeisk (lineær) kultur. Hennes ambisjoner og ønsket om selvrealisering (forbundet med «maskuline» verdier som konkurranse, hierarki og individualitet, Gilligan, 2002) høres gjennom hennes «indre» **Pippi** som ønsker «å være meg selv, realisere egne drømmer» og har sterk tro på egne evner til å mestre oppgaver (self-efficacy). **Pippi** får konkurranse av ønsket om å vise omsorg og ta hensyn til andre (såkalte «feminine» verdier, Gilligan 2002) i form av **Trollet** som ønsker «å gjøre min plikt, møte andres behov» og til tider er så sterk at den bringer **Pippi** til taushet. Dette betyr ikke at hennes ambisjoner blir borte eller at self-efficacy blir alvorlig svekket, men heller at de blir satt «på vent», da hun har en iboende forpliktelse til å møte andres behov og har blitt oppdratt i en kultur hvor kvinner ikke skal høres. Disse stemmene blir mest tydelig i Jeg-diktene, mens den beroligende «stille» stemmen **Kilden** hjelper henne med å finne tilbake equilibrium (Arulmani 2018), den indre roen. Janes selv-ønske-bilde er en fortelling om hennes ønsker og drømmer for fremtiden og står i sterk kontrast til hennes oppvekst og opplevelser med moderne slaveri, noe som kan forklares med «karriereutviklings-metaforen» «fra raggs til riches» (Pryor & Bright 2011). Bildet reflekterer hennes indre **Pippi**, sterke ambisjoner og self-efficacy, men mangler relasjoner og **Trollet**. Hennes fortelling inneholder begge stemmene, men også en overdøvende stillhet (som jeg tolker som følelser av sorg, savn, skam og sinne) og flere eksempler på verdifull kompetanse: risikovillig, oppmerksom på muligheter, utholdenhet (resilience), selvinnsikt og evnen til å finne glede (happiness), mål og mening midt i kaos.

5.3 Karriereutviklingen

Janes livsfortelling viste hvordan disse seks faktorene, om i forskjellig grad, påvirket hennes karriereutvikling. Fra hun var ei lite jente ønsket hun å bli forretningskvinne, hadde et sterkt konkurranseinstinkt og ønsket å studere på universitetet. Janes drøm ble

ikke realisert i Nigeria på grunn av ytre faktorer som hun ikke hadde kontroll over (avmakt) fattigdom, sykdom i familien og tradisjonelle kjønnsroller som forventet at kvinner skulle bli gift, føde barn og være hjemmeværende eller praktisere et enkelt håndverksfag (frisør, skredder). Oppveksten med europeisk og afrikansk kultur påvirket hennes indre faktorer og hennes beslutninger («karrierevalg») i møte med uforutsette og utfordrende overganger (SHIFT) i livet, og dermed for hennes karriereutvikling. De ytre faktorene viste seg å være av større betydning enn forventet, da disse formidlet en diskurs (med til dels dysfunksjonelle narrativer og noen få styrkende narrativer) om Janes muligheter til å få et godt liv som påvirket hennes indre faktorer. Det var særlig fattigdom (mangelen på penger) og familien, som både hindret og motiverte henne. Det overrasket at «ansvar for andres behov» var mye sterkere enn «ambisjoner» eller «self-efficacy».

I vår vestlige verden med monokron tidsoppfatning og lineært tankesett, vektlegges individets valgfrihet, skapes muligheter for selvrealisering og belønnes effektiv produksjon. Mennesker med polykron tidsoppfatning og nonlineært tankesett vektlegger betydningen av relasjoner, nettverksutvikling og tar tiden som den kommer. Jane gjør noe som er helt naturlig for henne, hun viser både nestekjærlighet, barmhjertighet og noe som Levinas beskriver som en iboende forpliktelse. Det handler ikke om å gjøre andre godt for å vise oss fram eller føle oss bedre. «*The other's material needs are my spiritual needs.*» (2006:xxxiv). Jane kunne, som Levinas skriver, ikke la være å vise omsorg for dattera (uten å forvente noe tilbake), da det er dette som gjør henne til menneske.

De indre faktorene viste seg å ha den betydningen som var forventet. De motiverte Jane i varierende grad til å ta beslutninger i møte med uforutsigbare utfordringer og overganger i livet, men jeg hadde ikke regnet med betydningen av den emosjonelle (den overdøvende stillheten) eller den spirituelle (Kilden eller Gud) faktoren. Jane ønsker fortsatt å bli forretningskvinne og drive sin egen bedrift, noe som kan tolkes som et tegn på sterke ambisjoner og positiv self-efficacy, men også i lys av hennes tro og bosted: Med Gud, er alt mulig, særlig i velferdsstaten Norge.

5.4 The sound of silence

Jane brukte både visuell og narrativ fortellerstil, varierte volum og hastighet i stemmebruk, dramatiserte roller og brukte kroppsspråk til å formidle livsfortellingen sin. Det var ikke ordene som gjorde sterkest inntrykk på meg, men den overdøvende

stillheten, som jeg tolket som innestengte følelser (sorg, savn, skam og muligens sinne). Denne stemmen (indre faktor) hadde jeg ikke regnet med og kan heller ikke huske at den ble vektlagt noe særlig under masterutdanningen vår. Karriereveiledere er opplært til å tåle veisøkerens «tenkepauser», men dette var en annen type stillhet. Denne typen stillhet var uvant, forstyrret mitt equilibrium (Arulmani 2018), min indre ro, og opplevdes som meget ubehagelig. Mitt ubehag var ubetydelig, sammenlignet med Janes opplevelser som hun ikke kunne, ville eller ønsket å sette ord på. Følelser, særlig meget sterke følelser som reaksjon på en traumatisk opplevelse, utgjør en meget betydningsfull faktor som påvirker både helsen, self-efficacy og evnen til å se mulighetene og ta (karriere-) valg.

En annen type stillhet, som var mye mer behagelig, var den som oppstod i «rommet» mellom den sterke, sprudlende og aktive **Pippi** og det sterke, men ansvars- og pliktoppfyllende **Trollet**, nemlig den stille, «veileder» stemmen **Kilden**. Det er uklart om den er kilden til visdom, styrke eller åndelig vekst, men viste å ha en beroligende og dempende effekt på de to andre stemmene. Den kunne også skimtes der Jane fortalte om sin kristne tro, håp for framtiden og en overbevisning at «With God, all things are possible.» Denne usynlige, metafysiske, spirituelle dimensjonen, eksistensen av en høyere makt, en relasjonell Gud som alltid var tilstede, var en overraskende faktor.

5.5 Ordets makt

Noe annet som overrasket var ordets makt. Janes fortelling beskriver flere tilfeller hvor ord ble brukt mot henne for å tilegne eller beholder makt. Kulturbærere formidlet en diskurs som bidro til utviklingen av dysfunksjonelle narrativer om hennes muligheter til å ha et godt liv. Det var flere ord som Jane aldri nevnte i fortellingen, slik som «karriere», «karriereutvikling», «slaveri» eller «offer», men som ofte blir brukt i styringsdokumenter eller media. Noen begreper som jeg hørte mye i startfasen var «traumatisert», «svak» og «offer», gjerne flere i samme setning, uttalt av mennesker som jeg betraktet som antatt «sterke» grupper eller eksperter på moderne slaveri og menneskehandel. Bruk av ordet «offer» er meget problematisk for flere grunner. Ved å tildele noen offerrollen tar vi definisjonsmakten og begrenser vedkommende til én (svak) rolle. Offerrollen gir gruppetilhørighet og offeret to typer utbytte. Den første er fordeler i form av oppmerksomhet, organisert støtte fra hjelpeapparatet, styrke og fordeler. En kan få

tilrettelagt oppgaver på skolen eller arbeidsplassen og i verste fall bli fritatt fra forventninger om normal, allmenn, høflig oppførsel. «*By escaping responsibility for one's misfortunes, one gains a state of not being responsible generally.*» (Cochran 1997:146). Den andre er muligheten til å fornede andre, enten i virkelighet eller symbolsk. Vanlig hevn blir maskert som «*defining retribution in an ideological manner.*» (Cochran 1997:146), men gir ingen varig lettelse. «*One is still encaged in self-imposed judgements of oppression or inferiority, and bringing others down does little to alter self-imprisonment. Glorified or not, a victim is still a victim – not of wrong, but of the script that is lived.*» (Cochran 1997:146). Catharina R. Drejer belyser problematikken fra en annen side i avisartikkelen «*Ikke et hjelpeløst offer, men ekspert på slaverioverlevelse*³². Her beskriver hun hvordan fredsprisvinner 2018, Nadia Murad, som selv ble holdt som slave, voldtatt og torturert «*fremstår som sterk, modig og klok – stikk i strid med bildet vi typisk har av en som har overlevd slaveri. Det er på tide vi tar et oppgjør med det ukorrekte bildet som er skapt av overlevende etter slaveri.*» Jeg ønsker å poengtere at jeg ikke mener at traumer ikke er reelle eller at en person ikke kan være et offer. Det jeg påpeker er problemet som oppstår når en personlig fortelling eller tittel (offer) blir en gruppeidentitet, en sosial kategori som gir tilhørighet og fungerer som en beskyttende kokong. Utenforstående kan ikke lenger se eller vurdere individets fortelling eller sak, uten å bli blendet eller utestengt av gruppen, da gruppen opplever dette som et angrep på gruppen. Jeg håper at denne avhandlingen kan bidra til å justere bildet eller skildre et mangfold av bilder av overlevende etter slaveri.

5.6 Karriereveiledning som endringsagent

Som jeg nevnte innledningsvis er jeg opptatt av sosial rettferdighet og ønsker å tro at karriereveiledning kan være en endringsagent. Basert på mine funn om Janes karriereutvikling lurer jeg på om karriereveiledning kan bidra til inkludering av forsømte grupper eller om vi reproducerer klasseforskjeller og forsterker marginaliseringen? Jeg mener at den tradisjonelle karriereveiledningen ikke holder mål i møte med samfunnets

---

³² «Ikke et hjelpeløst offer, men ekspert på slaverioverlevelse» i avisen Dagen, 16.11.18
https://www.dagen.no/dagensdebatt/samfunn/synspunkt/ikke-et-hjelpelost-offer-men-ekspert-pa-slaverioverlevelse-679727?fbclid=IwAR1tAAPT3g1v2bV4xVT_9kkYF3tynaMd3MHInnOpJ8kiGKRkzYaSc3liSx4

utfordringer. Jean Guichard (2011) deler min skepsis og foreslår å flytte blikket fra karriereutvikling til menneskelig utvikling. Karriereveilederen kan hjelpe mennesker å utvikle økt selvinnsikt og egenkjærlighet, og å bli mer human ved å hjelpe andre til å bli mer human. I tradisjonell, lineær karriereveiledning og rådgivning kan vi bli for opptatt av å forebygge og reparere «brudd» i karriereutviklingen og miste målet av synet: mennesket. Med tanke på at karriereveiledning står i skjæringspunktet mellom samfunnets og individets behov, er det viktig å huske vårt ansvar for veisøkerne, de forsømte gruppene og, i dette tilfelle Jane. *«In this high-tech age, it is easy to overlook the transformative nature of relationship and the power of listening as a route to knowledge.»* (Gilligan & Eddy 2017:76). Jane og de andre kvinnene uttrykket ved flere anledninger takknemlighet for Marita Women, hvor de opplevde tilhørighet, respekt og anerkjennelse. Ansatte og frivillige i Marita Women er ingen profesjonelle karriereveiledere, men de forstår verdien av relasjonsbygging og ønsker å praktisere Jesu ord og vise barmhjertighet. Relasjonsbygging finner vi også tilbake i kriteriene for god kvalitativ karriereveilederpraksis: *«Grunnleggende for kvalitativt god karriereveiledning er at karriereveileder er kompetent, profesjonell og handler ut fra profesjonelle verdier og etiske retningslinjer i sin praksis, utvikler hensiktsmessige og gode relasjoner, er engasjert i utvikling og kritisk tenkning, og er en talsmann for sin profesjon.»* (NOU 2016:7 :39).

Sosial rettferdighet er et kompleks fenomen som krever tiltak på flere nivå, noe som er påpekt av både Irving (2018), Roberts (2009) og Sultana (2011, 2014), mens Kara (2009) beskriver moderne slaveri som et komplekst fenomen som krever tiltak på flere nivå. Karriereveiledning kan være et av tiltakene, gitt at *«Career theorists, career educators, and career counsellors are all engaged in a social practice which, by its very nature, is political as it is concerned with equity and equality, difference and diversity, individual and collective rights, recognition and respect, collective responsibility and cultural connectedness –all of which are key elements of social justice.»* (Irving 2016:8). Sosial rettferdighet er, slik jeg ser det, tilstede i samfunn som ikke bare feirer mangfold (av mennesketyper og karrierevalg) men setter mangfold som norm og gir alle innbyggerne forpliktelser, rettigheter og muligheter til å delta og bidra i fellesskapet. En karriereveileder, som inspirerer deg til å behandle deg selv og andre som unike og likeverdige, bidrar til sosial rettferdighet. Vi bør ikke undervurdere verdien av

veiledningssamtaler der mennesker opplever å bli respektert og anerkjent som de er, ikke for det de gjør eller har. Slike korte mellommenneskelige møter kan avdekke personlige verdier og for noen være et stort skritt nærmere økt livskvalitet og sosial rettferdighet. I narrativ karriereveiledning blir dine livshistoriefortellinger brukt for å avsløre, analysere og avkrefte dysfunksjonelle fortellinger som du bærer på, som ødelegger livskvaliteten og hemmer karriereutviklingen din. Karriereveilederen kan hjelpe med å utvikle motsatsen, styrkende fortellinger om din kompetanse og muligheter for personlig utvikling, som styrker egenkjærlighet og self-efficacy³³, tro på egne evner til å lykkes.

5.7 Ut av komfortsonen

Innledningsvis undret jeg meg over manglende informasjon om og karriereveiledningstilbud til bestemte «usynlige» grupper «veisøkere», slik som kvinner som var utsatt for moderne slaveri. Halvveis i prosjektet fikk jeg tak i «*Reaching out to 'invisible' young people and adults: recovery and upskilling pathways for vulnerable groups.*» (CEDEFOP 2018) og ble positiv overrasket, men også forbauset. Det viste seg at både Sverige og Danmark hadde iverksatt spennende, alternative tiltak for å nå denne gruppen, men hvorfor ble ikke Norge nevnt? I løpet av feltarbeidet oppdaget jeg mange profesjonelle hjelpere (som oftest sosialarbeidere, vernepleiere og psykologer), offentlige tiltak og frivillige organisasjoner rundt disse kvinnene, men karriereveiledning var fraværende. For å kunne tilby hensiktsmessig karriereveiledning til forsømte grupper var jeg nødt til å involvere målgruppen og forstå deres behov. Janes livsfortelling og selvønskebildet viste at det var flere faktorer som påvirket karriereutviklingen hennes, som verken hun eller jeg var klar over. Noen faktorer var mindre eller mer betydningsfull enn forventet, mens nye faktorer ble avdekket: det emosjonelle, spirituelle og estetiske aspektet, noe som ikke blir tatt hensyn til i den tradisjonelle, sekvensielle og lineære karriereveiledningen. Jeg foreslår at vi forlater vår vestlige karriereveiledningstradisjonen for en liten stund og prøver ut noe nytt: en mer holistisk karriereveiledning, inspirert av andre vitenskaper, profesjoner eller kontinenter. Det er utfordrende å finne og veilede en person som bruker et annet tankesett og en annen kommunikasjonsstil, men det er mulig å møtes, være på samme tid og sted, se hverandre og lytte, bruke interkulturell

---

³³ Self-efficacy (Bandura 2001)

kompetanse (Bøhn & Dypedahl 2017) og, som Emmanuel Levinas (1996, 2006) skriver, være tilstede og forsøke å ivareta den Andres behov der han er. I dagens digitaliserte konkurransesamfunn, hvor Google og «Siri» kan hjelpe mennesker med å finne svar på konkrete fakta-spørsmål på meget kort tid, har vi en tendens til å glemme betydningen av de relasjonelle, emosjonelle, spirituelle og kreative aspektene. Basert på mine oppdagelser ønsker jeg å påstå at vi bør og kan nå ut til «de usynlige» og forsømte gruppene, men det krever at vi er villig til å stoppe opp (tid), gå ut av vår komfortsone (kultur og kontekst) for å møte mennesker i deres eget habitat; respektere dem som eksperter på eget levd liv; lytte (i stedet for å gi råd); tåle stillheten (ubehag, miste equilibrium); bruke tid på å bli kjent (i stedet for å tildele «offerrollen»); bygge opp en relasjon og fokusere på kvalitet (mål og mening) framfor kvantitet (re-kvalifisering). Det handler om å hjelpe andre med å være human being (og caring) framfor human doing. Ta tiden til hjelp, betrakt forskjellighet som en ressurs og samarbeid med lokalsamfunnet for å ta imot og inkludere mennesker, i stedet for å kreve at de skal tilfredsstille kriteriene for å bli inkludert.

For å kunne nå ut og hjelpe «de usynlige» og forsømte gruppene er vi nødt til å se verden fra deres ståsted. Det krever sannsynligvis holdningsendringer, utvikling av nye eller endringer av eksisterende veiledningsmetoder eller til og med et paradigmeskift rundt begrepene «karriere», «karriereutvikling», «livskvalitet» og «mening». Tristram Hooley utfordrer oss til å «*Emancipate yourselves from mental slavery: self-actualisation, social justice and the politics of career guidance.*» (2015), mens Plant (2014) oppfordrer oss til å se mot andre kulturer, for eksempel Ashramas i India (hvor karriereutviklingen er preget av en åndelig dimensjon og plikten til å tjene andre) eller Inuitene på Grønland, for å lære betydningen av «serving humanity» (Plant 2014:312). Arulmani (2018) vektlegger betydningen av den «*cultural preparedness model of aspiration and engagement*» for å forstå dynamikken i *inkluderingsprosessen*, mens Rie Thomsen (2017) foreslår bruk av «community counseling» for å skape et mer inkluderende og rettferdig samfunn. Slik jeg tolker dette, vektlegger alle sammen betydningen av mellommenneskelige relasjoner, mens kreative og kunstneriske veiledningsmetoder for det meste blir brukt i helsesektor, slik Caspari (2009), Ødegaard og DeMott (2008) og Stickley (2012) viser, mens Hansen & Amundson (2009) foreslår å bruke mer filosofisk karriereveiledning som inneholder bade

et meditativt, kreativt og filosofisk element (den Sokratiske dialogen). Sultana (2014) tar fram begrepet phronesis. *“Which does justice to the ideal of active citizenry, where the identities of scholar, professional, and citizen merge together. This classical Greek term reminds us that «understanding» carries with it a responsibility TO BE and the challenge TO ACT in accordance with what we now see to be the best –in terms of the most virtuous course of action.* (Sultana, 2014:318). Når det gjelder den emosjonelle og spirituelle faktoren kan narrativ karriereveiledning (Cochran 1997, Savickas 2015) være relevant.

I sluttfasen av prosjektet, lenge etter at jeg trodde metningspunktet i den «hermeneutiske dansen» var nådd, fant jeg bøkene «*Qualitative Research in Arts and Mental Health*» av Stickley (2012), «*Estetisk veiledning: dialog gjennom kunstuttrykk*» av Ødegaard og DeMott (2008) og «*The chaos theory of careers: a new perspective on working in the twenty-first century*» av Pryor og Bright (2011) som hver for seg tar opp flere av temaene jeg har belyst i denne avhandlingen. Stickley oppfordrer til mer forskning (på relasjonen mellom kunst og helse) og utfordrer kritikerne som mener at denne typen forskning er ugyldig: «*The researchers are inevitably sympathetic to the arts and believe in the projects that they are researching. Does this therefore invalidate the research because of the researchers’ bias? The truth is that all research is biased in one way or another, because all research is conducted by human beings, not robots.*» (Stickley 2012:ix). Ødegaard og DeMott skriver blant annet «*Kunst og uttrykksmetode stimulerer kommunikasjon gjennom å se kunst som språk og gjennom å gjøre bruk av et poetisk språk.*» (2008:22) Jeg kunne ønske at jeg hadde hatt tid til å lese mer om «*The chaos theory of careers*», som forfatterne mener er meget godt egnet til å ivareta den åndelige dimensjonen i arbeid. De påpeker at det er relativt lite forskning på relasjonen mellom disse to og «*Obviously, further research work is required to continue to evaluate specific dimensions of the Chaos Theory of Careers.*» (2011:87), så det kan bli et aktuelt forskningstema i nærmeste framtid.

6 Avsluttende kommentarer

Dette forskningsprosjektet startet med et sterkt engasjement og ønsket om å bidra til økt sosial rettferdighet. Tidligere forskernes oppfordringer til mer forskning på ofrene, identifisering, bruk og effekten av hjelpetjenester, kombinert med mitt ønske om å hjelpe forsømte grupper, førte til problemstillingen: «*Hvordan opplever kvinner som har overlevd slaveri egen karriereutvikling? Hvordan beskriver kvinnene utviklingen av eget livsløp, egen evne til å mestre overganger og betydningen av disse for egen fremtid?*» For å kunne besvare disse var jeg nødt til å møte kvinnene og valgte å bruke en eklektisk tilnæringsstrategi (etnografi, fenomenologi, livshistorieforskning og kreative metoder) for å samle inn deres narrative og visuelle livsfortellinger. Det tok nærmere fem måneder å finne dem: tidligere rusmisbrukere, prostituerte og bostedsløse som søkte ly for vinterkulden hos Kirkens Bymisjon og Marita Stiftelsen. Der fant jeg Jane.

«*By talking about our experiences (self with history) we begin to think about the future (self with possibility)*” (Bruner 1996:35). Jane og jeg utforsket relasjonen mellom hennes livsløp og karriereutviklingen og fikk flere overraskelser. Jeg fant hennes «indre Pippi» som var livsglad og viljesterk, men også det pliktoppfyllende og ansvarsbevisste Trollet, den beroligende Kilden og en enorm overdøvende stillhet. The Sound of Silence. Sterke følelser, for store til å slippe ut. Jeg oppdaget verdien av følelser, kreativitet, spiritualitet, ordets makt og betydningen av familie (blodsband, nære venner og Gud). Janes livsfortelling viser hvordan livet og karriereutviklingen utvikles simultant og at både ytre og indre faktorer påvirket hennes beslutninger der hun møtte overganger eller utfordringer i livet (shift). Jane var ikke klar over dette før hun beskrev livet retrospektivt til meg. Hun oppdaget både dysfunksjonelle narrativer (formet av kulturbærere, i kontekst og over tid) som hadde påvirket hennes self-efficacy og selvbildet, men også øyeblikk av happiness og resilience, mål og mening midt i kaos. Ved hjelp av visuelle og narrative fortellinger og refleksiv praksis fikk hun økt selvinnsikt, utviklet styrkende narrativer og oppdaget muligheter for å bidra og delta i samfunnet og forme fremtiden. Jane tok dermed tilbake «makten» over eget liv ved hjelp av forskjellige typer språk (visuell, kropps-, verbal, morsmål og fremmedspråk).

Dette prosjektet fikk meg til å innse at vi trenger en holdningsendring, kanskje et paradigmeskift, om vi ønsker å bruke karriereveiledning for å inkludere «usynlige» og forsømte grupper og bidra til sosial inkludering og rettferdighet. Jeg ønsker å påstå at vi er nødt til å utfordre oss selv, gå utenfor vår komfortsone og tørre å stå i ubehaget, sammen med den Andre (Levinas 2006). Når du er sammen med likesinnede og alt er som forventet i gruppekulturen deres, opplever du equilibrium (Arulmani 2018), en indre balanse, harmoni og ro. I møtet med mennesker med en annen tanke- og kommunikasjonsstil, blir den forstyrret, du opplever ubehag. For å gjenvinne equilibrium er du nødt til å være refleksiv. Du må vurdere og justere egen forståelseshorisont og oppfatninger av begreper som, for eksempel «livskvalitet» «offer» eller «karriereutvikling». Slik refleksivitet hjelper deg med å definere din selv i forhold til andre. Hvert liv, enten planlagt eller ikke, har potensen til å ha mål og mening, delta og bidra i samfunnet. Den Andre kan ha verdifull kompetanse som samfunnet trenger, men ikke anerkjenner, slik at karriereutviklingen ikke blir som ønsket eller forventet. Som karriereveiledere er vi forpliktet å hjelpe dem med å være human beings før vi krever at de blir human doings.

*«Livslang karriereveiledning omfatter en rekke aktiviteter som setter mennesker i **alle aldre og stadier i livet** i stand til å bli kjent med sine styrker, kompetanser og interesser, gjøre meningsfulle valg knyttet til utdanning, opplæring og arbeid, og **gjennom hele livsløpet** håndtere læring, arbeid og andre situasjoner der styrker og kompetanser utvikles og brukes.» (NOU2016:7 : 17) (uthevingen er min)*

Referanser/litteraturliste

Abkhezr, P., McMahon, M., Glasheen, K. & Campbell, C. (2018). Finding voice through narrative storytelling: An exploration of the career development of young African females with refugee backgrounds. I *Journal of Vocational Behavior* 105 (2018), 17-30.

Amundson, N. (2003) *Active engagement: Enhancing the career counselling process*. Richmond, BC: Ergon Communications.

Arulmani, G. (2014). The cultural preparation process model and career development. In G. Arulmani, A. J. Bakshi, F.T.L. Leong & A.G. Watts (red.). *Handbook of career development: International perspectives*. 81-104. New York, USA: Springer International.

Arulmani, G. (2018) *Mirror, Mirror on the Wall: Shifting perspectives to understand cultural preparedness*. A seminar at the University of South-Eastern Norway, Drammen. 10. Oktober 2018

Arulmani, G. (2018). The cultural preparedness model of aspiration and engagement: understanding the dynamics of integration. I *British Journal of Guidance & Counselling*. (2018), 1-15

Bales, K. & Drejer, C.R. (2018) *#Slavetech: a snapshot of slavery in a digital age*. Oslo: Skaperkraft FrekkForlag.

Bandura, A. (2001). Social cognitive theory: An agentic perspective. I *Annual Review of Psychology*. 52 (52), 1-26.

Bassot, B., Barnes, A. & Chant, A. (2014). *A practical guide to career learning and development: innovation in careers education 11-19*. Oxon, UK: Routledge.

Biesta, G., Field, J., Hodkinson, P., Macleod, F.J., Goodson, I.F. (2011). *Improving Learning through the Lifecourse: Learning Lives*. London og New York: Routledge.

Bronfenbrenner, U. (Red.). (2005). *Making human beings human: Bioecological perspectives on human development*. Thousand Oaks, London: Sage Publications.

Bruner, J. (1996) *The culture of Education*. London: Harvard University Press.

Brunovskis, A. (2007). Når ofre for menneskehandel sier nei til hjelp. i L. Jessen (red.), *Det ideelle offer – andre tekster om prostitusjon*. Oslo: Kolofon Forlag.

Brunovskis, A. (2007). Hjemme best? Situasjonen for hjemvendte ofre for menneskehandel på Balkan og i Øst-Europa. i *Tidsskrift for kjønnsforskning* (1), 21-36.

Bøhn, H.& Dypedahl, M. (2017). *Veien til interkulturell kompetanse*. (2.utg.) Bergen: Fagbokforlaget.

Caspari, S. (2009). *Estetikk og helse*. Oslo: Cappelen Damm AS.

CEDEFOP (2018) European Centre for the Development of Vocational Training. Reaching out to «invisible» young people and adults: briefing note. Thessaloniki, Greece: CEDEFOP. <http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/9128>

Cochran, L. (1997). *Career Counseling: A Narrative Approach*. London, UK: SAGE Publications.

Creswell, J. W. (2014). *Research Design: Qualitative, Quantitative & Mixed Methods Approaches: International Student Edition: Not for sale in the USA or Canada* (4. utg.). Thousand Oaks, USA: SAGE Publications.

European Lifelong Guidance Policy Network. (2013). *The Evidence Base on Lifelong Guidance: A guide to key findings for effective policy and practice* (ELGPN Tools nr. 3). Jyväskylä, Finland: ELGPN. (*NEVNT som sitat I NOU 2016:7, side 22 I avhandlingen*)

Fortellingen om den barmhjertige Samaritanen (Lukas 10,26-37). Hentet fra: <https://www.bibel.no/Nettbibelen?query=c6r4KKs2UzZMeekVrjfl0EhmjYeHckfFURYXTDUevtN4ptGOYDWxyRp4+57y3z+PPNvQUwBoCDY=>

Fortellingen om Israelfolket i ørkenen (2.Mosebok 16,2-3). Hentet fra: <https://www.bibel.no/Nettbibelen?query=utY2AwCVpP5hb7pn9FUBs4NO9qb9tYTffZoOvshSZQa5/1N1RVrL0uVWE8BXWrx>

Gilligan, C. (2002). *Med en annen stemme: Psykologisk teori om kvinners utvikling* (M. Vestli, Overs.). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Gilligan, C. & Eddy, J. (2017). Listening as a path to psychological discovery: an introduction to the Listening Guide. *Perspectives on Medical Education*, 6 (2), 76-81. <https://doi.org/10.1007/s40037-017-0335-3>

Gilligan, C., Spencer, R., Weinberg, M. K. & Bertsch, T. (2003). On the listening guide: A voice-centered relational method. I P. M. Camic, J. E. Rhodes & L. Yardley (Red.), *Qualitative research in psychology: Expanding perspectives in methodology and design* (s. 157-172). Washington D.C.: American Psychological Association.

- Guichard, J. (2011). Career Counseling for Human Development: An International Perspective. I *The Career Development Quarterly*, (51), 306-321.
- Hansen, F.T. (2012). One step further: The Dance between Poetic Dwelling and Socratic Wonder in Phenomenological Research. I *Indo-Pacific Journal of Phenomenology*. 12 Special Edition.
- Hansen, F. T. & Amundson, N. (2009). Residing in silence and wonder: career counseling from the perspective of 'being'. I *International Journal of Educational Vocational Guidance* (9), 31-43
- Hartviksen, M. & Kversøy, K. S. (2018). *Samarbeid og konflikt: To sider av samme sak* (2. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Hofstede, G. (1993). *Kulturer og organisasjoner*. Oslo: Bedriftsøkonomenes Forlag.
- Holland, J. (1997). *Making vocational choices: A theory of vocational personalities and work environment*. (3. Utg.) Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Hooley, T. (2015). *Emancipate yourselves from mental slavery: self-actualisation, social justice and the politics of career guidance*. Derby: International Centre for Guidance Studies, University of Derby.
- Hooley, T., Sultana, R. & Thomsen, R. (red) (2018). *Career Guidance for Social Justice: Contesting Neoliberalism*. New York & London: Routledge.
- Højdal, L. & Poulsen, L. (2012). *Karrierevalg: Teorier om valg og valgprosesser* (2. utg.). København: Schultz.
- Irving, B. (2005). Social justice: a context for career education and guidance. I B.A. Irving & B. Malik (red.). *Critical Reflections on Career Education and Guidance: promoting social justice within a global economy*. London og New York: RoutledgeFalmer.
- Irving, B. (2016). *Reflections on career practice for challenging times: a critical dialogue. Promoting equity through guidance: Reflection, Action, impact*. Tale på International Conference of the IAEVG, Madrid, Spania.
- Irving, B. A. (2018). The pervasive influence of neoliberalism on policy guidance discourses in career/education: Delimiting the boundaries of social justice in New Zealand. I T. Hooley, R. Sultana & R. Thomsen (red.), *Career Guidance for Social Justice: Contesting Neoliberalism* (s. 47-62). New York & London: Routledge.

Kara, S. (2009). *Sex trafficking: inside the business of modern slavery*. New York, Chichester, West Sussex: Colombia University Press.

Kiegelmann, M. (2009). Making Oneself Vulnerable to Discovery. I *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*. 10 (2), hentet frå: <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1178/2718>

KOM (2008). *Veileder: - Identifisering av mulige ofre for menneskehandel*. Hentet fra: http://kriminalitetsforebygging.no/wp-content/uploads/2017/01/veileder_identifisering_menneskehandel.pdf

KOM (2018) Tilstandsrapport 2017 Hentet fra: <https://www.politiet.no/globalassets/03-rad-og-forebygging/menneskehandel/kom-tilstandsrapport-2017.pdf>

Levinas, E. (1996). *Den annens humanisme* (2.utg.). Oslo: Det Norske Akademi for Sprog og Litteratur.

Levinas, E. (2006). *Humanism of the Other*. (N.Poller, overs.) Urbana og Chicago: University of Illinois Press.

Maslow, A.H. (1987) *Motivation and personality*. (3.utg.) New York: Harper Collins Publishers.

Mannay, D. (2016). *Visual, narrative and creative research methods: Application, reflection and ethics*. Oxon, UK: Routledge.

Maree, K. (ed. 2011). *Shaping the Story: A Guide to Facilitating Narrative Career Counseling*. Rotterdam, the Netherlands: Sense Publishers.

NICE (2016): *European Competence Standards for the Academic Training of Career Practitioners. NICE Handbook Volume II* (red. C. Schiersmann, S. Einarsdottir, J. Katsarov, J. Lerkkanen, R. Mulvey, J. Pouyaud, K.Pukelis, & P. Weber. Opladen Berlin & Toronto: Barbara Budrich Publishers.

NOU 2016:7 (2016). *Norge i omstilling: Karriereveiledning for individ og samfunn*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

NRK Østlandssendingen. (2018, 22.november). *Nyheter* (Tv-program). Oslo: NRK. <https://www.nrk.no/ostlandssendingen/romte-fra-menneskehandlere--kastes-ut-av-norge-1.14281155?fbclid=IwAR3-gSTF2Ar0Zx62cmTdYo9V6Frr5vG6MYOdllqdqBFN1u68S4j9OT5Vvk8>

Oliver, C. (2012). Critical Realist Grounded Theory: A New Approach for Social Work Research. *British Journal of Social Work*. Doi:10.1093/bjsw/bcr064

Parsons, F. (1909). *Choosing a vocation*. Boston, MA: Houghton Mifflin.

Patton, W. & McMahon, M. (1999). *Career development and systems theory: A new relationship*. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.

Plant, P. (2014). Green Guidance. I G. Arulmani, A. Bakshi, F. Leong & A. Watts (red.) *Handbook of Career Development: International and Cultural Psychology – international perspectives* (s.309-315). New York, NY: Springer.

Postholm, M. B. (2010). *Kvalitativ metode: En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier* (2. utgave). Oslo: Universitetsforlaget.

Pryor, B. & Bright, J. (2003). The Chaos Theory of Careers. I *Australian Journal of Career Development* 12 (3), 12-20.

Pryor, B. & Bright, J. (2011). *The Chaos Theory of Careers: A new perspective on working in the twenty-first century*. Oxon, UK: Routledge.

Riessman, C.K. (2008). *Narrative methods for the Human Sciences*. London: Sage Publications.

Roberts, K. (2005). Social class, opportunity structures and career guidance. I B.A. Irving & B. Malik (red.). *Critical reflections on career education and guidance: promoting social justice within a global economy*. (s.130-142). London, UK: Routledge Falmer.

Roberts, K. (2009). Opportunity structures then and now. I *Journal of Education and Work* 22 (5), 355-368.

Savickas, M.L. (2011). *Career Counseling*. Washington D.C.: American Psychological Association.

Savickas, M.L. (2012). The 2012 Leona Tyler Award Address: Constructing Careers: Actors, Agents and Authors. I *The Counseling Psychologist* 41 (4), 648-662.

Savickas, M. L. (2015). *Life-Design: Counseling manual*.
<http://www.vocopher.com/LifeDesign/LifeDesign.pdf>

Stickley, T. (ed.2012). *Qualitative Research in Arts and Mental Health*. Herefordshire, UK: PCCS BOOKS Ltd.

St.meld.nr.9 (2006-2007) *Arbeid, velferd og inkludering*. Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-9-2006-2007-/id432894/sec1>

Stotts, E. L. Jr. & Ramey, L. (2009). Human trafficking: A call for counselor awareness and action. *The Journal of Humanistic Counseling*, 48(1), 36-47.

Sultana, R.G. (2011). Lifelong guidance, citizen rights and the state: reclaiming the social contract. i *British Journal of Guidance & Counseling* 39 (2), 179-186.

Sultana, R.G. (2014). Career Guidance for Social Justice in Neoliberal Times. I G. Arulmani, A. Bakshi, F. Leong & A. Watts (red.) *Handbook of Career Development: International and Cultural Psychology* (s.317-333). New York, NY: Springer.

Super, D.E. (1980). A life-span life stage approach to career development. *Journal of Vocational Behavior* 16, 283-298.

Thomsen, R. (2017). *Career guidance in communities: a model for reflexive practice*. Derby: International Centre for Guidance Studies, University of Derby.

Tv2 Nyheter. (2018, 26.mars). *Nyheter* (Tv-program). Bergen: TV2.

Van Manen, M. (1997). *Researching Lived Experience: Human Science for an Action Sensitive Pedagogy* (2.utgave). London, ONT.Canada: The Althouse Press.

Vollebæk, L. R. (2009). *Oppsøkende sosialt arbeid i et internasjonalt gatemiljø. Arbeid med unge asylsøkere, irregulære migranter og mulige ofre for menneskehandel*. Oslo: Kompetansesenter rus - Oslo.

Ødegaard, A.J. & DeMott, M.A.M. (2008). *Estetisk veiledning: dialog gjennom kunstuttrykk*. Oslo: Universitetsforlaget.

Curriculum Vitae. (u.å.) i *Merriam Webster Dictionary*. Hentet fra <https://www.merriam-webster.com/dictionary/curriculum%20vitae>

Curriculum Vitae. (u.å.) i *Store Norske Leksikon*. Hentet fra https://snl.no/curriculum_vitae

Den gyldne regel (u.å.). i *Wikipedia*. Hentet fra https://no.wikipedia.org/wiki/Den_gylne_regel

Nigeria. (u.å.) i *Wikipedia*. Hentet fra <https://en.wikipedia.org/wiki/Nigeria>

Velferdsstat. (u.å.) i *Store Norske Leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/velferdsstat>

Vedlegg

Vedlegg 1: Informasjons- og samtykkeskjema til deltakere, norsk versjon

Vedlegg 2: Informasjons- og samtykkeskjema til deltakere, revidert og engelsk versjon

Vedlegg 3: Informasjon til Kirkens Bymisjon (forprosjektet)

Vedlegg 4: Informasjon til Marita Stiftelsen (hovedprosjektet)

Vedlegg 5: Logg over deltakerrekruttering

Vedlegg 6: Oversikt over og analyse av innsamlet og produsert data

Vedlegg 7: Sentrale funn fra analysen av innsamlet og produsert data

Vedlegg 8: Av- og bekreftelser av antagelser og overraskende oppdagelser

Vedlegg 9: Visualiseringssamtaleverktøy SØT-modellen

Forespørsel om deltagelse i forskningsprosjekt

Crossing the line - narratives of vocational mobility, careers and life-course transitions.

Mitt navn er Jeanine van Halteren og jeg er student på Master i Karriereveiledning (MKV) ved Høgskolen i Sør-Øst Norge (USN) i Drammen. I forbindelse med utdanningen skal jeg gjennomføre et mindre forskningsprosjekt om selvvalgt tema.

Mitt tema handler om livsmestring og utviklingen av karriereveien. Alle mennesker har et livsløp, en karrierevei, som utvikles gjennom hele livet. Den blir påvirket av ytre og indre faktorer, slik som miljøet rundt oss og våre egne tanker. Livet er dynamisk og uforutsigbar. Vi krysser grenser, møter utfordringer og lærer av erfaringer. Karriereveien er ofte ikke synlig før vi ser oss tilbake og beskriver det vi ser. Jeg ønsker å få økt innsikt i temaet ved å spørre:

Hvordan beskriver mennesker utviklingen av eget livsløp, egen evne til å mestre overganger og betydningen av disse for egen fremtid?

For å få økt innsikt ønsker jeg å gjennomføre intervjuer med noen som har vært offer for trafficking. Intervjuene vil være verdifulle når jeg skal skrive Masteroppgaven og artikler for fagfeltet rundt dette temaet. Jeg ber derfor om tillatelse til å intervju deg og bruke (anonymiserte) lydopptak fra samtalene våre til dette formålet.

Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt og det er bare veilederen min og jeg som har tilgang til opplysningene. Alle opplysninger vil bli slettet ved prosjektets slutt den 01.oktober 2018. Det vil ikke være mulig å gjenkjenne enkeltpersoner i den ferdige publikasjonen, da all data som innsamles blir bearbeidet og anonymisert. Det er frivillig å delta og du kan trekke deg fra prosjektet når som helst uten begrunnelse. Studiet er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS.

Hvis du har spørsmål om prosjektet, kan du ta kontakt med prosjektleder Jeanine van Halteren på telefonnummer 97880611 eller mail: jeanine.vanhalteren@hioa.no eller veileder Petra Røise på telefonnummer 97097566 eller mail: petra.roise@usn.no

Med vennlig hilsen

Jeanine van Halteren
Masterstudent i karriereveiledning

Petra Røise
Stipendiat innen karriereveiledning

USN, Fakultet for humaniora, idretts- og utdanningsvitenskap

Samtykke til deltagelse. Jeg har mottatt informasjon om prosjektet, og er villig til å delta.

Dato:

Navn: -----

Request for participation in research project

Crossing the line - narratives of vocational mobility, careers and life-course transitions.

My name is Jeanine van Halteren and I am pursuing a Master degree at University College South East Norway (USN) in Drammen. In order to complete, I need to conduct a small research project on a topic of my own choice. My topic is life-skills and their contribution to the development of careers. My Central Research question is:

How do people describe the development of their own life-course, their ability to manage transitions and the impact of these for their own future?

Life is dynamic, unpredictable and influenced by our environment and our own thoughts. We face challenges, learn from experiences and develop life-skills without knowing. Life-skills and career paths are often “hidden” until we look back and describe what we see. These descriptions form a narrative, a life story.

In order to collect life stories I need to interview several adults. I use different narrative (career counselling) methods to collect visual and verbal life stories. These will be valuable for me when I start writing my thesis and articles. I want to ask you to participate in my research project and give me permission to record these interviews and use (anonymized) recordings and photos (of the visual life story), for my research project.

The project is scheduled for completion by June 2018. All information (data) will be treated confidentially, is only available to my supervisor and me, and is deleted at the end of the project (October 2018). It will not be possible to recognize you in the final publication, as all data will be anonymized. Participation is voluntarily and you may withdraw from the project at any given time without stating any reasons. The Data Protection Official for Research, NSD - Norwegian Centre for Research Data, has been notified and approved this project. .

If you have any questions, you can contact me, Jeanine van Halteren on telephone number (+47) 97880611 or mail: jeanine.vanhalteren@hioa.no or contact my supervisor Peter Plant on telephone number (+45) 26306657 or mail: pepl@edu.au.dk

Kind regards,

Jeanine van Halteren
Student in Master program Career Guidance Counselling

Peter Plant PhD
Professor 2

USN, Faculty of Humanities, Sports and Educational Science

I have received information about the project, want to participate and give my consent.

Date:

Name:

Telephone number:

Crossing the line – narratives of vocational mobility, careers and life-course transitions.

Jeanine van Halteren

Jeg ønsker å gjennomføre én til to karrieresamtaler med tre til fem voksne deltakere.

For å kunne skrive livshistorier (karriereutvikling i livsperspektiv) må jeg stille noen bestemte spørsmål. Deltakerne bestemmer selv hvor mye de ønsker å besvare:

1. Når og hvor ble du født?
2. Beskriv hjembyen din. Hva likte du best?
3. Hva ville du bli da du var liten?
4. Hvem beundret du da du var ung? Nevn 3 helter/rollemodeller. Hvorfor beundret du dem? På hvilken måte er du lik/ulik?
5. Hvilke skolefag likte du best? Hvorfor? Hvilke skolefag likte du minst?
6. Når og hvorfor begynte du med rus/kriminalitet?
7. Hva jobbet du med/gjorde du for å overleve?
8. Hvordan har du klart å mestre utfordringer?
9. Når og hvordan kom du til Kirkens Bymisjon
10. Hvilke bøker, tidsskrifter, filmer, tv-program liker du? Hva liker du best ved dem?
Fortell om din yndlingsfilm eller bok?
11. Hva liker du å gjøre i fritiden? Har du hobbyer? Hva liker du best ved dem?
12. Har du et favoritt motto eller ordspråk?
13. Hva vil du bli nå som du er voksen?
14. Hvis du kunne omskrive (karriere)historien, hvordan ville den se ut?

Tidsramme: ca. 1 time. Material: A4-ark, pen eller blyant.

Mål: kartlegge karriereutvikling og taus kompetanse, refleksjon om fremtidsmuligheter.

Alle besvarelser blir anonymisert og ødelagt ved prosjektets slutt etter avtale med NSD.

Crossing the line – narratives of vocational mobility, careers and life-course transitions.

Jeanine van Halteren

Jeg ønsker å gjennomføre to karrieresamtaler med tre til fem voksne deltakere. Jeg bruker to forskjellige tilnæringsmåter som resulterer i en visuell og en narrativ historiefortelling. Begge er like verdifulle for deltakerne.

1. En kreativ workshop (visuell fortelling) kan gjennomføres i gruppe

Hver deltaker skal lage en collage (visuell fortelling) i A3-format med én av følgende titler: «dette er meg», «dette er viktig for meg», «dette er noe jeg liker» eller «dette er jeg god på». Deltakeren bestemmer selv om kollasjen skal bli hengt opp (veggavis) slik at alle kan se eller om dette er noe privat. Deltakeren bestemmer selv om hen ønsker å presentere kollasjen for gruppen eller bare for meg. Tidsramme: 1- 1 og halv time (eventuelt som «hjemmelekse» mellom første og andre karrieresamtale).

Material: gamle tidsskrifter, aviser, foto, symboler, farget papir, saks, lim, A3-ark.

Mål: økt selvinnsikt, identifikasjon, analyse, tolkning, vurdering og evaluering.

2. Karrieresamtalen (verbal fortelling) består av to individuelle samtaler

Deltakerne bestemmer selv hvor mye de ønsker å besvare:

- Beskriv hjemlandet ditt. Hva likte du best?
- Hvilke skolefag likte du best? Hvorfor? Hvilke skolefag likte du minst?
- Hvem beundret du da du var ung? Nevn 3 helter/rollemodeller. Hvorfor beundret du dem? På hvilken måte er du lik/ulik?
- Hvilken bok, tidsskrift, film eller tv-program liker du? Hva liker du best ved dem? Fortell om din yndlingsfilm eller bok?
- Hva liker du å gjøre i fritiden? Har du hobbyer? Hva liker du best ved dem?
- Har du et favoritt motto eller ordspråk?

Tidsramme: ca. 1 time. Material: A4-ark, pen eller blyant.

Mål: kartlegge karriereutviklingen og livshistorien.

Vedlegg 5: Logg over deltakerrekruttering

A21 (oktober 17) snakker med Georgetta, arrangør av «Walk for freedom», demonstrasjon mot menneskehandel i Drammen. Interessert, sender mail til eget nettverk i utlandet, finner ingen deltakere. Henviser til hovedkontoret og Hanne Kristine, personlig samtale, telefon, mailveksling (også i januar-mars 2018). Interessert, men kan ikke bidra, henviser til Rosa.

ROSA (oktober-november 17, 8.mars 2018 og september 2018) kontaktperson Mildrid Mikkelsen mimi@krisesenter.com mailveksling, har ingen deltakere. Henviser til Nadheim.

NADHEIM (oktober-desember 17) kontaktperson Olav Lægdene olav.lagdene@bymisjon.no tlf. 98654355 mailveksling, telefon- og personlig samtale. Legger fram for brukergruppen som takker nei til deltakelse. Henviser til Annette Brunovskis, May-Len Skillbrei og Røde Kors.

Forskeren Anette Brunovskis (FaFo) tlf. 22088709 / 92668812 anette.brunovski@fafo.no. Har ringt og sendt flere mail, får ingen svar. Har ikke kontaktet **May-Len Skillbrei** (UiO) tlf 22850110 m.l.skilbrei@jus.uio.no eller **Røde kors** righttobeseen@redcross.no tlf 9414 6038

Safehouse Filemon (januar 2018) ringer kontaktperson Leif Tore Solberg tlf 90960635, mailveksling safehouse@frelsesarmeen.no, takker nei til deltakelse, henviser til Pål Henriksen (93244164) pål.henriksen@frelsesarmeen.no. Vurderer å ta kontakt senere, om jeg ikke finner deltakere hos Kirkens Bymisjon og Marita Stiftelsen.

Flyktningkontoret Sandvika. Samtale med Kristin Myhre (15.03.18), informerer ledelsen Gunn-Heidi Talberg om prosjektet, tatt opp på fagmøte (20.3), ingen deltakere.

Prosjenteret (januar 2018) camilla.hammergren@vel.oslo.kommune.no tlf 23100200 Mailveksling, intervju 01.02.2018. Oppslag om prosjektet (12.2) fører ikke til deltakere. Henviser til Møtestedet v/Kari Gran tlf. 22317999. Har ikke hatt kontakt med henne.

Kirkens Bymisjon Drammen (januar 2018) «rom for arbeid» og «lønn som fortjent» kontaktperson Jon-Ivar Windstad tlf 3227 7210 eller 41508810 windstad@skbd.no telefonsamtale, sms, mailveksling. Positiv, ingen aktuelle deltakere, henviser til «Ny start» ved prosjektleder Stine (90281149) telefonsamtale, har deltakere til forprosjektet. 2 intervju med 3 deltakere i løpet av januar-februar 2018. 1 intervju med Stine 02.03. 2018

Marita stiftelsen Oslo (januar 2018) marita@marita.no tlf. 22045400 «prosjekt karriere» (2008) «Marita Women» (2013) kontaktperson Bente 90626539 bente@marita.no og Kristin kristin@marita.no 415 48 619. Telefonsamtaler og mailveksling, invitert til Oslo for å være deltagende observatør 10.1.2018, i avvente om noen vil snakke med meg. Deltagelse på ukentlige møter fram til 21 mars (til sammen cirka 30 timer). 2 intervju med 1 deltaker i februar, 3 intervju med 1 deltaker i februar og mars, 1 intervju med 2 veiledere, 1 kreativ gruppeaktivitet med 11 personer (9 kvinner og 2 veiledere laget kollasjer, 3 observerte), 1 deltagelse i 8.mars-tog bak fanen «oppholdstillatelse for alle ofre for menneskehandel», 1 felles påskelunsj som markerte starten på de ansattes påskeferie og slutten på mitt feltarbeid.

Vedlegg 6: Oversikt over og analyse av innsamlet og produsert data

Utstyr og verktøy

Lydopptak: Sony IC-recorder, ICD-PX370 med SD-card, kjøpt høst 2017

Bilder: iPhone7, kjøpt sommer 2017

PC: HP Elitebook med Kingston 100 G3-minnepenn, kjøpt januar 2018

Forprosjekt

Lydopptak fra temabaserte intervju (karrieresamtaler) med deltakere

#1 Ett intervju med bruk av temaliste og tidslinje: 3 deltakere, januar-februar 2018

#2 Ett intervju med «member-check» (transkribert #1) og SØT: 3 deltakere, februar 2018

Lydopptak fra dialogbasert intervju med deltakernes prosjektleder

#3 Ett intervju med stikkord basert på deltakerintervju: 1 prosjektleder, 2. mars 2018

Forskerproduserte feltnotater fra deltagende observasjon (ventetiden)

Skriftlige refleksjoner rundt feltarbeidet, egen forforståelse, gjennomførte og avlyste samtaler

Hovedprosjekt

Lydopptak fra karrieresamtaler med deltakere

#1 Ett intervju med bruk av temaliste og tidslinje: 2 deltakere, februar 2018

#2 Ett intervju med «member-check» (transkribert #1) og SØT: 2 deltakere, februar 2018

#3 Ett intervju med «auteur-theory» og deltaker-produsert collage: 1 deltaker 21. mars 2018

Lydopptak fra dialogbaserte intervju med representanter fra hjelpeapparat rundt deltakere

#1 Ett intervju med stikkord basert på feltnotater: 1 ansatt ved Prosjentret, 1. februar 2018

#2 Ett intervju med stikkord basert på deltakerintervju: 1 prosjektleder, 17. mars 2018

#3 Ett intervju med stikkord basert på deltakerintervju: 1 frivillig, 21. mars 2018

Forsker-produserte feltnotater

#1 Skriftlige refleksjoner rundt feltarbeidet, egen forforståelse, gjennomførte og avlyste samtaler: deltagende observasjon på 8 ukentlige gruppemøter

#2 Visuelle «snapshots» fra deltakernes omgivelser, tatt med egen iPhone

Deltaker-produserte notater (i fremlagte visualiserings-samtaleverktøy)

#1 Tidslinje

#2 SØT-modell

Foto av deltaker-produserte collager (selv-ønske-bilder) fra gruppeaktivitet (11 deltakere)

#1 Ett individuelt produkt laget med selvvalgt material: 1 deltaker 14. mars 2018

#2 Ett individuelt produkt laget med selvvalgt material: 1 deltaker 7. og 21. mars 2018

Analyse av innsamlet og produsert data (hovedprosjektet)

Lydopptak fra karrieresamtaler med deltakere

#1 Transkribert, lest gjennom, kategorisert ved hjelp av temalisten, presentert for deltakeren («member-check») som i noen tilfeller førte til noen få og små endringer i teksten.

#2 Transkribert og flettet med #1 for å danne deltakernes livsfortelling.

#3 Transkribert og flettet med #1 og #2 for å danne en fyldig livsfortelling.

#3 er analysert ved «the listening guide» (Gilligan 2003) som består av tre faser:

1. Listening for the Plot (hele fortellingen)

Lest gjennom flere ganger for å avdekke handlingen (hva skjer hvor, når, hvorfor og med hvem) metaforer og tema, eventuelle motsigelser og stillhet, den sosiale/kulturelle konteksten for fortellingen før og nå. Lest gjennom flere ganger for å avklare min egen respons på fortellingen (vår relasjon, følelser, forståelse). Veilederen har lest gjennom og har gitt noe tilbakemelding.

2. I-poems (utvalgte avsnitt, basert på tema fra forrige punkt)

Lest gjennom flere ganger, «lyttet» til rytmen i fortellerstemmen og «hørt» hvordan hun (ubevisst) snakker om seg selv, for å fange opp det som ikke blir direkte uttalt, men som er kjernen

i budskapet av det som blir fortalt. Har understreket hvert JEG (med tilhørende verb og relevante ord) for å finne «fraser». Trukket ut frasene (men beholdt rekkefølgen) og plassert disse under hverandre, med hver frase på en ny linje, som setninger i et dikt (I-poems). Disse ble sammenlignet med hverandre for å avdekke tema, (dis)harmoni og skift. De har også blitt brukt som referansepunkt i analyse og diskusjon av deltakerens (selv-ønske-bilde).

3. Listening for contrapuntal voices (basert på punkt 1 og 2)

Lest gjennom flere ganger, for å lyte til og markere én bestemt stemme (med én bestemt farge) om gangen, for å oppdage utsagn som ble markert flere ganger. Målet: å finne og velge to forskjellige, unike «stemmer» (melodier) som var forbundet og ble avspilt simultant og avdekke om de var i harmoni, motsetninger eller motsigende. For å identifisere og sortere forskjellige «tråder» som kunne knyttes til problemstillingen. Blant flere mulige kombinasjoner av forskjellige tråder valgte jeg «**Å være meg selv/realisere egne drømmer**» (markører: jeg vil, skal, drømmer, ønsker, liker, har lyst) som kalles **Pippi** og «**Å gjøre min plikt/møte andres behov**» (markører: jeg + skal, må, bør, ikke, plikt, ansvar, ta straff) som kalles **Trollet**. I rommet mellom disse dukket opp en tredje «stille», beroligende «veileder»stemme» **Kilden**.

Composing Analysis: materialet fra fasene samlet, presentert og diskutert ift problemstillingen

Lydopptak fra dialogbaserte intervju med representanter fra hjelpeapparat rundt deltakere

#1, #2, #3 Transkribert, lest gjennom, brukt som referanse for å få av- eller bekreftet egne forforståelser om (og gi fylligere beskrivelse av) kulturell og sosial kontekst rundt deltakerne.

Forsker-produserte feltnotater

#1 Lest gjennom og brukt som refleksiv «hermeneutisk dans» gjennom hele prosjektet. Er brukt som kryssreferanse i analysen og diskusjonen, brukt for å gi en mer detaljert beskrivelse.

#2 Hver foto er redigert i Snapseed (fjernet informasjon som kunne identifisere deltakere, laget svart-hvit-bilder) og brukt til å gi en fylligere beskrivelse av feltet (kontekst, kultur, tid).

Deltaker-produserte notater (i fremlagte visualiserings-samtaleverktøy)

#1 og #2 er brukt som referansepunkt for transkribering av lydopptak for å få av- eller bekreftet det jeg hadde hørt og/eller oppfattet.

#1 er brukt for å knytte den individuelle livsfortellingen til kontekst (tid, sted, sosial, kulturell)

#2 er brukt til å lage en fylligere beskrivelse og drøfting av deltakerens illustrerte livsfortelling.

Foto av deltaker-produserte kollasjer (selv-ønske-bilder) fra gruppeaktivitet (11 deltakere)

Fotografiene er beskåret for å passe i avhandlingens format, men ikke redigert formmessig. Deltakerne presenterte egne bilder for andre og/eller bare meg og var nødt til å «lese» og formidle eget billedspråk til andre. Deres presentasjoner ble transkribert og flettet inn i livsfortellingen. Bildene ble dessuten «lest» av meg ved hjelp av billedanalytiske prinsipper om kontekst (kultur, historisk), form (komposisjon) og innhold (budskap). Selv-ønske-bildet er brukt til å illustrere livsfortellingen og dermed skape en fylligere beskrivelse.

Kontekst

Jane (fra Nigeria, i slutten av 20-årene) har overlevd moderne slaveri og forteller sin historie flere år senere til meg (fra Nederland, i 50-årene) som skal gjennomføre et lite prosjekt (som grunnlag for mastergradsavhandlingen i karriereveiledning). Jane har signert samtykkeskjema etter å ha fått informasjon om prosjektet. Hun har selv valgt tittelen på fortellingen «With God, all things are possible» og det fiktive navnet: «Jane». Samtalene (lydopptak) i adskilt kontor og i gruppens fellesrom for gruppen, alle hos Marita Stiftelsen, Oslo, mellom 1. februar og 21. mars 2018.

Handling

Jane beskriver eget liv og reisen fra 1988 til d.d. Hun beskriver oppveksten, erfaringer fra utdanningsløp og arbeidslivet i Nigeria, Hellas og Norge. Relasjoner: mor, tante, søster, venner, lærer, sponsor, ektefelle, menn, barna og tantebarna, Gud. Metafor: Poof Poof (gjærbakst som ikke kan holdes nede, men popper opp fra smulten, slik Jane reiser seg hver gang hun blir trykket ned). Tema: lek og læring, drømmer og ambisjoner, relasjoner, konkurranse og seier, ensomhet og lengsel, makt og avmakt, penger og fattigdom, tro og håp, mat og felleskap, estetikk og eleganse, media og storytelling, drama og roller, løfter og løgn. Motsigelser: elske-frykte (ektefelle), bestemme selv-adlyde autoriteter (foreldre, gud, lærer, arbeidsgiver). Ord som aldri blir nevnt: karrierevalg, offer, menneskehandel, slaveri, ambisjoner, roller. Stillheten: skam, sorg, savn, såret og sviktet. Min respons: rørt, overrasket, imponert. forstår hvordan det er å være innvandrer, kvinne og mor, men ikke hvordan det er å oppleve slaveri.

Janes jeg-dikt

Jeg-dikt #1 (sendt til «auntie») og #2 (sender egen datter til familien) har lavt tempo og volum, mange sukk og pauser. Snakker ubevisst om egen sorg, savn, skam og fortvilelse, men også om ansvar, omsorg og mot til å ofre alt for andre. #3 og #4 starter med et raskt tempo, høy volum og trykk på flere ord (skrevet med store bokstaver) for så å senke både volum og tempo og inneholde flere pauser. Viser ubevisst sin self-efficacy, en kombinasjon av ambisjoner (drømmen om selvrealisering) og ansvaret (for andres behov). Det som ikke blir direkte uttalt, men er kjernen i budskapet: love, lies and the longing to belong. Ordets makt og betydningen av familie (blodsband, nære venner og Guds familie). Jeg-diktene sammenlignet: #1 og #2 illustrerer mor-datter-relasjonen, familiebånd. #3 illustrerer styrke, men også lengselen etter å høre til. #4 viser hennes ambisjoner, men også ansvaret for å møte andres behov. Tema: ensomhet og lengsel, makt og avmakt, tro og håp, tilhørighet, ambisjoner og ansvar.

Contrapuntal voices

To forskjellige, unike «stemmer» som avspilles simultant og kan knyttes til problemstillingen: **1. «Å være meg selv/realisere egne drømmer»** (markører: jeg vil, skal, drømmer, ønsker, liker, har lyst) som kalles **Pippi** **2. «Å gjøre min plikt/møte andres behov»** (markører: jeg + skal, må, bør, ikke, plikt, ansvar, ta straff) som kalles **Trollet**. I rommet mellom disse dukket opp en tredje, beroligende, «stille» stemme: **Kilden**. Dette viser hvordan ytre faktorer (kultur, kontekst, khrono) påvirket indre faktorer (ambisjoner og ansvar for andre) og Janes self-efficacy, som påvirket hennes beslutninger (ta kontroll, makt) i møte med utfordrende situasjoner (SHIFT) og tilfeldigheter (ikke planlagt, avmakt, ikke kontroll).

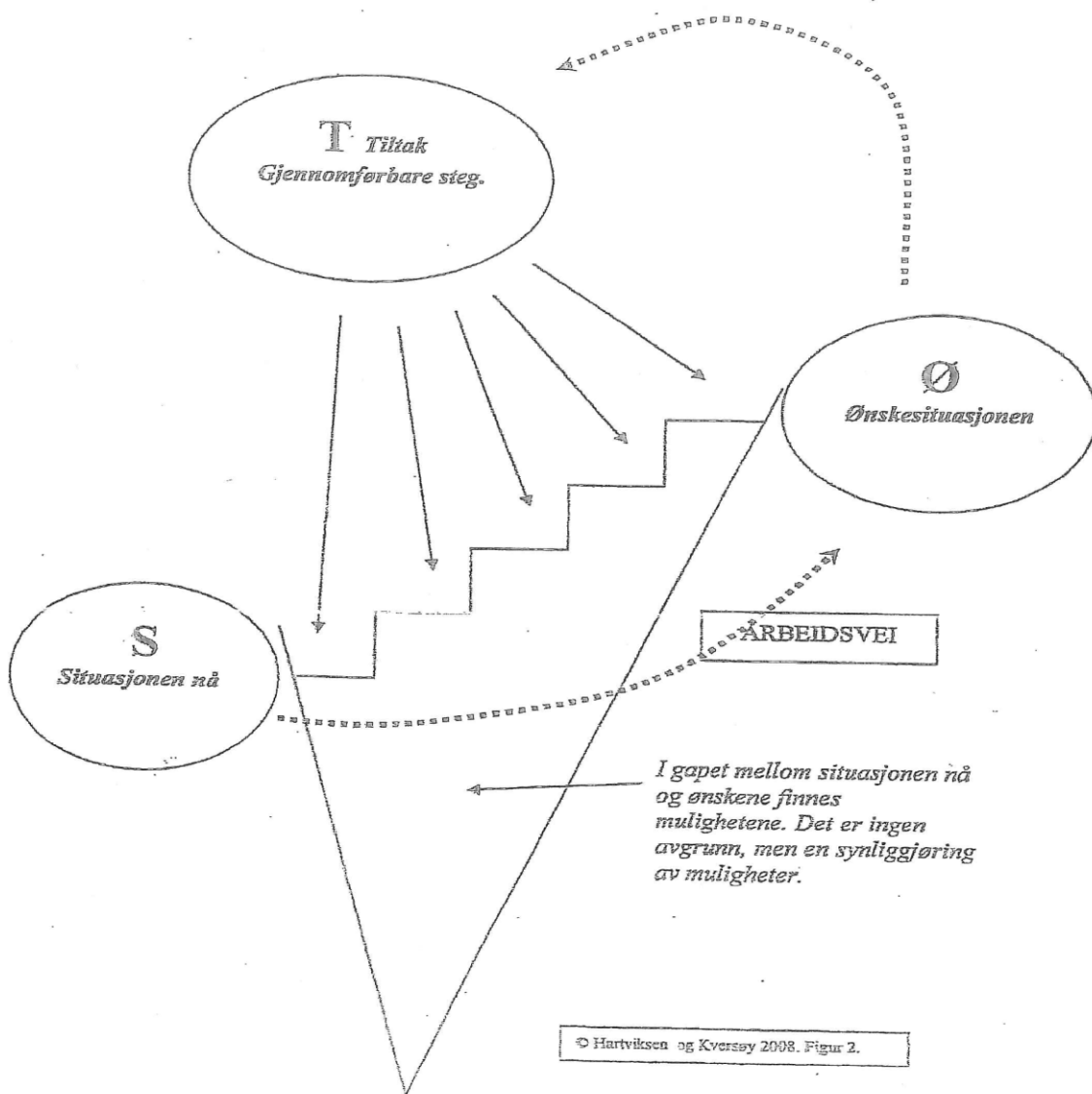
Billedanalyse selv-ønske-bildet

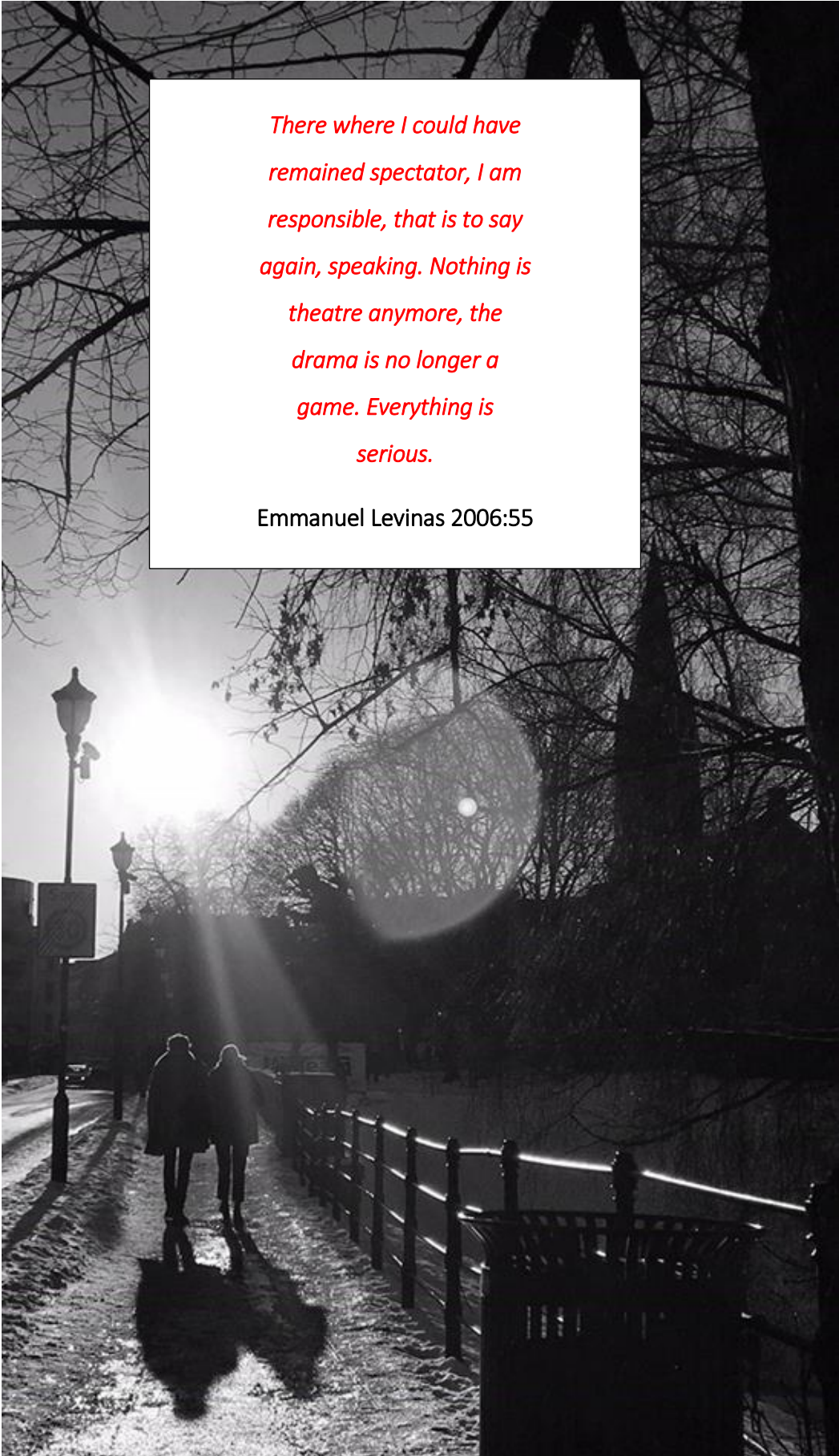
Kontekst: individuelt arbeid, laget i fellesrom, som siste av 3 fortellinger. **Form:** hvit A3-format, dekket med til dels overlappende (mange små, få store) bilder av gjenstander, mennesker og blomster. Spiralformet komposisjon, sterke kontraster (svart-hvit interiør og svart bil & rosa/lilla blomster, glass/metal & blomster), 3x enslig, hvit kvinne med langt hår, noen separate ord (fremtiden, glamour, livsstil, perfect home). **Innhold:** Fremstår som glamorøst glansbilde av Janes ønsket liv, sterk kontrast til hennes livshistorie. Metafor: «from raggs to riches». Tema: tro, håp, drømmer og ambisjoner (alt er mulig med Gud, særlig i Norge). Makt (styrke, selvstendig, vellykket), penger (glamour, bil, interiør) og estetikk (eleganse, sminke, interiør, blomster, rosa).

Vedlegg 8: Av- og bekreftelser av antagelser og overraskende oppdagelser

Mine antagelser	Avkreftet	Bekreftet	Overraskende oppdagelser
Svake ofre som trenger hjelp		Delvis	Svekket, men «resilient», overlevde slaveri / langvarig rusavhengighet. Media og flere i hjelpeapparatet fremstiller deltakerne som svake og hjelpeløse.
Svake ofre som trenger hjelp	X		Forsker opplevde ved flere anledninger at hun var den svakeste parten som var avhengig av deltakernes hjelp
Eksperten kommer for å hjelpe	X		Konstruktivistisk og meningsfokustert karriereveiledning ukjent eller oppfattet som ukurant/irrelevant for deltakerne, av 11 av 17 profesjonelle og frivillige i hjelpeapparatet
Eksperten kommer for å hjelpe		X	Deltakerne ville ha hjelp og var takknemlig for våre (karriere-)samtalene og CV
Eksperten kommer for å hjelpe	X		Deltakerne hadde ekspertisen på egne levde liv og moderne slaveri. De hjalp meg ved å dele sine historier
Forskeren skal styre prosjektet	X		På tross av planlagt og ryddig forskningsdesign, var det «tilfeldighetene» utenfor forskerens makt som styrte fremdriften i prosjektet
Forskeren skal være objektiv	X		Forskeren skal være subjektiv, bygge relasjoner med deltakerne, være engasjert, vise respons og få fram egen stemme i formidlingen av prosjektet
Forskeren skal være profesjonell		X	Profesjonell oppførsel, etisk reflektert, kunnskapsrik og reflekativ, respektfull og klar over egen forståelsehorisont, men ikke uberørt eller distansiert
Kort CV, mangelfull utdanning og lite arbeidserfaring		delvis	Flere deltakere hadde tatt videregående eller høyere utdanning. Jane hadde gode karakterer og ønsket å studere, men hadde ikke råd. Alle hadde gått «livets skole» og arbeidserfaring fra ulønnet arbeid, kriminell virksomhet eller omsorgsarbeid
Karriereveileder som endringsagent		delvis	Deltakerne var like mye endringsagent for forskeren
Karriereveileder som endringsagent sosial rettferdighet		delvis	Karrieresamtaler bidro til å avdekke dysfunksjonelle narrativer og utvikle styrkende narrativer
			Betydningen av familien
			Forskerens sterke følelsesmessige reaksjon (og ikke ha noen å debriefe med)
			Stillheten og ordets makt

SØT-modellen:

*There where I could have
remained spectator, I am
responsible, that is to say
again, speaking. Nothing is
theatre anymore, the
drama is no longer a
game. Everything is
serious.*

Emmanuel Levinas 2006:55

Gatebilde utenfor Marita bruktbuikk (forskerprodusert, mars 2018)